Gelincikler Açarken Düştük Vardar Yollarına

Halil Delice

halildelice.com

Mübadil Torunlarıyla İstanbul'dan Vardar Yenicesi'ne Büyük Sırrın İzinde

GELİNCİKLER Açarken

Düştük Vardar Yollarına

Halil Delice

"Kırk gün ya da kırk yılda döneceğiz" dediler, kırmızı elmanın hasretiyle can verdiler

Önsöz

Bu kitapta 15_19 Mayıs 2009 tarihleri arasında Kuzey Yunanistan'daki Mübalede şehirleri Drama, Serez (Serres), Kılkış, Selanik (Thessaloniki), Kesriye (Kastoria), Vodina (Edessa), Vardar Yenicesi (Gianitsa) ve Kavala'ya yapılan Mübadele Gezisi anlatılmıştır.

Kırmızı (gelincikler) ile beyazın (dağların zirvesindeki kar) buluştuğu günlerde, kırmızı elmanın hasretiyle ölenlerin torunlarıyla (kırk bir kere maşallah ekibiyle) yaptığımız mübadele gezisinde beş kırkı buluşturarak büyük sırrı, ecdadımızın izlerini, hatıralarını aradım.

Büyük sır ne mi? Onu da kitabın sayfalarında bulacaksınız.

Bu geziyi organize eden Lozan Mübadilleri Vakfı yetkililerine ve anlatılmaz güzellikte yol arkadaşlığı yapan kırk bir kere maşallah ekibine teşekkürü de bir borç bilirim.

Halil Delice

İçindekiler

01 ESRARENGİZ RÜYA
02 KIZILELMA NEDİR?
03 ELMADAKİ ESRAR
04 SEYAHATE NASIL KARAR VERDİM?
05 EVLİYA ÇELEBİ'NİN DİLİNDEN VARDAR YENİCESİ
06 KIRK GÜNDE ŞİFA VE İLK KIRK
07 DUALARIN KABUL OLDUĞU TÜRBE
08 VARDAR YENİCESİ'Nİ İSTANBUL'A TERCİH ETTİ
09 YOLA ÇIKIŞ
10 KIRK MI, KIRK BİR Mİ?
11 ÖNCE KUMRULARI SONRA KIPMIZIYI BULDUM
12 HASRETLE ÖLENLER MEZARLARINA TOPRAK İSTEDİLER
13 RODOP DAĞLARI BRE PAKİZE'M
14 BATI TRAKYA MARŞI VE ÜÇÜNCÜ KIRK
15 YOLCULARINI BEKLEYEN OSMANLI İSTASYONU
16 KOZLU'DA YAŞANANLAR İNANILMAZDI
17 DRAMA KÖPRÜSÜ DARDIR HASAN
18 YOSUN TUTMUŞ CAMİLERİ ISSIZ
19 MÜMİN PEHLİVANIN MEMLEKETİ SEREZ'DE
20 SELANİK DEYİNCE AKLA İLK GELEN
21 ATATÜRK EVİ'NDE
22 SELANİK İÇİNDE SELAM OKUNUR
23 KIRMIZI ELMAYI ARAYANLARIN TORUNLARINI BULDUM
24 EVİN ÖNÜNDE CEVİZ AĞACI VARMIŞ!
25 VARDAR OVASI, VARDAR OVASI
26 KESRİYE-ANLATILMAZ GÜZELLİK
27 SU ŞEHRİ VODİNA
28 SİZ NEREDENSİNİZ?
29 KARACAOVA'DA ÂBÂD OLDUM

30 DAĞLARINDA KAR, OVASINDA KIRMIZILAR
31 DARILMIŞ BENİM GÜLÜM
32 TAVERNAYA GİTMEME SUÇU
33 İLK VE SON SABAHLARDA KUMRU SESİYLE
34 VARDAR YENİCESİ'NDE EVRENOSOĞULLARININ İZİNDE
35 SON KIRK VE CAMİYİ HÂLÂ BULAMAMIŞTIM
36 BİR FİNCAN KAHVE
37 HEY VARDAR HEY!
38 ACABA SIR NEYDİ?
39 KAVALALI BİR PAŞA
40 SIR FOTOĞRAFLARDA MIYDI?
ANSİKLOPEDİK BİLGİLER
ABDULLAH-İ İLAHİ HAZRETLERİ
AKINCILAR
EVRENOSOĞULLARI
EVLİYA ÇELEBİ
GÖÇLER (RUMELİ'DEN)
MÜBADELE
VARDAR YENİCESİ

1. ESRARENGİZ RÜYA

"Kırmızı ile beyazın buluştuğu günlerde... Kırmızı elmayı arayanların, onun hasretiyle ölenlerin torunlarıyla ziyaretime gelir, bu seyahatte beş kırkı buluşturur, hediyemi getirirsen, Türk devletini 21. yüzyılda cihan devleti kılacak, seni de sonsuz saadete kavuşturacak sırrı bulursun... Mezarımın bulunduğu Evrenosoğlu Ahmet Bey Camisi'nde, beni İstanbul'dan Rumeli'ye, akıncılar diyarı Vardar Yenicesi'ne, nice sırların bulunduğu bu eşsiz diyara getirten Ahmet Bey'in camisinde..."

Saatin sesiyle uyandım ama kendime gelemedim. Hayal ile gerçeğin iç içe olduğu sınırdaydım. Saatin sesinden sonraki halim mi yoksa anlatılmaz heybetteki sesin sahibini gördüğüm halim mi rüyaydı, bilemiyordum. Bir müddet bütün hücrelerimde o ses, gönlümde ay gibi parlayan simayla dolu durdum. Ve kendime geldim, anladım ki gördüğüm rüyaydı. Söylenenleri kelimesi kelimesine hatırlıyordum.

Zihnimde birkaç defa tekrarladım. Kelimelere anlam vermeğe çalıştım. Kırmızı ile beyazın buluştuğu günlerde seyahat... Kırmızı ile beyaz nasıl buluşurdu? Kırmızı neyin kırmızısıydı? Al bayrağın mı, al kanın mı, yoksa güllerin mi, seyahat edilecek arabanın mı? Beyaz neye işaret ediyordu? Bulutlara mı, al bayraktaki yıldız ve hilale mi? Kırmızı elmayı arayanlar, onun hasretiyle ölenler kimlerdi? Kızıl elmaya, kızıl elmaya diyerek bir gül bahçesine girercesine ta Polonya kıyılarına ulaşan akıncıların torunları mı? Kırmızı elmayla kızıl elmanın, Türk oğlunun ulaşacağı hedefi işaret eden, önce İstanbul, sonra Roma, sonra Budapeşte, sonra da Viyana olan, şehitliğe işaret eden o efsanevi elmanın bir ilişkisi var mıydı acaba?

Niçin beş kırk?

Kırk rakamındaki esrar neydi? Allahü tealanın evliya kullarından bir grup kırklar diye anılmaktaydı. Peygamber Efendimize peygamberlik kırk yaşında gelmiş, Musa Aleyhisselam Tur Dağında kırk gün kalmıştı. Daha nice kırklar...

Beş kırk, nasıl buluşurdu, iki yüz kişinin bir araya gelmesi miydi? Türk Devletini cihan devleti kılacak ve beni ebedi saadete kavuşturacak sır? Elim ayağım titremeğe başladı. Şartları yerine getirsem bu sır bana söylenecekti ha? İnanılmazdı... Kendimi bir anda, Osman Gaziyle birlikte cihan devletinin temelini atan alp erenler gibi görmeğe başlamıştım.

Sonra rüyada gördüğüm kişi kimdi? Evrenosoğlu Ahmet Bey (Kitabin sonundaki Evrenosoğlu maddesine bakınız) tarafından İstanbul'dan Vardar Yenicesi'ne (Vardar Yenicesi maddesine bakınız) getirildiğini söylemişti. Birden gönlüme bir ateş düştü acaba o muydu? Hemen yatağımdan fırladım. Kütüphane haline getirdiğim çocuk odasına koştum. Ellerim heyecanla gezdi, Türkiye Gazetesi'nin vermiş olduğu Evliyalar Ansiklopedisinin ciltleri arasında. Rumeli Evliyalarının ikinci cildini buldum. Telaşla sayfaları çevirdim, işte aradığım deyip okumağa başladım. "Evrenosoğlu Ahmet Bey tarafından Vardar Yenicesi'ne davet edilince fazla düşünmeden akıncı beyinin davetini kabul etti. Ahmet Bey, onun için medrese, dergah inşa etti, 1491 yılında vefat edince Ahmet Beyin ismiyle anılan caminin bahçesine defnedildi."

Demek ki oydu, tahminim doğruymuş. Rüyama giren, Vardar Yenicesi'ni ziyaret etmemi isteyen, Rumeli'nin, Osmanlı'nın Avrupa topraklarının (İstanbul hariç) en büyük evliyası ve âlimi Abdullah-ı İlahi hazretleriydi (Abdullah-ı İlahi maddesine bakınız).

Tamam, beni davet edenin Abdullah-ı İlahi hazretleri olduğu anlaşılmıştı. İleri sürdüğü şartlar içinde bir de "hediyemi getirirsen" diyordu. Böyle büyük bir zata hediye ne olabilirdi?

Rüyadan sonra sabaha kadar uyuyamadım. Kırmızı ile beyazın buluşmasını, kırmızı elmayı arayanları, onun hasretiyle ölenleri, beş kırkın buluşmasını ve Türkiye'ye cihan yapacak sırrı düşündüm durdum.

2. KIZILELMA NEDİR?

"Kırmızı elmayla, kızıl elma arasında ilgi olabilir miydi? Hemen bilgisayardan "Cihan Şampiyonu Kara Ahmet-Güreşle Kızılelma'yı" aradı romanımın word dosyasına girdim. Bu romanımda Kızılelma motifini geniş olarak işlemiştim. F 5 yaparak "Kızılelma" kelimesiyle arama yaptım ve merakla okudum:

[Kızılelma; Türkler, özellikle Oğuz Türkleri ve onların torunu Selçuklular ile Osmanlılar arasında, cihan hâkimiyetinin sembolü olarak ifadesini bulmuş bir mefhum, ülkü, mefkûredir... Buna kısaca, "Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi" denmiştir.

Kızılelma, Türklerin yaşadıkları bölgeye göre batı yönünde ulaşılması gereken hedef... Bazen bir belde... Bazen de bir ülkedeki taht... Veya mabet üzerinde parıldayan ve cihan hâkimiyetini temsil eden som altından yapılmış kızıl renkli altın bir elmadır...

Güneş batarken, kızıl bir elma şeklini aldığı için de, batı hedefi, Kızılelma'yla işaret edilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de Kehf Suresi 83. ayet-i kerimesi ve sonrasında dünyaya hâkim olan Zülkarneyn Aleyhisselamdan; onun yaptığı seferlerden bahsederken "O da (Zülkarneyn) batıya doğru bir yol tuttu. Nihayet güneşin battığı yere ulaştı. Onu (güneşi) sanki kızgın siyah çamurlu bir pınar içinde batarken buldu" buyrulmaktadır.

İşte bu sebeple Kızılelma'nın batmakta olanı güneşi ve dolayısıyla batıdaki hedefleri, Zülkarneyn Aleyhisselam gibi dünya hâkimeyetini gösterdiği söylenmektedir.

O günden bugüne, Kızılelma'nın; dünya hâkimiyetinin simgesi olduğu, dünyaya hakim olmak için, ilk önce batıya hakim olmak gerektiği söylenmektedir. İşte bu sebeple; Türk hükümdarları, hep batıya yürümüşler, devletlerini batıya doğru büyütmüşlerdir. Oğuz Han, Atilla ve bunları takip eden Selçuklu ile Osmanlı devamlı

batıya yürüdüler, dünya hâkimiyetini, devleti ebet müddeti batıda aradılar.

Kızılelma hedefi, Selçuklulara, oradan da Osmanlılara geçmiştir. Osmanlı Türk Hakanları, Macaristan'daki Kızılelma'nın bulunup ele geçirilmesinden sonra, batıda, Viyana, Roma gibi yeni Kızılelmaları hedef göstermişlerdir.

Türkler, Müslüman olmazdan önce de inandıkları Tek Tanrı'nın, dünya hâkimiyetini kendilerine ihsan ettiğine iman etmişlerdi. Bunu Bilge Kağan'ın "Tanrı irade ettiği için tahta oturdum; dört yandaki milletleri nizama soktum" sözlerinden anlamaktayız.

Bu inanç, Türklerin, İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra da devam etmiş ve kendilerinin, Allah tarafından dünya nizamını, adaleti sağlamak için gönderildiklerine inanmışlardır. Zira Türk insanının mücadeleci ruhu ve cihan hâkimiyeti ülküsü, İslamî inanışa da uygundu. İslamiyet'ten önce kahramanlara verilen alplik unvanı, İslamiyet'ten sonraki dönemlerde alperen şeklini almıştır.,

Topkapı Sarayı'nın en dış kapısı Bab-ı Hümayun'un sağ üst tarafında, "Zıllullahı fil erdi, veliyyihi külli mazlûmin" yazmakta... Bu ibare; yeryüzünde Allah'ın adaletini yerine getirici, onun adına hükmeden ve bütün mazlumların koruyucusu, demektir. Ve... Kızılelma'nın ifadesidir.

Türkler için Kızılelma, yaklaştıkça uzaklaşan, ancak uzaklaştığı oranda cazibesi artan idealler ve yüce hayallerdir.

Asırlar ilerledikçe, ülkeler ve şehirler fethedildikçe, Kızılelma'nın temsil ettiği yer de değişmiş... Kızılelma, padişahın sefer murâd ettiği yerler olmuştur. Pâdişâh ise yalnız ve yalnız, "İ'lâ-yı Kelimetullah" için bu işi yapmaktadır.

Kanuni Sultan Süleyman, askerleriyle sefere çıktığında, bütün Yeniçeri askerleri, "Kızılelma'ya Kızılelma'ya" diye bağırınca, ileri gelenleri topladı ve Kızılelma'nın neresi olduğunu sordu. Kimisi, Roma, kimisi Viyana, kimisi ise Paris, dedi. Padişah, bütün bu cevapları beğenmedi. Dışarıda, Otağ-ı Hümayun'a en yakın bir yeniçerinin getirilmesi istedi. Aynı suale ona sordu. Cevap, Türk

milletinin binlerce yılda oluşan milli şuurun ifadesiydi... Yeniçeri, "Kızılelma; hünkârımızın gerçekleştirmemizi istediği hedef, gitmemizi istediği diyardır" cevabını verir.

Nitekim akıncıların dilerinden düşürmediği "Buna er meydanı derler" türküsünde de, "Bu yolun erkânı imanım Hünkârdan gelir" diyerek buna işaret edilmektedir.

Kızılelma, Türk halk hikâyelerinde... murada erilecek yer olarak gösterilir. Bu, düğünlerde çekilen bayraklarda kendini gösterir. Bu âdete göre düğün alaylarında taşınan bayrağın tepesine kızıl bir elma yerleştirilir.

3. ELMADAKİ ESRAR

Elma, niçin, destanlara, efsanelere, masallar konu olmuştur?. Muhammed Aleyhisselam bir hadis-i şeriflerinde, elmanın şifa kaynağı olduğunu söylemiş, Lokman Hekim, "Midesinde elma olana Azrail yaklaşmaz" demiştir.

Elma, Türk halk tababetinde, sağlık geleneğinde, murada ermek, çocuk, çok çocuk, erkek çocuk sahibi, geçkin yaşa rağmen çocuk sahibi olabilmek gibi hususların iksiri, ilacı kabul edilmiştir.

Türk halk inanışına göre, elmalı yer, çoğalmaya müsait, hikmetli yerdir. Elma çoğalmadaki bereketi anlatır.

Kaşgarlı Mahmut, Batı Türklerinin, elmaya, alma ve Doğu Türklerinin almıla dediğini belirtmektedir. Başkurtlarda çok çocuklu olması temenni edilen kız çocuğuna Almıla ismi konulur. Bazı kutsal dağlar, almalı dağ, olarak isimlendirilir. Dedem Korkut, Şeyh Yusuf, Kerem ile Aslı hikâyelerinde elma motifi sık sık geçmektedir. Çocuğu olmayan padişah ve vezire, Hızır bir elma verirken, çocukları olması için bu elmayı eşleri ile birlikte yarı yarıya bölüp yemelerini söyler. Çok kere çocuklar, dünyaya gelince birbirine âşık olurlar.

Elma; Peygamber efendimizin, çalışanlara, başarılı olanlara hediyesi, mükâfatıdır. Yani elma o kadar kıymetli, o kadar kıymetlidir ki, bütün Kâinatın yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Peygamber Efendimizin elinden hediye olarak verilmek ayrıcalığı onun olmuştur.

İbni Abbas, radıyalllahü anha şöyle rivayet etmiştir: “Bir gün Eshab-ı Kiram’dan bir cemaat ile Resulullahın (sallallahü aleyhi ve selem) yanında oturuyorduk. Torunları Hazret-i Hasan ve Hüseyin (radıyallahü anhüma) da yanlarında idiler.

Bir kişi gelip Efendimize elma verdiler. Resulullah elmayı

mübarek ellerinde tutuyorlardı. Hazret-i Hasan ve Hüseyin elmaya bakıyorlardı. Resulullah elmayı birine verip diğerini üzmek istemedi. O sırada Cebrail Aleyhisselam gelip, ya Muhammed Aleyhissselam! Emir et güreşsinler, hangisi galip gelirse elmayı ona verirsin, dediler.

Resulullah, güreşmelerini emir etti ve güreşmeğe başladılar. Resullullah, tut ya Hasan diyordu. Ben, ya Resulullah! Hasan'a mı tut diyorsun? dedim, Efendimiz de, işte Cebrail Aleyhisselam da Hüseyin'e tut diyor buyurdu. Güreş uzadı, ikisi birbirine galip gelemediler. Cebrail Aleyhisselam, cennetten bir elma getirdi, ikisini de birer elma verip ikisini de sevindirdiler."]

Elma ve Kızılelma hakkında okuduklarımla heyecanım iyice dayanılmaz hale gelmişti.

İçimden bir ses, "O kadar heyecanlanma, altı üstü bir rüya. Sen kimsin de bu sır sana verilecek? Senden başka kimse kalmadı mı, Türkiye'yi cihan devleti yapacak sırrın verileceği?" diyordu.

İçimdeki sese hak vermiyor değildim. Doğru ben kimdim ki, Allahü tealanın sevgili kulu bir evliya tarafından görevlendirileyim?

Son zamanlarda, Vardar Yenicesi'ni ve Abdullah-ı İlahi hazretlerini sık sık düşünür olmuştum, üzerinde çalıştığım iki roman sebebiyle... Birisi, Mübadele Antlaşması (Bakınız Mübadele maddesi) sebebiyle Vardar Yenicesi'nden göç edenler, diğeri de Vardar Yenicesi'ni vatan tutan akıncı beyleri Evrenosoğulları hakkındaydı. Her iki romanımın mekânı da bu şehir olduğu için "Ah bir imkan olsa da Vardar Yenicesi'ni bir görsem" diye iç geçirir, "Vardar Ovası" türküsünü dilimden düşürmez olmuştum. Her halde bu sebeple bu rüyayı görmüştüm.

4. SEYAHATE NASIL KARAR VERDİM

Her ne kadar "Rüyaya ehemmiyet verme, unut onu, sen uyanık iken eline geçene bak." Diyorsam da aklım fikrim hep gördüğüm rüyadaydı. Kırmızı ile beyazın buluşmasından kırmızı elmayı arayanların ve onun hasretiyle ölenlerin torunlarına kadar hep satır satır rüyayı düşünüyor, ne anlatılmak istendiğini, rüyadaki sırrı anlamağa çalışıyordum.

2009'un Martı sonunda Balgöç grubundan bilgisayarıma bir e-mail düştü. Okuyunca elim ayağıma dolaştı. Mailde Lozan Mübadilleri Vakfı'nın, 20 Nisan ve 15 Mayıs'ta Mübadele göçüyle gelenlerin torunları için Kuzey Yunanistan'a bir gezi düzenlendiği yazıyordu. Üstüne üstlük gezilecek yerler arasında Vardar Yenicesi de zikrediliyordu.

Torunlar, Vardar Yenicesi... Rüyamın ilk işaretleri çıkmıştı. Gerçi kırmızı elmayı arayanların, onun hasretiyle ölenlerin torunlarından bahsedilmiyordu ama mühim değildi, hele bir yola çıkalım bakalım Mevla'm ne gösterirdi.

Bende bir heyecan ki sormayın gitsin. Sanki Vardar Yenice'ne gitmiş, büyük sırrı öğrenmiş, ebedi saadete kavuşmuş ve Türkiye'yi cihan devleti yapmış gibiydim.

Hemen Vakıf Genel Sekreteri Sefer Güvenç'e ulaştım, şartları öğrendim. Şartlar benim için biraz ağırdı, yalnızca vize, yol ve otel parası bin lirayı buluyordu. Pasaport temdit parası ve yanında götüreceğin harçlık bunun içinde yoktu. Daha aybaşı gelmeden kuruşu kuruşuna nereye gideceği belli olan maaşımla mümkün değildi. Bir anda koca Osmanlı İmparatorluğunu kaybetmiş gibi oldum. Sarhoş gibi gezerken yolum romanlarımı (Görmedin mi Alişimi Tuna Boyunda, Cihanı Titreten Türk Koca Yusuf-Yalnızca

Güle Yenildi, Cihan Şampiyonu Kara Ahmet-Güreşle Kızılelmayı Aradı) basan Babıali Kültür Yayıncılığına düştü. Beni üzgün gören yayınevi müdürü Murat Pembegül, "Hayır olsun Halil Bey, bir derdin mi var" deyince anlattım derdimi, tabii ki rüyadan hiç bahsetmeden, anlatırsam güleceğinden korktuğum için, "Derdim çok büyük ama Murat Bey sen çare olamazsın" dedim son söz olarak. Sen misin böyle diyen, aldım boyumun ölçüsünü. Murat Bey, "Üstadım üzülme, masrafları biz çekeriz. Sen oraya bize yazacağın romanlar için gidiyorsun. Durumumuz şu an ne kadar sıkışık olsa da sizi oraya götürmek boynumuza borç." Deyince elimde olmadan boynuna sarıldım.

Hemen, pasaportun temdidi (geçerlilik süresi) için emniyet müdürlüğüne koştum. Daha sonra da gerekli evrakı ve dövizi temin ederek Lozan Mübadilleri Vakfı'na teslim ettim, heyecanla vizeyi ve 15 Mayısı beklemeğe başladım.

Daha önce iki defa Yunanistan seyahatim olmuştu. İlki, Batı Trakya'nın efsane ismi Ahmet Sadıkoğlu'nun ölüm yıldönümü sebebiyle, ikincisi ise Kırkpınar'ın doğduğu yeri bulmak için olmuştu. Ama bu sefer ki çok farklıydı. Gördüğüm bir rüya ve rüyada bildirilen nice işaretler vardı. En önemlisi de torunların dedelerinin evlerini, ata ocaklarını aramalarına şahit olacaktım.

Beni bir heyecan almıştı ki, anlatılmaz. TGRT FM Radyosu'nda programın başında okuduğum

"Plevneler kızansız
Camileri ezansız
Kosovalar destansız
Haydi, Urumeline
Haydi, kızılelmaya
Kırmızı gül dermeye
Hilal-lale sevmeye
Sevda nedir bilmeye,
Haydi Urumeline!
Haydi, TGRT FM'e.
Üsküp-Mostar görmeye
Tuna –Vardar geçmeye
Sularından içmeye
Haydi Urumeline

Haydi, TGRT FM'e."

şiiri bir an olsun dilimden düşmez olmuştu. Her hücrem sanki "Haydi Urumeli'ne, Haydi Vardar Yenicesi'ne!" diyordu.

On seneye yakın zamandır TGRT FM Radyosunda "Gidelim Urumeli'ne" ismiyle göçmen programı yaptığımdan mübadele konusunu iyi biliyordum. Ancak şimdi çok çok özel bir durum vardı. Beklemeden Abdullah-ı İlahi hazretleri, Evrenosoğulları ve Vardar Yenicesi hakkında araştırmalara başladım.

Abdullah-ı İlahi hazretlerini tanıdıkça gönül erlerinin gönülleri nasıl aldığını, kainatın dilinden nasıl konuştuklarını biraz olsun fark ettim. Evrenosoğullarını okudukça, vatan, mukaddes değerler için fedakârlığın nasıl yapıldığını, canın ve malın nasıl ortaya konulduğunu gördüm. Vardar Yenicesi'ni tanıdıkça da kılıç, kalem ve gönlün kaynaşmasıyla dünyanın en güzel beldesinin bir gül gibi nasıl açtığını hayretler için de hissettim. Rüyamda niçin bu şehrin işaret edildiğini, sırrın niçin bu şehirde olduğunu anlar gibi oldum.

Hele hele Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde, Vardar Yenicesi şehri hakkında Evliya Çelebi'nin yazdıkları inanılmazdı.

5. EVLİYA ÇELEBİ'NİN DİLİNDEN VARDAR YENİCESİ

Evet, biz torunlarının ziyaretinden tam 350 yıl önce, Osmanlı-Türk beldesiyken ziyaret eden Evliya Çelebi'nin (Bakınız Evliya Çelebi) harika kaleminden Vardar Yenicesi'ni okumak doyumsuz bir zevkti.

Çelebi, önce Selanik'i ziyaret etmiş ve oradan Vardar Yenicesi'ne geçmişti. Çelebi seyahatini ve gördüklerini, keşfettiklerini söyle anlatıyordu:

"Selanik'ten sonra dört saat gittik. Vardar Nehrini ağaç köprüden geçtik. Bu büyük nehir, batıdan Şar Dağlarından doğup, Üsküp Şehri içinden ve Köprülü içinden Yörüklerin iskan edildiği Ofca yoluyla gelerek Selanik yakınında Akdeniz'e dökülür (O zaman Ege Akdeniz'in bir parçası sayılıyordu). Nehri geçtikten sonra yine batıya doğru yola devam ettik. Sahralar içinden nice şenlikli köyü geçip gittikten sonra on saatte Vardar Yenicesi kalesine geldik.

İki adet kaledir. Biri Tekirpınarı kalesidir ki şehrin bir ucu burada imiş. Diğer kalesi hâlen imar olan şehrin olduğu yerdir ki buna Vrebne Kalesi derler. Bu sebepten Defter-i Hakanide Vardar Yenicesi Kalesi Vrebne Sahrası diye geçer. Kaleleri Rum krallarından Flikos'un iki oğlu yaptırmışlardır.

Kaleler nice hükümdarların ellerinden geçip Hicri 764 tarihinde (Miladi 1364) Gazi Hüdavendigar (Sultan Birinci Murad Han) emirlerinden Gazi Evrenos tarafından fethedilmiştir. Tekrar keferelerin eline geçmesin diye kalesinin bazı yerleri yıktırılmıştır.

Halen Rumeli Eyaletinde Selanik toprakları içinde üçyüz akça şerif bir kazadır. Kazasında üç yüz hane olup, hane-i avarız ve ordu nüzulat vergileri verirler. Sipahi Kethüda yeri, yeniçeri serdarı,

muhtesibi, bâcdarı ve şehir kethüdası vardır.

Şehir, iki kalenin arasında geniş, dereli ve tepeli bir bayır yerde onyedi mahalleli gelişmiş, cennet misali bir yerdir. Binbeşyüz adet, kiremitle örtülü, bağ ve bahçeli, tek ve çift katlı, geniş, birbirleriyle aralıklı yapılmış kargir evlerden meydana gelmektedir. Her birinde HAYAT SULARI vardır."

Evet Evliya Çelebi aynen böyle yazıyor, 'Her birinde Hayat Suları vardır.' diyordu. Hayat salarından kastı neydi? Çok kıymetli, şifaların suların bulunduğunu mu söylemek istiyordu. Yoksa ab-ı hayat suyuna, içince insanı Kıyamet kopuncaya kadar yaşatılacağına inanılan suya mı işaret ediyordu. 'Bu evlerde öyle hayat yaşanır ki, hane halkı, ebedi güzelliklere, sonsuz hayat suyuna, cennette akan ırmaklara kavuşur" mu demek istiyordu. Bulgaristan-Kırcaali Şehrinin bir köyünden, Himmet Köyünden Türkiye'ye göç etmiş çevremizde 'hayat' denirdi, evlerin girişine, salona, bütün kapıların açıldığı antreye. Acaba bu hayat suyu sadece Vardar Yenicesi'ne mi mahsustu? Rüyama giren Abdullah-ı İlahi hazretlerinin Vardar Yenicesi'ndeki işaret ettiği sırlar nelerdi?

Çelebi'nin yazdıklarını okudukça Yenice hakkındaki merakım iyice fazlalaştı, heyecanla okumağa devam ettim:

"On yedi camisi olup, hepsi beylerbeyleri ve âyân (şehrin ileri gelenleri, eşrafı) tarafından inşa edilmişlerdir. İskender Bey Camii, Badralı Camii, İsa Bey Camii, Recep Çelebi Camii ve Ahmet Bey Camii bunların en meşhurlarındandır. Ahmet Bey Camisi'nin avlusunda şeyh Abdullah'ı ilahi hazretlerinin türbesi vardır."

Heyecandan elim ayağıma dolaştı. İşte Çelebi, rüyama giren Abdullah-ı İlahi hazretlerinin türbesinden bahsediyordu. Acaba bu cami ayakta mıydı, türbe duruyor muydu? Rüyamda sırrın Camide olduğu söylenmişti. Camiyi görebilecek, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin türbesinden bir nişan bulabilecek miydim?

Okumağa devam ettim: "Gazi Evrenos Bey Medresesi, kurşun ile örtülü. Evrenosoğullarının atası Evrenos Bey tarafından

yaptırılmış. Kurşun kaplamalı kubbelerle örtülmüş ve süslenmiş bir öğretim yeridir. Bir kimse her ne kadar ahmak olsa bu medresede bir kere bismillah dese, bir yıl içinde tefsir-i şerif okutmağa liyakat kazanır. Zira Şeyh Abdullah'ı- İlahi hazretlerinin nazargâhıdır. Onun duaları, dağları taşları eriten bakışlarıyla bereketlenmiş."

Aklımdan başımdan gidecek gibi oldu. Bu Vardar Yenicesi'ndeki sır neydi? Suları hayat suyu, medreseleri, ilim, irfan, gönüller ocağıydı. Şeyh Abdullah İlahi hazretleri nasıl bir zattı ki, bakışları dağı taşı eritiyordu, rüyalarıma girip Türk Devletini 21. yüzyılda cihan devleti yapacak bir sır için beni çağırıyordu. Onun hayatını etraflıca okumak için yanmağa başladım. Bir an önce Evliya Çelebi'nin Vardar Yenicesi'yle ilgili yazdıklarını bitirebilmek için okumağa devam ettim:

"Medrese öğrencilerinin bütün masrafları Evrenos Gazi Vakfı tarafından karşılanmaktadır.

Tekkelerden en meşhurları Şeyh Abdullah-ı İlahi hazretleri için Ahmet Bey tarafından yaptırılanıdır. Fakir ve yoksullar için üç adet aş evi; imaret vardır. Hepsinde üç öğün Allah rızası için fakirlere ve misafirlere yemek verilmektedir. Özellikle Abdullah-ı İlahi hazretlerinin ve Gazi Evrenos'un imareti, fakir, zengin ayırt edilmeden herkese gece gündüz açık hayır yerleri, gönül evleridir."

6. KIRK GÜNDE ŞİFA VE İLK KIRK

Vardar Yenicesi'ndeki sırrı, bir nebze olsun anlar gibi olmuştum. Bir yanda akıncı beyi Evrenos Gazi ve soyundan gelenlerin kılıç hakkıyla yaptıkları hayır eserleri, diğer yanda Abdullah-ı İlahi gibi bir büyük evliyanın, gönül erinin duaları ve aş evlerinde fakirler için pişirilen yemeklerin arşa ulaşan dumanları, hayat suları... Böyle bir yer tabii ki nice güzellikleri, bereketleri ve sırları içinde barındırırdı.

Telaşla diğer sayfaya geçtim: "Şehirde toplam 740 adet çarşı, pazar, dükkan var. Hepsinde değerli mal ve eşyalar bulunur. Üç adet aydınlık hamamından Gazi Evrenos Bey Hamamının suyu, havası ve binası hizmet edenleri ve teşkilatı bakımından üstündür.

Çarşı içindeki Ahmet Bey, diğer ismiyle Şeyh-i İlahi Hamamı da gayet iç açıcı, geniş bir hamamdır. Ahmet Bey tarafından Şeyh Abdullah-ı İlahi için yaptırılan Şeyh-i İlahi Hamamı küçüktür, ama şifalıdır. Allahü tealanın izniyle bir kimse ne kadar ağır hastalığa yakalanmış olursa kırk gün devamlı bu hamama girdiği takdirde mutlaka şifa bulur."

Evet, aynen böyle yazıyor ve "mutlaka şifa bulur." Diyordu. Evliya Çelebi Seyahatnamesini okudukça, Vardar Yenicesi'yle ilgili inanılmaz şeylerle karşılaşıyordum. Hayat suyu, esrarlı medreseden sonra şimdi de şifalı hamam. Aklım iyice karışmış vaziyette bir sonraki satıra geçmeğe çalışırken, elim ayağım titremeğe başladı. "Şifa" sözüne takılıp benim için asıl önemli şeyi kaçırmıştım. Neyi mi? Kırkı... Çelebi, şifa bulmak için kırk gün devamlı bu hamama girmekten bahsetmiyor muydu? Rüyamda, söz edilen müjdeye kavuşmak için 5 tane kırkı bir araya getirme şartı koşulmamış mıydı? Eğer, bu hamam yerindeyse ilk kırkı bulmuş olacaktım.

İlk kırkı bulmakla tam manasıyla rüyanın tesirine girdim. Artık ilk baştaki gibi, "Altı üstü bir rüya fazla üstüne düşme." demiyor,

Vardar Yenicesi'ne varınca ya hamamı bulamazsam diye düşününce nasıl bir yorum yapacağımı bilemiyordum. Çelebi'nin Vardar Yenicesi hakkında yazdıkları tam manasıyla beni sarmış, kuşatmıştı. İlk kırkı keşfetmenin anlatılmaz coşkusuyla okumağa devam ettim:

"Aziz merhumun, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin sağlığında bu hamama girenlerden hiç para alınmaz, külhanında hiç ateş yanmaz imiş. Böyle iken hamamın içinin sıcaklığından insan bir saat bile içerde duramazmış."

Al bir sır daha, ateş yanmadığı halde, içinde sıcaklıktan durulmayan bir hamam. Daha nelerle karşılaşacaktım acaba? Gözlerim büyük bir merakla hemen sonraki satırlara uçtu:

"Bu sırrı, birkaç görevliden başka kimse bilmiyormuş. Sırrı kimse bilmesin diye her zaman külhan yanında odun bulundurulurmuş. Aradan günler geçince hamamı tamir etmek gerekmiş. Külhan duvarının bir tarafı yıkılmış. Hamamın sırrını bilenler merak içinde hamamın kazanı dibine bakmışlar. Gördükleriyle akılları başlarında gidecek gibi olmuş. Kazanın altında yedi adet taş varmış. Bu taşlardan çıkan alevler kazan içindeki suyu ısıtıyormuş. Meğer bu taşlar, Kudüs'ten Musa aleyhisselamın nurlu türbesinden alınan taşlarmış. Kazanın hemen yanında içi zeytinyağı dolu, fitilli bir kandil varmış. Orada insanların hayret içinde bu kandile bakmalarıyla kandil sönmüş, kandilinin sönmesiyle de yedi adet taşların ateşi de kaybolmuş. Herkes dehşet içinde kalmış. Abdullah-ı İlahi hazretlerinin halifesi, acı için de "Yoksa içinizde biri, bugün yabancı bir kadına mı baktı" diye bağırmış. İçlerinden biri ileri çıkmış, "Efendim ben böyle bir iş işledim." demiş. Kendisine hemen tövbe etmesi söylenmiş, söyleneni yapmış, ama ne yazık ki ne kandil ne de taşlar bir daha alev almamış. Bundan sonra bu ilahi kudretle ısınan hamam buz gibi olur. Sonra da, külhanda gerekli değişiklikler yapılır ve odunla ısıtılmağa başlanır. Ancak, buraya kırk gün gelen hastaların şifa bulması devam etmektedir. Benim de bir kölem gayet hasta idi. Bu hamama girip şifa bulup zinde olarak çıktı.

Şehirde nice vakıf eserler vardır. Bunlardan biri de Gazi Evrenos Beyin kervansarayıdır. Gece-gündüz beşer-altışar yüz atlı konup, yiyip içerler ve dinlenirler. Her ocak başında birer bakır sini yemek, adam başına bir ekmek, zeytinyağı ile birer şamdan, her at başına bir torba yem verilir. Her gelen kimse böyle yiyip içip, dinlenip ihtiyaçlarını giderdikten sonra hayır sahibi Evrenos Gazi, ataları ve soyundan gelen için fatiha-i şerife okurlar."

7. DUALARIN KABUL OLDUĞU TÜRBE

Evliya Çelebi'nin yazdığı gibi Vardar Yenicesi tam manasıyla Evrenos oğulları şehriydi. Şehirdeki büyük-küçük bütün eserler, camiler, hanlar, kervansaraylar, hamamlar ve medreseler hemen hemen hepsi onlara aitti.

Bakalım Çelebi, bu mübarek şehir için daha neler yazmıştı: "Hayat verir çeşmeleri yirmi adettir. (Çelebi, bu şehrin suyu için yine hayat vermek tabirini kullanmıştı.) Çarşı içindeki hanlar önünde dört gözlü bir hayat verir çeşmesi vardır ki her lülesinden insan pazusu kalınlığında su akar. Son derece lezzetli ve faydalı bir sudur. Bu çeşmenin üzerine hayır sahibi yüksek bir köşk yaptırmış ki bütün yolcular ve garipler burada toplanıp, buluşup sohbet, yarenlik ederler, su şırıltıları arasında dertlerini unuturlar.

Şehirde kırk bir yerde sebiller bulunur. (Bir kırk daha buldum diye heyecanlandım, sayının kırk bir olduğunu fark edince sakinleştim. Zaten kırk olsa bile şu an bu sebillerden hiç biri ayakta kalmamıştır düşüncesiyle üzerinde durmadım.)

Şehirde şimşir ve kızılağaçtan yapılan kaşıklar çok meşhurdur.

Şehir, duaların kabul olduğu ziyaret yerleriyle doludur. Bunların başında Allah yolunda mücahitlik eden yiğit ve gazilerin, akıncıların önderi namus sahibi Gazi Evrenos gelir. Şehrin içinde, kurşun örtülü kubbeli, güzel bir türbe içinde defnedilmiştir. Bu kubbenin içi iki katlı gaziler şehitliğidir. Aşağı zemin kata üçayak taş merdivenle inilir. Gazinin üzerinde uzun bir mermer sanduka vardır. Başucundaki kitabede ölüm tarihi hicri 820 yazmaktadır. Osmanlı'nın nice vilayetini gezdim, bu şekilde yapılmış, nurlu bir kabir görmedim. Kubbe yüksek olduğundan etrafı pencerelerle süslenmiştir. İrem kasrı gibi nurlu bir kubbedir. Kara ve deniz

seyyahlarının duvar üzerinde nice dileklerini belirten yazılar gördüm. Bu şekilde yapmakla dileklerinin kabul olacağına inanırlarmış. Yazmanın tesiri olur mu bilmem ama bu türbede, yapılan dualaların kabul olduğunu yeminle bu şehrin insanları söylemektedirler (Hayat sularından, ateşsiz ısınan şifalı hamamından, esrarlı medresesinden sonra şimdi de dualaların kabul olduğu türbe. Bu Vardar Yenicesi'ndeki esrara akıl sır erer değildi). Merhum Gazi Evrenos, 760 adet şehir, kale ve kasaba fethetmiştir. (Gezi boyunca gezmeyi düşündüğümüz kuzey Yunanistan'ın hemen hemen tamamına yakını Gazi Evrenos fethetmişti. Padişahların gözdesi akıncı beylerindendir. Onun soyundan yüzlerce yıl nice kahraman akıncı beyleri gelmiş, Evrenos oğulları ismini şan ve şerefle dalgalandırmışlardır.

Evrenos Gazi'nin türbesinin dış avlusunda İki Yürekli Ali Bey ve bunun yanında da Gazi İsa Bey kabirleri vardır. Bu iki adet gazi kişi, Evrenos Gazi'nin oğullarıdır. Rumeli diyarında bunlar kılıç vurup, fetihler yapmışlardır. Bunların kabirleri üzerinde türbe yoktur. Kiremit örtülü hüzünlü birer kulübe içinde yatmaktadırlar.

Yine şehir içinde, yüksek bir yerde, Evrenos oğlu Gazi Ahmet Bey Camisi'nde bir ziyaretgâh daha var. Hakikatin öncüsü, yaratıkların öğütçüsü, insanlığın rehberi, olgunluğun zirvesi, zevk erbabının piri, şevk sahiplerinin şeyhi, sırların kaynağı, doğruların dayanağı, ilahi sırların açıklayıcısı, nurların mücahidi, kutupların kutbu Şeyh Abdullah-ı İlahi Hazretlerinin türbesi, en çok ziyaret edilen yerlerdendir. (Abdullah-ı İlahi hazretleri hakkında Çelebi'nin yazdıklarını okuyunca gönlüm bir hoş oldu. Çelebi, onun için sırların kaynağı diyordu. Bu mübarek zat da rüyama girip, beş kırkı bir araya getirir, beyaz ile kırmızı buluştuğu günlerde, defnedildiği Ahmet Bey Camisi'ni ziyaret edersem, Türk Devletini 21. yüzyılda cihan devleti yapacak ve beni ebedi saadete kavuşturacak sırrı, öğreneceğimi söylemişti. Sırlar sahibinden bakalım nasıl bir sır öğrenecektim. İstediği şartları yerine getirebilecek miydim? Ahmet Bey Camisi, yerinde duruyor muydu? Evliya Çelebi'nin seyahatnamesini okudukça, rüyanın bir işaret olduğuna daha fazla inanmağa başlamıştım."

8. VARDAR YENİCESİ'Nİ İSTANBUL'A TERCİH ETTİ

Bakalım Evliya Çelebi daha ne sırlar verecekti:

"Allah sırlarını aziz ve mukaddes etsin, bu gönül erinin doğduğu yer, Anadolu'nun temiz toprağında, Kütahya yakınlarında Simav kasabası civarında bir köyde doğdu (Doğum tarihi; belli değil, 1491'de vefat etti). Türkistan'a gitti, burada Belh, Buhara ve Semerkant'ı gezdi, silsile-i aliye büyüklerinden Ubeydullah-ı Ahrar Hazretlerine talebe oldu, halifeliğiyle şereflendi. Sonra, hocasının emriyle Anadolu'ya geldi, iki yüz bine yakın talebesi vardı. İstanbul'da Hak aşıklarına yıllarca feyiz verdi, İstanbul'da defnedilmiş Emir Buhari hazretleri de talebelerindendir. Emir Buhari gibi binlerce halifeye sahipti. Zamanın Sultanı İkinci Beyazıt sohbetlerinde bulunmuştur. İstanbul'da şöhret bulup, gidip geleni fazlalaşınca, dedikodular dayanılmaz olunca Evrenosoğlu Ahmet Bey'in daveti, nice yalvarmaları sonrası, Vardar Yenicesi'ne geldi. Vardar Yenicesi'ni İstanbul'a tercih etti. (Vardar Yenicesi'ndeki sır neydi ki, Abdullah-ı İlahi hazretleri gibi bir gönül sultanı, İstanbul gibi dünyadaki bütün şehirlerin sultanı İstanbul'u bırakıp bu şehre gelmiştir.)

Ahmet Bey, kendisi için cami, medrese, dergah, hamam, aşevinden müteşekkil bir külliye inşa ettirdi, yıllarca, gönüllere Hak aşkını nakşetti, zamanında Vardar Yenicesi ve çevresi cennet bahçelerinden bir diyar oldu.1491 yılında vefat ettiğinde buradaki türbeyi defnedildi.

Bu şehrin kadınları, Abdullah-ı İlahi ve onun yolunda giden diğer gönül sultanları sebebiyle gayet namuslu, iffetli ve dürüsttürler. Hepsi birer Rabia-ı Adviye'dirler. Çarşı-pazara çıkmazlar.

Halkın hepsi Salih, gönül ehli, halim-selim, iyi huylu kimselerdir."

Evliya Çelebi'nin Vardar Yenicesi ve burada yaşayanlar hakkında yazdıkları, verdiği nice sır, beni tam manasıyla şok etmiş, gördüğüm rüyanın rast gele bir rüya olmadığına iyice inandırmış, bir an önce Vardar Yenicesi'ne gitmek için dayanılmaz bir istek uyandırmıştı.

9. YOLA ÇIKIŞ

Evliya Çelebi'yi okudukça, Evrenos oğullarının ve Abdullah-ı İlahi hazretlerinin hayatını, onların Avrupa'nın Türk oğluna vatan oluşundaki etkisini öğrendikçe heyecanım dayanılmaz hale geldi. Bir an önce yola çıkmak için can atıyordum.

Nihayet beklediğim gün, 15 Mayıs Cuma günü geldi. Öyle heyecanlıyım ki anlatılır ki değil. Sanki Türk tarihinin akışını değiştiren sefere çıkıyordum Şehzade Süleyman ile birlikte, onun kırk alpereninden biriydim. Tarihçiler, Osmanlı Türklerinin, Orhan Gazi'nin oğlu Şehzade Süleyman komutasında 1354'te Avrupa'ya ayak basmasını, "Türk tarihinin dönüm noktası" demişler, Anadolu'dan, Lapseki-Çardak'tan sallarla Çanakkale Boğazı'nı geçerek Gelibolu'da Bolayır önlerinde Avrupa topraklarına adım atmasını, Türk tarihinin en önemli üç hadisesinden biri olduğunda ittifak etmişler (Diğer ikisi de Malazgirt Zaferi ve İstanbul'un fethi imiş.).

Evdekilerle helalleştim, kolay değil, dört gün sürecek bir sefere çıkıyorduk. Türk Orduları da sefere hep Mayıs ayı içinde çıkıyordu. Ve Ağustos ayı içinde menzile ulaşıyor, düşmana haddini bildiriyordu. Bu sebepten Ağustos ayı zaferler ayıdır. Malazgirt, Birinci Kosova, Mohaç gibi nice zaferler hep Ağustos ayında kazanılmıştı.

Mayıs sefer, Ağustos zafer ayıydı. Biz de sefer ayında sefere çıkıyorduk hem de Rumeli'ne...

Akşam, 24'e doğru Beylikdüzü'nde, Migros ile Bauhause arasındayım. Bizi Rumeli'ne, ecdadın vatan eylediği sonra da mübadeleyle bırakmak zorunda kaldığı Kavala, Drama, Serez, tabii ki Vardar Yenicesi'ne ve diğerlerine götüren E 5 asfaltında otobüs bekliyorum, rüyamın gerçekleşmesine vesile olacak otobüsü...

Ecdat Avrupa (Rumeli) seferlerine, Davut Paşa Kışlasında gerçekleştirilen tören, yapılan dualarla çıkarmış... Ben se Migros ile Bauhause arasından çıkıyordum. Eee... Zaman değişmişti, Migros'lar, Bauhause'lar, cafeler, ayrılmaz bir parçamız olmuş, Evrenos Gazi yadigârları, Abdullah-ı İlahi hatıralarıysa gurbet ellerde, uzaklarda, çok uzaklarda kalmıştı.

Saat 24'i geçti, 00 üzerinde yürümeğe, yeni günden dakika almağa başladı. Mayıs'ın on altısına girmiştim, etrafımda insan azalmıştı, yanımda valiz, her halimden yolcu olduğum, uzun yola çıkacağım belliydi. Uzun yola çıkanın yanında para olurdu hem de döviz cinsinden. İyice korkmağa başladım gasp edilmekten, "Neyi isterlerse hemen veririm" niyetine girdim, canımdan kıymetli değildi ya... Tamam Deliceli Halil Pehlivandık, biraz deliydik, ama üç beş avro için canımızı verecek kadar değil...

Neyse, gelen her büyük arabayı bizi götürecek otobüs sandım.

"Kırmızı ile beyazın buluştuğu günlerde... Kırmızı elmayı arayanların, onun hasretiyle ölenlerin torunlarıyla ziyaretime gelir, bu seyahatte beş kırkı buluşturur, hediyemi getirirsen, Türk devletini 21. yüzyılda cihan devleti kılacak, seni de sonsuz saadete kavuşturacak sırrı, bulursun, mezarımın bulunduğu Evrenosoğlu Ahmet Bey Camisi'nde... Beni İstanbul'dan Rumeli'ye, akıncılar diyarı Vardar Yenicesi'ne, nice sırların bulunduğu bu eşsiz diyara getirten Ahmet Bey'in camisinde..."

Abdullah-ı İlahi hazretlerinin rüyamda söyledikleri zihnimde dönüp duruyordu, bir kelimesi, bir harfi noksan olmamak şartıyla, iyice ezberlemiştim. Kırmızı ile beyaz nasıl buluşurdu, kırmızı elmayı arayanların, onun hasretiyle ölenlerin torunları kimdi? Birlikte yolculuk yapacağım kişilerin içinde miydiler? Onları nasıl tanıyacaktım? İlk kırkı bulmuştum ama Evrenos oğlu Ahmet Beyin hamamı yerinde miydi?

Fren sesiyle irkildim, daldığım düşünce kuyusundan çıkar gibi oldum. Hemen yanı başımda bir otobüs durmuştu, ön kapı açıldı. Baktım, Lozan Mübadilleri Vakfı Sekreteri Sefer Bey, ön koltukta el sallayıp "Buyur Halil Bey!" diyor.

Bizi ecdat yadigârı, nice bin silinmez hatıranın yaşadığı topraklara kavuşturacak otobüse bindim, şehzade Süleyman ve kırk alperen arkadaşının bulunduğu sala binen Deli Kızıl Sultan'ın bindiği gibi. Kendimi Deli Kızıl Sultan sandım, onun gibi sala (yani otobüse) en son binendim.

Deli Kızıl Sultan kim mi?

Şehzade ve arkadaşları, sal ile Lapseki-Çardak'tan Avrupa yakasına doğru açılırlarken o yörede Deli Kızıl Sultan diye bilinen bir meczup kendisini de yanlarına almaları ister. Kabul etmezler. Kıyıdan ayrıldıklarında duydukları gürültüyle dönerler. Baktıklarında akılları başlarından gidecek gibi olur. Meczup kişi, kucağından kum saçmakta, kumların denize kavuştuğu yerde kara denize doğru yürümekte. Bakarlar ki meczup, Çanakkale Boğazı'nı kapatacak, ona da sal da yer açarlar, birlikte Rumeli'yi vatan eylemek için küreklere asılırlar.

Boğaz'ın öte yakasından gelen, ilk yolcularını Pendik ve Üsküdar'dan alan ve bizi Rumeli'ye ulaştıracak salımız olan otobüsümüze bende Deli Kızıl Sultan'ın duygularıyla binmiştim.

Herkese hayırlı yolculuklar diledikten sonra bana gösterilen yere, en arkada sağ köşeye, cam kenarına oturdum. Kendimi tam manasıyla Deli Kızıl Sultan gibi hissettim, Türk tarihinin en önemli hadiselerinden birini gerçekleştiren sala en son binen kişi gibi...

Deli Kızıl Sultanı hatırlamak birlikte heyecanım iyice arttı, aklıma Kırkpınar'ın doğduğu yer gelmişti. Kırkpınar, bugün Yunanistan topraklarında kalan, Türkiye'nin Pazarkule Sınır Kapısı'na 20 kilometre uzaklıktaki Simovina Köyü'nde (Ahı Köy) doğmuş, Selim ile Ali isimli akıncıların defin edildiği yerde kırk pınar fışkırmıştı. Beş kırktan birini daha buldum diye kanatlanan gönlümün coşkunluğu kısa sürdü. Çünkü burası yolumuz üzerinde değildi, biz Yunanistan'a Pazarkule'den değil İpsala'dan giriş yapacaktık. Kırk sayısı bende hemen hemen paranoya haline gelmişti. Seyahat ile ilgili uzaktan yakından her şeyden kırk rakamı elde etmeğe çalışıyordum. Ne yaparsanız, dört günlük seyahat

boyunca beş tane kırk bulmak zorundaydım. Binerken arabanın plakasına da dikkatle bakmıştım, kırkı çağrıştıran bir şey var mı diye.

Mübadelenin 85. yılında, yani iki kırk iki buçuk yıl sonra seyahat ediyorduk. Bunda bile kırkı bulmağa çalıştım, buçuklu olunca da pek üzerinde durmadım. Şimdilik bir kırkı yakalamıştım, Evrenos oğlu Ahmet Beyin hamamında kırk günde şifa bulmayı... Ama bunun da sayılması için hamamdan iz olması gerektiğini düşünüyordum.

Kırklı düşünceler içinde boğulmuş bir vaziyette yanımdakiyle tanıştık, emekli öğretmen Lüleburgazlı Sedat Kont beyefendiydi.

Önümde de emekli öğretmen Bilginer Bey ve işadamı Fahrettin Nemutlu oturuyorlardı.

10. KIRK MI, KIRK BİR Mİ?

Gece saatin 01'i... Yanımdakilerle tanışma faslından sonra bir ara dalmışım. Bir hoparlör sesiyle uyandım. Sefer Bey, elinde mikrofon, ses kontrolü yapıyordu, hayırlı yolculuklar diledi, birlikte yolculuk yaptığımız kimseleri tanıttı ve sözlerini, "Ekibimiz benimle birlikte kırk bir kişi. Şimdi hepinize İpsala Gümrük Kapısı'na kadar iyi geceler diliyorum." diyerek bitirdi.

Sefer Beyden 'kırk bir kişi' lafını duyunca birden heyecanlandım. Onda kırk sözünün işitmek için her şeyimi vermeğe hazırdım. Acaba yanlış mı duymuştum? Kırk demiş olamaz mıydı?

Tam Sefer Beyin yanına kaç dedin diye sormağa giderken olduğum yerde kala kaldım. Önümdeki emekli öğretmen "Kırk bir kişiyiz ha? Kırk bir kere maşallah, desene kırk bir kere maşallah ekibi olduk. O topraklarda kalan dedelerimiz için kırk bir yasin okuyalım, köylere gidince mezarları başında hediye ederiz." diyordu.

Tam manasıyla vuruldum. Ekibimizin ismi belli olmuştu; "Kırk Bir Kere Maşallah Ekibi". En önemlisi de Abdullah-ı İlahi hazretlerine götüreceğim hediye de anlaşılmıştı, vefat eden bir kimseye kırk bir Yasin'den daha güzel hediye olur muydu? Tabii ki olmazdı. Abdullah-İlahi hazretlerinin önemli sırra kavuşabilmem için ileri sürdüğü şartları bir bir öğreniyordum. "Ne olurdu sefere katılanlar kırk bir değil de kırk olsaydı, tam Şehzade Süleyman ve kırk arkadaşı gibi olacaktık." düşüncesiyle birden yerimden sıçradım. Yanımdaki Sedat Bey merakla yüzüme baktı. "Buldum Sedat Bey ikinci kırkı buldum." diyerek heyecanla anlatmağa çalıştım. Merakı daha da artmıştı, "Hayır olsun Halil Bey, neyi buldun?" dedi. Ona nasıl anlatırdım, gördüğüm rüyayı, rüyada bana söylenenleri, beş kırkı, kırmızı ile beyazın buluşmasını, kırmızı elmayı arayanların, onun hasretiyle ölenleri, büyük sırrı... Bana deli

gözüyle bakmaz mıydı? "Hayır, hayır, hem de nice hayırlara vesile olacak bir hayır. Daha sonra anlatırım." dedim ve gözlerimi yumdum. Evet, Şehzade Süleyman ve kırk arkadaşı gibi olmuştuk. Kırk sayısına Şehzade Süleyman dâhil değildi, onunla kırk bir oluyordu. Bizim de ekip başımız Sefer Beydi, biz de Sefer Bey ve kırk arkadaşıydık.

Ekip başımızın ismi Sefer, soy ismi Güvenç'ti. Sefer; iyiyi, güzeli bulmak için gitmek, Güvenç de; güvenme, itimat, inanma demekti.

Sefer Beye güvenmiş, itimat etmiş, ecdadımızın bırakmak zorunda kaldığı, nice bin hatırasının yaşadığı diyarlara sefer ediyorduk.

Şehzade Süleyman ve kırk arkadaşı Rumeli'yi fetih için sefere çıkmış, Sefer Bey ve kırk arkadaşı bizler, kırk bir kere maşallah ekibi, onların fetih ettiği diyarlara turistik seyahat düzenliyorduk.

Şehzade Süleyman ve kırk arkadaşının seferini şairler, "Halka keramet gösterip suya seccade salmışsın/Rumeli'n yakasın dest-i takva ile almışsın" şeklinde anlatmışlar. Bizim seferimizi de herhalde "Teknolojiden istifade edip binmişler otobüse/Görmüşler, gezmişler Rumeli'ni, sevinmişler ölesiye" diye anlatırlardı herhalde.

11. ÖNCE KUMRULARI SONRA KIPMIZIYI BULDUM

"Haydi, arkadaşlar, davranın. İpsala Gümrük Kapısı'na geldik" sesiyle uyandım. Gümrüğe gelmiştik.

Aşağı indik, sabah 03 civarı, seher vaktiydi. Aylardan Türk ordularının sefere çıktığı Mayıs ayı, vakit de seher vaktiydi, biz Türk hududundan, dün elimizden çıkan ecdat yadigârı topraklara girmek üzereydik.

Akıncıların hayat görüşünü bizlere ulaştıran akıncı türküsü gönlümde düştü:

"Bülbüller ötüyor, seher vaktidir,
Gül bade içelim bahar vaktidir,
Hazır olan erler sefer vaktidir,
Destur saldıralım düşman üstüne."

Evet, vakit seher vakti, âşıkların uyanık olduğu, duaların kabul edildiği, âşıkı temsil eden bülbüllerin öttüğü vakitti.

Bülbülleri duyamadım diye üzülürken bizim guguşşuk dediğimiz kumru kuşları ötmeğe başlamasın mı? Her ne kadar seferde isek de seferimiz düşman üzerine değildi. Böyle bir seferde de bülbüllerin değil, tabii ki sevginin timsali kumruların ötmesi daha anlamlıydı.

İpsala Gümrüğü'ndeki gümrük işlemlerini ve ihtiyaçlarımızı karşılamayı bir saat içinde bitirdik.

Ve Rumeli fatihleri Şehzade Süleyman, Evrenos Gazi, Lala Şahin Paşa, Hacı İlbey'in geçtiği yollardan bugün Yunanistan'ın olan topraklara girdik. Karma karışık duygular içindeydik. "Herkesin pasaportunu yanına alarak otobüsten aşağı insin" anonsuyla harekete geçtik. Yunan toprağına ayak basmamla birlikte kumruların sesini duymayalım mı? Hemen hemen ağzımdan "Aaa!

Kumrular Türkçe ötüyormuş." sözleri çıkacaktı, tabi o zaman yol arkadaşlarım kahkahaları da kumru seslerini karışacaktı.

Gezimizin manası, bundan güzel anlatılamazdı her halde. Her iki gümrük kapısından öten kumrulardan daha güzel ne anlatabilirdi, insanlığın, güzelliğin, yaradılıştaki sonsuz ahengin sınır tanımadığını...

Gelen bir haberle sarsıldık. Bursalı karı-kocanın vize almadıkları ortaya çıktı. Meğer pasaporta temdit alınmasını vize zannetmişler.

Ya, işte böyle, devir değişmiş, evlâd-ı fatihan torunları vize almadığı için, dedelerinin topraklarına giremez olmuştu. Çaresiz karı-kocayı geri gönderdik, tabii gönüllerimizin yarısını da, biz de ileri, Rumeli içlerine yola devam ettik.

Gümülcine'ye yaklaştıkça minareli köyler görmeğe başladık, kaybettiğimiz en yakın akrabamızı görmüş gibi sevindik. Gökyüzüne şahadet parmağı gibi uzanan minarelerin neyi temsil ettiğini bu seyahatimizde daha iyi anlamıştık. Beyaz, ince uzun minareler, Türkoğlunun nişanıydı, göğe yükseldiği topraklarda şimdi veya önceden bizim yaşadığımızı haykırıyordu.

Batı Trakya topraklarında ilerledikçe bizi görmeğe devam ettik. Yunanistan'da Batı Trakya denilen ve üç ili (Evros-Meriç İli: Dimetoka ve Dedeağaç dahil, Rodop İli: Gümülcine ve Santi İli:İskeçe) içine alan bölge, Mesta-Karasu nehrinden Meriç'e, Türkiye sınırına kadar olan bölge, Mübadeleden hariç tutulmuştu, Türkiye'de de İstanbul ve Adalar.

1 Ocak 1923'te Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan göç anlaşmasıyla (Mübadele), Türkiye'deki Ortodoks Rumlarla, Yunanistan'daki Müslümanların karşılıklı göç ettirilmesi karara bağlanmış ve yukarıda saydığımız bölgeler bu anlaşma dışında tutulmuştu. İşte şimdi Yunanistan'dan göçten hariç tutulan Batı Trakya'daydık. Anlaşmanın yapıldığı 1923 yılında burada 150 bin Müslümanın yaşıyordu. Aradan geçen 86 sene sonrası (2009 Mayıs) yine 150 bin Müslüman yaşıyor. Yunan devleti, buradaki

Müslümanları Türkiye'ye göç ettirmek için her türlü yola başvurmuş. Bu gün (2009)Türkiye'de 300 bine yakın Batı Trakyalı Türkün yaşadığı belirtilmektedir.

Gümülci'neye yaklaştığımızda güneş iyice doğdu, yolun iki tarafını görmeğe başladım. Ve vuruldum kırmızının alına, heyecandan kırmızılara büründüm. İnanılmazdı... Yolun her iki tarafı kırmızı halılarla kaplanmıştı. Ecdat yadigârlarını ziyarete giden bizlerin yoluna kırmızı halılar serilmişti. (Foto: 1)

Evet, kırmızıyı bulmuştum. Abdullah-ı İlahi hazretlerinin "Kırmızıyla beyazın buluştuğu günlerde seyahat..." sırrının bir ayağını çözmüştüm, şimdi sıra beyazı bulmağa gelmişti.

Buluşmanın meydana gelmesi için, buluşacakların daha önce yerlerinde bulunmaması gerekir. İşte kırmızının en alımlı rengine, al renge bürünmüş gelincikler, yolun iki tarafında nazlı nazlı sallanıyorlardı. Hem de o kadar fazlaydılar ki otobüsümüz sanki kırmızı halı üzerinde kayıyordu. Bu gelincikler on beş gün önce yoktular, şimdi beyaz ile buluşmağa gelmişlerdi. Ama beyaz neredeydi. Gözlerim hemen etrafımda, daha önce olmayıp da şimdi olan beyazı aradı ancak bulamadı. Karşı Rodop Dağlarını bakınca beyazın sırrına erer gibi oldum, zirvelerde beyazın en güzeli 'kar' aradım. Öyle ya gelinciklerin buluşmak için çırpındığı yüce dağların karından başka ne olabilirdi?

Bir tarafta Kurban olmayı, sevdayı, ana ocağından yar kucağına giden gelinleri temsil eden gelinciklerin al-kırmızı rengi... Diğer tarafta yüce hedeflere zulmetmeden, gönül ve alın akıyla koşmayı anlatan dağların karının beyaz rengi... Bu ikisinden daha güzel ne anlatabilirdi ay yıldızlı, al-beyaz renkli bayrağımızı, şehitliği, kurban olmayı, gönül temizliğini...

Beyazı bulunduğumuz yerde görememiştim, ama daha gidecek çok yol vardı, nice ulu dağlara merhaba diyecektik. Acaba dağlarda kar gördüğümde yanımda gelincikler olacak mıydı?

Seyahatimizi, Rumeli'yi vatan edinişi, şenlendirişi, al renkli gelinciklerden, dağların zirvesini göklere bağlayan bembeyaz

kardan daha güzel ne ifade edebilirdi.

İpnotize edilmiş gibi yolun iki yanını kırmızı halı gibi kuşatan gelinciklere bakıyordum. Bu nazlı, kısa ömürlü, boynu ince çiçeklere 'gelincik' diyenler ne güzel bir isim bulmuşlardı. Gelin, el-bebek, gül-bebek yetiştiği ana kucağından, baba ocağından bilmediği, yabancı bir mekâna, eşinin evine gelince, en ufak bir şeyde gönülceğizi incinmez mi? Kendini, eşine, yuvasına kurban bilmez mi? Gariplerin en garibi değil midir?

Gelin ile yeni bir toprağı vatan edinenlerin, eski vatanlarını terk edenlerin hâli birbirine çok benzer. Sevdiklerini, bir parçası oldukları, bin hatırasını taşıdıkları diyarları terk etmek zorunda kalmışlardır, yeni yerde onları nelerin beklediği meçhuldür. Tıpkı bir gelincik gibi gönülleri ayrılık ateşiyle yanmakta, allara boyanmaktadır, boyunları inceciktir

Biz vatan olan toprağı, "Toprak Ana" bilmiyor muyuz? Toprak şehit kanlarıyla, alın teriyle sulanarak, gönül ateşiyle yanarak vatan; can parçamız kızlarımız, şehitliğe, vatanı, sevdiği, ailesi için feda, kurban olmayı işaret eden al duvakla gelin, gelin olduktan sonra da ana olmuyor mu?

Toprağın toprak ana, sonra da vatan; kızımızın gelin sonra da ana oluşunu gelincikten daha iyi ne anlatabilirdi?

Ben, gelinciklerin kırmızısına dalmış, onda, Rumeli'yi vatan edinen akıncı ceddimizi, al bayrağımızı, şehitlerin al kanını, göç yollarına düşmüş boynu bükük gelinleri, gelinin yüzünü örten al duvağı görürken Sefer Beyin "Gümülci'neye geldik' sözüyle yüzlerce yıl öncesinden içinde bulunduğumuz ana döndüm.

Gümülcine, 1361 tarihinde Evrenos Gazi tarafından fethedilmiş. Burada Evrenos Gazi hayratı camiden medreseye nice tarihi eser var. Batı Trakya'da Türklerin en yoğun yaşadığı bir şehir. Osmanlı zamanında burada Tanrı Dağı Yörükleri iskan edilmiş.

Balkan Savaşı sırasında, 22-23 Ekim 1912'de Kırcaali-Edirne Muharebesi sonunda Osmanlı Ordusunun yenilmesi üzerine

olanlar olmuş, alnımıza kara çalınmış. Doğu Trakya ile Makedonya arasındaki bağlantıyı korumakla yükümlü Ali Yaver Paşa'nın Ferecik yöresinde Bulgarlara teslim olması üzerine Gümülcine'de 551 yıl hüküm süren Türk egemenliği son bulmuş.

Zamanında 45 camisi bulunan bir Türk şehriydi.

Otobüsümüz, şehir içine girdi, sanki bir Orta Anadolu şehrindeyiz. Bir cami önünde meydanda durduk. Yeni Cami'ymiş. Çoğumuz tuvalet ihtiyacıyla koşturduk. Müftülüğün bulunduğu Eski Cami'de tuvaletleri açık bulduk. Sonra da boğaz derdine düştük. Çukur kahve diye bilinen meşhur Türk kahvesine geldik.

12. HASRETLE ÖLENLER MEZARLARINA TOPRAK İSTEDİLER

Yunanistan'da; gümrükten sonraki ilk molamız, 16 Mayıs sabahının erken saatlerinde, gelinciklerin açtığı vakitte Gümülcine'de, Çukur Kahvede oldu. Sabah erken saatinde ak yaşmaklı, feraceli anneler Gümülcine sokaklarında telaşlı telaşlı yürüyorlardı. "Bize hoş geldiniz." dediler, hayırlı yolculuklar dilediler (Foto: 2)

Çukur Kahvede gelsin çaylar, koyulaşsın sohbet dedik. Çaylar geldi ama yiyecek bir şey yok.

Günlerden Cumartesi, daha ortalık hareketlenmemiş, pastaneler açık değil. Aç karnına da çay gitmiyor. Yanımıza aldığımız bisküvitle falan idare etmeğe çalışıyoruz. Bir ara burnuma mis gibi poça ve börek kokusu geldi. Beni yönlendiren burnum oldu. Başımı döndüren yiyecek kokuları geziye katılan bayanların bulunduğu gruptan geliyordu. Hazırlıkla gelmişler, evde yapıp, yanlarına aldıkları çeşit çeşit hamur işini masanın üzerine sergilemişler, dayanabilirsen dayan. Gönül çelen yiyeceklere çok istekli bakmışız ki durumumu anladılar ve ikram ettiler, ben de fazla naz âşık usandırır düşüncesiyle hemen aldım. Çaylar içildikçe, börekler yenildikçe muhabbet koyulaştı. Rumeli göçmenleri, samimi sohbeti muhabbeti koyulaştırmak-daha doğrusu mabbeti koyulaştırmak-şeklinde ifade ederler. Muhabbet, sevgi demektir. Ecdat, konuşmayı, bir arada bulunmayı sevgiye, sonsuz güzelliğe vesile bilmiş. Kâinatın yaratılmasına sebep olan sevgiyi baş tacı etmiş, ekmek-su gibi hayatlarının ayrılmaz bir parçası kılmış. .

Karınlarımız doyar gibi olup midemizin sesi çıkmaz olunca çenelerimiz düştü, dilimiz hareketlendi, sesimiz çıkmağa başladı.

Eee... Boşuna dememişler “Can boğazdan gelir” diye... Canının boğazdan geldiğini hiç unutmuyorduk ama ne yazık ki aynı zamanda boğazdan çıktığını unutuyorduk. Herkes bu geziye niçin katıldığını anlatıyordu.

"Bre Hasan! Şimdi Karacaova'nın dağlarına koyunlarımı yaysam. Çimenlerin üstüne sırtüstü yatsam... Gökyüzüne doya doya baksam... Havasını içime iyice çeksem... Kirazından fazla değil üç tane yesem... Bana öyle gelir ki bir anda ayağa kalkar, gençleşirim. Fazla değil, üç kirazcık yiyebilsem... Yüce Mevla’mdan başka bir şey istemem."

Edirne'nin Kıyık semtinde, arkadaşları başucunda ölüme bekleyen Şaban agaydı bunları söyleyen. 17 yaşında, Vodina'ya (Edesse) bağlı Karacaova'yı ve onu çevreleyen dağları terk etmek zorunda kalan evladı fatihan torunu.

Geziye katılan torun ve evlatların, dede ve babaları için anlattıkları bundan farklı değildi. Hepsi, doğdukları ve terk zorunda kaldıkları toprakları, o toprakların havası, suyu ve meyvesinin hasretiyle vefat etmişler, “Biz göremedik, siz görün, o topraklardan alıp mezarımızın üstüne serpin.” diye vasiyet etmişlerdi.

68 yaşındaki emekli öğretmen Sedat Kont’un babası, Vodina (Edesse)-Karacaova’dan 17 yaşında gelmiş, “Ben gidip göremedim, sen gör, Karacaova’nın kirazlarından ve elmalarından benim için ye.” şeklinde vasiyette bulunmuş.

Samsunlu Mustafa Durkaya, gözleri yaşlı “Babamı buralara getirmeyi çok istedim. Her şeyi ayarladık, tam yola çıkacaktık, bu sefer de ölüm müsaade etmedi. O bu topraklara gelemedi, ben bu toprakları ona götüreceğim. Drama’nın bir köyü olan doğduğu Kozlu Köyden (Plasternia) toprak alıp mezarının üzerine götüreceğim.” diyordu.

İstanbullu Yusuf Filiz’in babası Hasan amca 11 yaşında Drama’nın Morova köyünden gelmiş. Babasını çok istemesine rağmen bu topraklara getirmek kısmet olmamış. O da şimdi, hanımı ve iki çocuğunu yanına alarak baba vasiyetini yerine getirmek için

yollara düşmüş.

Birbirini arkasına sigara içmeden duramayan, sigaraya kavuşmak uğruna otobüsün mola vermesi için her türlü numarayı çeken 70 yaşındaki Hasan Kılıç amcanın babası Abdullah efendi Kılkış'ın Patrat Köyü'nden gelmiş. "Rahmetli babam anlatıyordu, evimizin hemen yanından bir dere akıyormuş, çok büyük bir çınar varmış." sözleriyle baba evinin yerini anlatmağa çalışıyordu.

Otobüsümüzdeki yolcuların büyük kısmını iki grup meydana getiriyor, Tuzla'dan İbişağalar ve Canbazlar sülaleri. Evlatlar, torunlar ve torunların çocukları... Herkeste atalarının geldiği toprakları görecek olmanın heyecanı ve acaba onlardan bir hatıra, bir iz bulabilecek miyim endişesi var.

13. RODOP DAĞLARI BRE PAKİZE'M

Gümülcine'deki kısa ama çok anlamlı, kaynaştırıcı, uzakları yakın edici moladan sonra tekrar yola koyulduk. Sağımızda Rodop Dağları uzanıyor. Gümülcine ili, Rodopi ismine de bu dağlardan almış.

Beynimin içinde "Rodop Dağları bre Pakize'm" türküsünün sözleri dönüp duruyor:

"Rodop Dağları (be Pakize'm) çiçek döşeli,
Pakize'min bahçeleri mor menekşeli.
Aman Pakize'm (nazlı da Pakize'm) gel beri beri,
Ben seni sevdim (güzelim Pakize'm) küçükten beri.
Rodop Dağları (be Pakize'm) engindir engin,
Benim gibi delikanlı zengindir zengin."

Acaba Rodop Dağları yine çiçek döşeli miydi? Rodop Dağlarını cennet bahçelerine çeviren çiçekler, yolumuzun iki tarafında açmış gelincikler miydi? Pakize'min bahçeleri yine menekşeli miydi?

Pakize'ye âşık olan Rodoplu Pomak delikanlı zengin miydi? Kast ettiği hangi zenginlikti? Rodop Dağları deyince aklıma Pomak yiğidi Tımrışlı Ahmet Ağa geldi. Rodoplu koç yiğitler Tımrışlı Ahmet Ağa, Yusuf Pehlivan ve arkadaşları, 1877-78 Osmanlı Rus Harbi'nde, Rus askerlerini ve Bulgar çetelerini Rodop Dağlarına sokmayarak yüz binlerce göçmene sığınak eylemişlerdi.

Rodopların bir ucu Yunanistan'da diğer ucuysa Bulgaristan'daydı. Her iki taraf da Türk ve Müslüman nüfusun en yoğun olduğu yerlerdi. Bulgaristan'ın da Avrupa Birliği'ne girmesiyle Rodoplar'ın iki yakasındaki Türkleri ayıran sınır kalkmıştı. Hele yollar yapılsın yine tek yürek tek gönül olacaklar, akrabalar yüz yıllık bir ayrılıktan sonra buluşacaklardı.

Yunanistan'da Gümülcine ve İskeçe, Bulgaristan'da Kırcaali, Mestanlı, Koşukavak, Eğridere, Darıdere ve diğerleri... Rus'a ve işbirlikçisi Bulgar'a karşı Kırcaali'de başlayan isyan bütün Rodoplara yayılmış, bu isyan daha sonra Batı Trakya Türk Cumhuriyetinin doğmasına vesile olmuştu.

Rodoplular, Bulgar ve Rus canilerini sokmadıkları gibi teşkilatlandılar. Savaşın bitmesiyle birlikte Kırcaali'ye yakın Sultanyeri kazasının Karatarla Köyü'nde bir araya geldiler ve oy birliğiyle 1878 Nisanı'nda Rodop Türk Mukavemet Hükümeti'ni kurdular. Kurucu Heyet "Tımrışlı Ahmet Ağa, Hacı İsmail Efendi, Hidayet Paşa ve Kara Yusuf Çavuş'tan oluştu. Hükümet Başkanlığına Tımrışlı Ahmet Ağa getirildi. Ayrıca otuz kişiden oluşan Temsilciler Meclisi de seçildi.

İstanbul'a giderek Rus ve Bulgarların yaptıklarını Avrupa devletlerin temsilcilerine anlattılar. Bu çalışmalarıyla Rodoplar bölgesinin Osmanlı topraklarında kalmasına, Doğu Rumeli Eyaleti'nin kurulmasına sebep oldular. 1885 yılında Doğu Rumeli, Bulgar tarafından işgal edilince Rodoplular yine boyun eğmedi. Bulgarları Rodoplar'a sokmadılar.

Pomak Türkleri arasından Tımrışlı Ahmet Ağa gibi önderler çıkınca Rodoplar düşman için aşılmaz kale oldu. Doğu Rumeli Bulgaristan'a bağlanırken, Rodoplar ve çevresi Osmanlı'ya kaldı, ta ki Balkan Savaşı'na kadar.

1912'nin ekim aylarında Bulgarlar, Batı Trakya'ya, Yunanlılar da Vardar Yenicesi'ne geldiler

bir taraftan Yunanlılar, diğer taraftan Bulgarlar, Batı Trakya'yı işgal ettiler.

1877-78 Osmanlı Rus Harbi'nde Bulgarları Rodoplar'a sokmayan, Kırcaali, Mestanlı ve Ropçaz ahalisi, Balkan Harbi'nde de Bulgarlara karşı koymuştu. Balkan Harbi'nde savaşın yükünü Bulgarlar çekip pastayı Sırp ve Yunanlılar yiyince İkici Balkan Savaşı patladı ve Bulgarlar bütün cephelerde yenilmeğe başladılar. İşte bu sırada, Batı Trakya'da hürriyet güneşi doğdu. Kuşçubaşı Eşref Beyin komutasındaki bir avuç kahraman, İskeçe, Gümülcine,

Dedeağaç gibi Batı Trakya şehirlerini Bulgarlardan geri aldı ve 3 Ekim 1913 Dedeağaç'ı da aldıktan sonra Batı Trakya Türk Devleti; ilan edildi.

İstanbul Hükümeti, Batı Trakya'yı Bulgarlara bırakmayı kabul ettiği için bağımsız bir Batı Trakya Devleti kurulmuştu.

Başşehrimiz Gümülcine'ydi. Ay yıldızlı, yeşil, beyaz ve siyah renkli bayrağımızı resmi binalara çektik.

Hemen, pasaport sistemi, posta teşkilatı kuruldu, pul bastırıldı, Milli marşı kabul edildi,.

"Hürriyet" adlı resmi gazete, Türkçe-Fransızca "Independent" isimli gazete çıkarıldı. Yeni devletin bütçesi hazırlandı, bu bütçe ile 30 bin kişilik ordunun 61 bin kişiye çıkarılması planlandı.

14. BATI TRAKYA MARŞI VE ÜÇÜNCÜ KIRK

Devlet kurulduktan sonra Batı Trakyalı Türklerdeki sevinç anlatılmazdı. Tarih boyunca hep olduğu gibi devlet kurmayı başardık, ama yaşatmayı hayır. Sevincimiz kısa sürdü, yalnızca 22 gün.

25 Ekim 1913'te İstanbul'daki İttihat ve Terakki Hükümeti'nin zorlamasıyla ümitler söndü, emekler zayi oldu, Batı Trakya Bağımsız Hükümeti, kendini feshetti, rüyamız kâbusa döndü. O zaman Yunanlılar, "Buraları Bulgarlara vermeyin, biz sizin bağımsız olmanıza razıyız." demişlerdi, ancak devletimize sahip çıkamadık, Bulgarlar geldiler, Batı Trakya'mızı işgal ettiler.

Birinci Dünya Harbi sona erince, Bulgarlardan alınarak müttefikler adına Fransız askerlerinin idaresine bırakıldı.

Batı Trakya'da, Fransızlar tarafından 15 Ekim 1918'de "Müttefikler Arası Batı Trakya Hükümeti" kuruldu. İşgal komutanı Fransız Şapli, bizi seviyor, Batı Trakya Devletini destekliyordu. 12 Mayıs'ta, Batı Trakya'nın geleceğini tayin edecek temsilci seçimleri yapıldı, bu temsilciler 14 Mayıs'ta 1919'da toplanarak Batı Trakya'nın Yunanistan'a bağlanmasına karar verdiler ve aynı gün Yunan birlikleri Batı Trakya'yı işgal ettiler. Bir rüyada bu şekilde kâbusa dönüştü. Temsilcilerin Yunanistan'a bağlanma kararı niçindi?

Ey Batı Trakyalı asil Türk çocuğu ne mutlu sana;
Sen hayat verdin kanınla milli kurtuluş savaşına;
Yüce kahramanlığın nakşedildi cihanın her yanına;
Selam duruyor milletler senin şu milli bayrağına.
Bastığın şu yerler senin şanlı şehitlerinle dolu;
Düşmanlar taciz edemez yüce kahramanların ruhun.

Dudaklarımda bin bir zahmetle ezberleyebildiğim Batı Trakya Marşının ilk kıtası, gözlerim Rodop Dağlarında...

Batı Trakya topraklarında, iki tarafımızda ağlayan gelincikler, Gümülcine'den İskeçe'ye doğru ilerlerken düşünüyor ve Batı Trakya Devletini niçin yaşatamadığımızı anlamağa çalışıyordum, bu dağlarda yaşayan ve Osmanlıların fetihlerde kendilerine yardım ettiği için, Pomaçi (yardımcı) dediği Kuman Türklerinin torunları Pomakları, onların Osmanlı sonrası gördüğü sıkıntıları... Bulgaristan ve Yunanistan'da karşı karşıya kaldıkları büyük zulümleri...

"Hayır olsun, Halil Bey, daldı gittin."

Konuşan emekli öğretmen Sedat Beydi. "Pek hayır değil be Sedat Bey. Burada ecdadımız tarafından kurulan, ömrü üç ayı geçmeyen Batı Trakya Türk Cumhuriyetini hatırladım. Şu karşımızdaki Rodop Dağlarında yaşayan sonra oraları terk etmek zorunda kalıp da yıllarca hasretiyle yananları düşündüm. Kıcaali'yi, Rodopları terk eden, Türkiye'ye sığınan dedemleri anlamağa çalıştım." dedim. Sedat Beyin yarasını deşmişim ki çok derin bir ah çekti, dertli dertli anlattı:

"Çok iyi bilerim Halil Bey, terk etmek zorunda kaldığı toprakların hasretiyle yanmanın ne demek olduğunu. Rahmetli babam on yedi yaşında gelmiş. Evlenmiş, yıllarca evinin bahçesine tek bir ağaç dikmemiş, 'Niçin dikmiyorsun?' diyen anneme hep 'Nasıl olsa döneceğiz, kırk gün sonra da olsa kırk yıl sonra da olsa, bir gün mutlaka döneceğiz. Dönecek olduktan sonra buraya niçin bir şey dikeyim. Sonra ayrılmak, terk etmek çok zor oluyor. Ben bu acıyı bir defa yaşadım bir daha yaşamak istemiyorum.' cevabını vermiş."

Sedat Beyin 'kırk gün sonra da olsa, kırk yıl sonra da olsa' sözleriyle elim ayağıma dolaştı. Büyük bir heyecan içinde "Hocam, 'kırk gün sonra da olsa kırk yıl sonra da olsa mı'dedin" diye sordum.

Heyecanıma şaşırmış bir vaziyette "Aynen öyle dedim. İnsan

doğduğu topraklarda ne varsa, ölünceye kadar hep oranın hasretiyle yaşıyor. Rahmetli babamın halini götürünce 'toprak çeker' sözüyle ne söylenmek istendiğini daha iyi anladım. Ölünceye kadar 'döneneceğiz' sözünü ağzından hiç düşürmedi. Önce kırk gün içinde döneceğiz demiş, kırk gün geçince de kırk yıl içinde diyerek dönme ümidini hiç yitirmemiş. Hep gönlü ve gözleri geldiği topraklara dönük yaşamış. Geldiklerinde Türkçe bilmiyormuş. Ölürken de hemen hemen bilmiyor gibiydi. Zannedersem biliyordu da konuşmayı ret ediyordu, bununla rızası dışında kendisini toprağından koparanları, gidecek misin diye kendisine sormayanları protesto ediyor gibiydi." dedi.

Verdiği bilgiler için Sedat Beye çok çok teşekkür ettim. Anlatılmaz bir heyecan içinde camdan geçtiğimiz topraklara seyretmeğe başladım. Yol arkadaşım ise şaşkınlıkla bana bakıyor, herhalde "Gazeteciler her halde böyle oluyor, ne zaman ne yapacağı belli değil." diye düşünüyordu.

Evet, bulmuştum, üçüncü kırkı da... Evrenosoğlu Ahmet Bey Hamamı'nda kırk gün tedavi, kırk kişiyle seyahatten sonra kırk günden kırk yıla...

Bu kırkta esrar neydi ki, Mübadele ile mecburi göçe tabi tutulanlar, "Kırk günden kırk yıla mutlaka döneceğiz." diye düşünmüşlerdi.

Kırk; murada, arzuya kavuşmağa sebep değil miydi?

Büyük dertlere yakalananlara, ayrılıktan yananlara, kırk gün kırk gece dua etmesi söylenmez miydi?

Masallarda düğünler niçin kırk gün kırk gece sürer, menzile ulaşmak için kırk gün kırk gece yürünür, şifasız hastalıktan kurtulmak için niçin kırk gece tedavi görülürdü?

Hâla gördüğüm rüya ve rüyada söylenenlerle ilgili şüpheler içindeydim. Türkiye'yi 21. yüzyılda cihan devleti yapacak sırrı niçin benim bulmam istensindi? Diyelim ki buldum, beni kim dinlerdi?

Rüyada verilmek istenen mesaj kimin içindi? Yoksa bütün bunlar bir tesadüf müydü? Neticede bu bir rüyaydı, rüyada yorumlanırdı. Rüyamı kim yorumlayacaktı?

Bu ve benzer düşüncelere rağmen rüyada söylenenler bir bir gerçekleştikçe heyecanım artıyordu. Üç kırkı ve kırmızıyı bulmuştum. Geriye iki kırk, kırmızı elmanın hasretiyle ölenler ve beyaz kalmıştı. Hemen hemen yolu yarılamıştım.

15. YOLCULARINI BEKLEYEN OSMANLI İSTASYONU

İçine tam manasıyla daldığım kırklı ve kırmızlı düşüncelerden, Sefer Bey'in "Arkadaşlar ilk önce Drama'nın çevresindeki köyleri gezeceğiz. Dönüşte Drama'ya uğrayacağız." sözleriyle çıktım.

Batı Trakya'ya sınır olan bu bölgeyi Yunanistan'ın diğer bölgelerinden ayıran Mesta-Karasu nehrini geçtik. Bu sınır bizim için çok önemliydi. Bundan sonraki bölge mübadeleye tabi tutulmuş, antlaşmanın yapıldığı sırada Yunan vatandaşı olan bütün Müslümanlar Türkiye'ye göç ettirilmiş, yerlerine de Türkiye'den gelen Ortodokslar yerleştirilmişti. Artık mübadelenin (karşılıklı göçün) izlerini görmeğe başlayacaktık.

Gözlerim yine yolun iki yanında yolla birlikte uzanan gelincik tarlalarına gitti. Kumrular, Yunan topraklarında da aynı şekilde ötüyor, gelincikler aynı şekilde açıyordu, gökyüzünde aynı güneş vardı. Fark bizde, Türk-Rum diye ayrılan insanlarda, bizlerdeydi... Yoksa asıl farkı meydana getiren bizi idare edenler miydi?

Yeşillikler içinde bakımlı bahçeler, villa tarzı evlerle dolu köylerden geçtik. Yusuf Filiz agamız, hanımını ve çocuklarını alarak dağların ötesinde, Drama'ya bağlı Morova Köyü'ne babasının köyüne gitti, taksi tutarak.

Ve günlerden 16 Mayıs Cumartesi 2009'da saatler 13.10'u gösterirken mübadele topraklarında ilk durağımıza geldik. Köyün ismi Nusratlı (Nikiforos) imiş. Nusratlı, yani yardıma kavuşmuş, yardım almış. Halkı, Adapazarı'ndan gelmiş. Otobüsümüz bir kahve önünde durunca bir kaynaşma oldu.

"Hoş geldiniz" sözleriyle karşılandık. Yaşı elliyi geçenler, gülerek buyur ediyorlardı. Şaşırdık ama nasıl. Sanki bir Anadolu kasabasındaydık. Simaları da Anadolu insanına benziyordu,

yüzlerinde bize kendilerine çeken bir şeyler vardı. Aynı toprağın insanı olmak her halde buydu.

Hepimiz birileriyle konuşma telaşına düştük. Bu insanlar, bizi güler yüzle, Türkçe "hoş geldiniz" sözleriyle karşılayanlar, sanki göç eden dedelerimizin geride bıraktıkları akrabalarıydı.

Ecdadımızın bize miras bıraktığı ama bizim kıymetini bilemediğimiz Türkçe'nin asaletine, gönül alıcılığına, gönüller yapmasına hayran olmamak elde değil. Yanınıza gelenin, onun hoşluk, huzur getireceğinden, meclisinizi şenlendireceğinden zerre şüphe etmeyerek "Hoş geldiniz." diyorsunuz, gelen kişi de dahil olacağı mecliste huzur bulacağından, gönlünün hoş olacağından zerre şüphe etmeyerek "Hoş bulduk." diyor.

Nusratlı Rumlar bize "Hoş geldiniz" demiş, biz de hemen "Hoş bulduk." diye cevap vermiştik. Hakikaten de onları hoşça ve dostça, bizden biri olarak bulmuştuk.

Evet, herkes birileriyle konuşmağa ve anlaşmağa çalışıyordu. Ben de payıma düşen 79 yaşındaki Konstanditis Kostas ile anlaşmağa çalışıyordum. Bayağı Türkçe konuşuyordu. Annesi Samsun-Bafra'dan gelmiş. Geldiğinde tek kelime Rumca bilmiyormuş. Ölünceye kadar çocuklarıyla hep Türkçe konuşmakta ısrar etmiş.

Kostas ile konuşurken demiryolu ve buradaki bina dikkatimi çekti. Dikkatle baktığımı gören Kostas, "İstasyon, Osmanlı yapısı. Ama artık çalışmıyor." dedi. Heyecanlandım, müsaade istedim. Mübadelenin gerçekleştiği topraklara girdikten sonra karşılaştığım ilk Osmanlı hatırasıydı, bu çalışmayan tren yolunda boynu bükük duran İstasyon. Tabii bir de Anadolu'dan gelenlerin çocukları ve torunları Türkçe konuşan Rumlar vardı. Yanıma Pendikli delikanlılardan Kutay'ı aldım, her ihtimale karşı. İstasyonun yanına geldik. İstasyon, boynunu bükmüş yolcu bekliyordu. Hangi yolcularını mı? Tabii ki onu inşa edenleri, sonra da öksüz bırakıp gidenleri... Yanımdaki delikanlıyla konuşurken, sanki istasyon hareketlendi gibime geldi. Yoksa yıllardır hasretini çektiği

Osmanlı'nın torunlarının geldiğine mi sevinmişti.

Niçin sevinmesin? Biz nasıl üzerinde büyüdüğümüz toprağın, içtiğimiz suyun, teneffüs ettiğimiz havanın hasretiyle yanıyorsak, toprak da, dağ taş da alışık olduğu sesi, nefesi arıyordu.

Yıllardır boynu bükük duran Nusratlı İstasyonu gelişimizle şenlenmişti. "Bir kelime Türkçe işiteyim" duaları kabul olmuş, çevresi Türkçe konuşanlarla dolmuştu. O şenlenmesin de hangi yer şenlensindi? Ecdadımız bir yeri vatan tutmayı "şenlendirmekle" ifade etmemişler miydi?

Evet, Nusratlı İstasyonunun yıllardır beklediği yolcular gelmişti, hem de İstanbul'dan, bütün Rumeli'nin gönlünü çevirdiği diyardan. Geliş, uzakları yakın eylemek, hasretleri dindirmek, bu istasyona sevgi getirip, sevgi götürmek içindi. (Foto: 3)

Osmanlı'nın Avrupa'daki şehirlerinde İstanbul'a ne kadar uzak olursa olsun mutlaka vardı, ne mi, ne olacak İstanbul Kapısı... Bütün şehirlerin yönü İstanbul'a doğruydu

Bakışlarım istasyonun çatısına doğru kayınca hüzünlendim. Kireçle badanalanmış duvarda Osmanlıca "Nusratlı" yazısı geride kalan izlerden belli belirsiz okunuyordu. Anlaşılan o ki yazı yakın zamanda sökülmüş veya kazınmıştı duvardan.

16. KOZLU'DA YAŞANANLAR İNANILMAZDI

Boynu bükük Nusratlı İstasyonu'nu ve bizi Anadolu insanının sıcaklığıyla karşılayan Rum Mübadil çocuklarını geride bırakarak yola devam ettik. İkinci durağımız şimdiki ismi Plasternia olan Kozlu Köyüydü.

Tuzla'dan İbişağalar ve Cambazlar sülalesinin dedeleri ile Samsun Alaçam'dan Karaosmanlar ve Küçükalilerin dedeleri bu köyden Türkiye'ye göç etmişlerdi.

Köye gelince çil yavrusu gibi dağıldık. Ben dedelerinin evini arayan İbişağalar sülalesinin fertlerinin peşine düştüm. Mezarlık yanında, çatısı dik bir ev arıyoruz. Oradan oraya koşturup duruyoruz. Mezarlık arıyoruz. Ama Müslüman mezarlığından en ufak bir taş bile kalmamış. Daha önce buraya gelenlerden yardım alarak İbiş Ağa'nın delikanlıyken ayrıldığı evini, daha doğrusu evinin arsasını bulduk. Ev yıkılmış, taşları götürülmüş, geriye birkaç parça inşaat döküntüsü ve duvardan kopan taşlar kalmış. Gelen, arayan olursa hatıra diye bir şeyler bulabilsin diye mi düşüncü acaba taşları geride bırakan. İbiş Ağanın torunlarında buruk bir sevinç... Yüzlerce yılda yüzlerce kişinin mesken tuttuğu yerden geriye kalan yalnızca birkaç taş ve bilenler için acı-tatlı hatıralar... Torunlar bir araya gelip fotoğraf çektiriyorlar. (Foto: 4) Duygularını anlatmakta zorlanıyorlar, gözler nemli, kendilerini tutmasalar ağlayacaklar. Onlar evi ayakta bulacağız ümidiyle gelmişler. Elle tutulur bir hatıra diye çırpınıyorlar ama yok. Mümkün olsa koca taşları götürecekler hatıra, dedemizin memleketinin taşı diye... Geride kalan yalnızca anlatılanlar, onlar da satıra geçmezse bir müddet sonra unutulacak.

Sokaklara, bahçelere ve daha önce mezarlık olan tarlalara

baktıkça Kozlu Köyü topraklarına karışarak bu köyün bir parçası olan ecdadımızın,

"Kızanlar hatıra getire bizi...
Balkanlar koynuna, yatıra bizi,
Yıllardır yaşatır hatıra bizi,
Kozlu'da beş yüz yıl kalışımız var."

Şeklinde feryatlarını duyar gibiydik. Bu köyün halkı İstanbul-Tuzla'dan gelmiş. Bize yardımcı olabilmek için çırpınıyorlar.

Samsun'dan gelen Mustafa Durkaya, annesinin vasiyetini yerine getirebilmek için, onun doğduğu evi arıyor, ama bulmak ne mümkün... Geçen zaman, her şeyi değiştirmiş, binalar, insanlar, ağaçlar... İhtiyar bir Rum kadını, Mustafa Beye telaşının sebebini sordu, o da anne vasiyetini söyledi. Kadın, eline bir çapa aldı, bahçesinden bir poşet içine toprak doldurdu. "Buyurun annenizin mezarı üzerine bu toprağı serpin. Ha bu ev, ha öteki ev, ne fark eder ki? Hep bu köyün toprağı... Ah imkân olsaydı da ben de Tuzla'dan toprak getirip anacığımın mezarı üstüne serpe bilseydim... O zaman mezarında huzur içinde yatardı." diyerek verdi. (Foto: 5)

Köy içinde oradan oraya koştururken yorulmuş, terlemiş ve iyice de susamıştık. Merakla bize bakan bir kadından su istedik. Türkçe "Öyle ayaküstü su içmek olmaz. Hele içeri gelin, annemin memleketinden gelmişsiniz, bir şey ikram etmeden katiyen sizi salmam." dedi. Hayretler içinde kaldık. Bahçeden eve geçtik. Salonda oturduk, biz evlerimizden bir oda, yastıklar işlemeli, örtüler allı güllü... Tıpkı bizim evimizdekiler gibi. Bizi misafir etmek için çırpınan Yani Çorbacioglu ve hanımıydı. Evet, soy ismi Çorbacioglu'ydu... Bizdeki "ğ" yerine "g", "ı" yerine de "i" söylüyorlardı. Bütün bunlar; Osmanlı'nın, Anadolu'nun, güzel Türkçemizin hatırasıydı. Serin suları içtik. Kahve yapmak için hareketlendiler, çok zaman alır endişesiyle kabul etmedik, ikram edilen çukulatalarımızı yedik ve müsaade istedik. Kırk yıllık dostlarını uğurlar gibi bizi uğurladılar.

Köy meydanına geldik. İbişağalar sülalesini ihtiyar bir kimsenin

başında toplanmış gördük (Foto: 6). 102 yaşındaki Tanaş Çakiroglu imiş. Kurtuluş Savaşı'nda Yunanlılar yenilince, "Türkler bizi kesecek" korkusuyla ailesiyle birlikte 1922 yılında Türkiye'den kaçarak Kozlu Köyü'ne gelmiş, o zaman on beş yaşındaymış. Mudanya'nın Dereköy'ünden gelmiş. İbiş Ağa'nın Kozlu Köyünde yapılan davullu zurnalı düğününde bulunmuş. Türkiye'den gelen Rumlarla Kozlu Köyü'ndeki Türkler bir sene kadar birlikte yaşamışlar, çoğu aynı evleri paylaşmışlar. Tanaş, bembeyaz olmuş bıyıklarıyla Anadolu'nun her hangi bir köşesindeki ihtiyar Türk insanı gibi. Tanaş, dedelerinden bahsettikçe, İbiş Ağa'nın torunları heyecandan yerinde duramaz oldu, bazıları içlerinden geldiğince Tanaş'ın ellerine sarıldı, öpüp başına götürdü, bayramda dedesinin elinin öper gibi. Dedelerinden haber aldıkları o anı, bayramları bilmişlerdi.

17. DRAMA KÖPRÜSÜ DARDIR HASAN

Geride akrabalarımızı bırakmışçasına karışık duygular içinde Kozlu'dan ayrıldık. Vakit öğleyi geçmiş, midelerimiz trampet çalmağa başlamıştı. Hedefimiz, Debreli Hasan türküsüyle akıllarımızda kalan Drama'ydı.

Ekip başımız Sefer Beyin verdiği bilgiye göre, 1374 yılında Osmanlı hâkimiyetine geçen Drama'nın mübadele öncesi nüfusunun 3/2'si Türk'müş. Köyleriyle birlikte Drama'da 70 bin Türk yaşıyormuş. Osmanlılar zamanında tütüncülük çok meşhurmuş. Osmanlı'nı son yüzyılında Sırbistan, Kafkaslar ve Bulgaristan'dan gelen Müslüman göçmenler buraya yerleştirilmiş. 1912'de birinci Balkan Savaşı sırasında Bulgarların eline geçmiş, bunların halka çok kötü muamele etmesi sebebiyle 1913'te yapılan ikinci Balkan Savaşı'nda yerli halkın yardımıyla Yunanlıların olmuş.

Sefer Bey, "Drama deyince aklımıza hemen Drama Köprüsü türküsü gelir. Hadi bakalım kim söyleyecek, özellikle de Dramalıların torunlarından bekliyorum." dedi. Kırk kişilik otobüsümüzde kimse söyleyebilirim diyerek mikrofona yürümedi. Biraz sonra bir ses yükseldi. Merak ettim kim bu cesur kimse diye. Söyleyeni görünce aklım başımdan gidecek gibi oldu. "Drama Köprüsü Hasan" diye hoş tarzda söyleyen Niko'ydu. Evet, Drama Köprüsü'nü, Drama Küçük Asyalılar Derneği Başkanı Niko söylüyordu. Kırk kişilik Mübadil çocuk ve torunlarından "Drama Köprüsü" diyen çıkmamıştı, ama Yunanistan'a, Anadolu'nun, Osmanlı'nın emaneti Ortodoks Rum torunu Drama Köprüsü diyordu yanık, içimize işleyen sesiyle:

"Drama köprüsü Hasan dardır geçilmez
Soğuktur suları Hasan bir tas içilmez

At martinini Debreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda Hasan, Kara kedi dinlesin
Mezar taşlarını Hasan koyun mu sandın
Adam öldürmeyi Hasan oyun mu sandın
At martinini Debreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda Hasan dostlar dinlesin
Drama köprüsü Hasan dardır daracık
Çok istemem Yanko Corbaci bin beş yüz liracık
At martinini Debreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda Hasan Kara kedi dinlesin
Drama köprüsünü Hasan gece mi geçtin
Ecel şerbetini Hasan ölmeden mi içtin
At martinini Debreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda Hasan dostlar dinlesin."

Niko'dan dinlediğimiz türküyle hem hüzünlendik hem de utandık. Sefer Beye, "Debre, Makedonya topraklarında. Drama'da geçen bir türküde Debreli'nin işi ne?" diye sordum.

Sefer Bey güldü ve anlattı:

"Hasan'ın Debreli olduğuna dair, elimizde bilgi yoktur. Kendisi Drama'da yaşamıştır. Daha sonra Mübadele ile Türkiye'ye geldiği söylenir.

Debreli Hasan, Drama'da yetişmiş. Debreli namıyla mübadele öncesi dönemde Drama-Serez-Sarışaban bölgelerinde faaliyet göstermiş halk kahramanı eşkıyadır.

Drama köprüsünü, o devrin haksızlıkla para kazanan, halkı ezen zenginlerinden aldığı haraçla yaptırdığı söylenir. Debreli Hasan'ın yaşadığı dönem, kesinlikle bilinmemekle beraber Çakırcalı Efe ile çağdaş olduğu görüşleri, hatta atıştıklarına dair hikayeler, onun 1870-1920 yılları arasında Makedonya dağlarında egemen olduğunu göstermektedir. Bu konuda halk arasında söylenen menkıbeye göre; Selanikli Yahudi bir tüccar ticaret için İzmir'e gidecektir."Eğer bu civar dağlarda hükümran olan Debreli'den geçsen, Ege dağlarında Çakırcalı'dan geçemezsin. "denir, kendisine. Nitekim de öyle olur.

Debreli'nin çetesinde pek çok kişi yoktur. Bilinen Kara kedi

namıyla bir tek kızanı olduğudur. Halka onu sevdiren eşkıya kişiliğinin en üstün tarafı ise fakirlere yardım etmesi, bilhassa birbirini seven yoksul gençleri evlendirmesidir. Bu konuda şöyle bir menkıbe de vardır. Evlenmek niyetinde olan dağlı bir genç, tek danasını almış, İskeçe pazarına inmektedir. Yolu, Debreli Hasan tarafından kesilir. Delikanlının evlenmek için parası olmadığını anlayınca Debreli kendisine düğün için yetecek parayı verir ve ayrıca danasını satmamasını salık verip uğurlar.

Makedon dağlarının Debreli'si sonunda padişah affına uğrar, bir söylentiye göre de mübadelede güvenlik güçlerinin elinden kaçmayı başarır ve Türkiye'ye göç eder.

Debreli tabirinin de “de bre” sözünün değişmesiyle doğduğu akla yatkındır.”

18. YOSUN TUTMUŞ CAMİLERİ ISSIZ

Sefer Beyi dinlerken Drama'ya gelmiştik. Otobüsümüzü Dramalıların nefes almak, günün yorgunluğundan kurtulmak için koştukları anlatılmaz güzellikteki bir yere çektik. Osmanlı hatırası tütün fabrikasının hemen karşısındaydı. Ağaçlar arasındaki bu yerde, her yerden sular akıyor, kuşlar şakıyordu... Bir sürü gölcükle kuşatılmıştı. Ulu kavak ve söğütlerin altındaki lokantaya postu serdik, akıp giden sular kenarındaki masalara yerleştik. Hem yorgunluk attık hem de yemeklerimizi yedik (Foto: 7). Drama Köprüsü'nün türkülere niçin konu olduğunu daha iyi anladık.

Yemekten sonra biraz da babasının köyü Morova Köyüne giden Yusuf Filiz ve ailesine bekledik. Geldiklerinde otobüse doluştuk, vaktin sıkışması sebebiyle Drama'yı otobüsten inmeden gezmeğe karar verdik. Rehberimiz Niko'ydu.

Niko, kırık dökük, ama o kadar da tatlı ve uydurukçadan uzak Türkçesiyle anlatmağa başladı:

"Mübadele sırasında Drama'da 15 cami, iki tekke varmış. Şu anda iki cami kalmış, ikisi de harap vaziyette, biri Arap Camii, diğeriyse Şadırvanlı Camii. Belediye şimdi birisini restore ettiriyor. Eski Cami, Kurşunlu Cami ve ismini şu anda hatırlayamadığım bir cami daha kiliseye çevrildi. Osmanlı zamanından kalan konaklar vardı, fakat şimdi ayakta kalan yok gibi."

Niko, heyecanla işaret etti, "İşte Arap Camii" diye. Harap, minaresi yıkılmış bir cami gördüm, yüreğim cız etti. Bunun şokunu atlatmadan Niko'nun sesi yine mahcup bir şekilde geldi, "Kiliseye çevrilen Eski Cami sağ tarafımızda." diyordu. İlk önce tepesine haç dikilmiş kubbeyi gördüm, minaresi yoktu. Hem Niko, hem de Eski Cami, boynu bükük bakıyorlardı, suçlu kendileriymiş gibi. Suçlu

kimdi? Tabii ki bizdik. Fetheden ama elden tutmanın şartlarını yerine getiremeyen biz.

Dilimin ucuna;
"Kosovalar, Plevneler bizsizdir,
Yosun tutmuş camileri ıssızdır
Boynu büyük minareler öksüzdür
Açmaz olmuş kızanlığın gülleri,
Biz neyledik o koskoca elleri."

Mısraları geldi. Boynu bükük, ıssız minareler, üzerine haç dikilmiş kubbeler yalnızca Drama'da değildi. Plevne'de, Yanya'da, Kanije'de, Belgrat'ta, Rumeli dört bir tarafında yüzlerce cami bizsizdi, minareleri öksüzdü, kiliseye çevrilmişlerdi.

Mübadele öyle yapılmıştı ki, camilere sahip çıkacak, oralarda namaz kılacak kimse kalmamıştı. Bizde, Anadolu'nun birçok yerinde, mübadil Rumlardan kalan kiliselere dokunulmamıştı. Buna, başta Nevşehir'in Mustafa Paşa Beldesi olmak üzere Nevşehir kasabalarında bizzat şahit olmuş, kiliseleri ayakta görmüştüm. Yunanistan'da, Osmanlı hatıralarından niçin bu kadar çok korkuldu anlamak mümkün değil. Osmanlılara ait eserleri yeryüzünden silmek için özel bir gayret edilmişti.

Bizden ayrı olarak Drama'ya bağlı Morava'ya, babasının köyüne giden Yusuf Filiz, ondan en ufak bir nişan bulamadığını anlattı. Hiç olmazsa mezarlığa, dedelerimin gömüldüğü yere gidip bir fatiha okuyayım diye düşündüğünü, ama Müslüman mezarlığının nerede olduğunu kimsenin çıkaramadığını ağlamaklı söyledi. Müslüman mezarlıkları dümdüz edilip yeri tarla yapılmakla kalmamış, hafızalardan dahi silinmişti.

Çok karışık duygular içinde Drama'dan ayrıldık. Drama'nın içinde az da olsa Osmanlı'dan kalan hatıralar vardı, ama köylerde bize ait en ufak bir iz kalmamıştı. Oralarda bizi hatırlatan, bizden izler taşıyan, Anadolu'nun silinmez nakşını, güler yüzünü taşıyan, Türkçe konuşan Rumlardı, Anadolu'dan göç eden Rumların çocukları ve torunlarıydı. İşte bunlar, Osmanlı mübadele

topraklarında kalan tek hatıralarıydı.

19. MÜMİN PEHLİVANIN MEMLEKETİ SEREZ'DE

Drama'dan sonra fazla uzun sürmeyen bir yolculuktan sonra 1384 yılında Evrenos Gazi tarafından fethedilen Serez'e (Serrai) geldik.

Serez deyince aklıma hemen buradaki medresede okuyan Mümin Pehlivan ve Simavnalı Şeyh Bedrettin geldi. Koca Yusuf'u yenen tek pehlivan olan Kavalalı Çolak Molla Mümin Pehlivan (1865-1899), buradaki medresede okumuştu. Mümin Pehlivan, bileğinden iki defa kırılmış çolak sol kolu, okkasız vücuduyla 120 kiloluk devler Koca Yusuf, Adalı Halil ve Kurtdereli Mehmetlere meydanları dar getirmişti.

Şeyh Bedrettin ise, Osmanlı'ya karşı ayaklanmıştı, Torlak Kemal ve Ecevitle birlikte, önce Manisa taraflarında sonraysa Deliorman'da. Yakalanmış, Serez'de padişah Çelebi Mehmet'in huzurunda yargılanmış, idama mahkûm edilmiş ve 1420 yılında Serez çarşısında idam edilmişti.

Şeyh Bedrettin, solcular tarafından komünizmin ilk fikir babalarında kabul edilmekte, mülkiyeti kabul etmediği söylenmektedir.

Bir tarafta Mümin Pehlivan, diğer tarafta Şeyh Bedrettin... İkisi de medrese okumuş, ancak yolları ne kadar da birbirinden farklı olmuş.

Girit'e giderken Serez'e uğrayan Evliye Çelebi, 1600'lü yıllarda 91 cami ve mescit, 5 hamam, birçok tekke ve medresenin bulunduğu yazmaktadır.

Mümin Hoca'nın burada okuduğu yıllarda (1875) Selanik Vilayetine bağlı bir sancak olan Serez'de nüfus, kendisine bağlı 545

köy ile birlikte 225 bini bulmaktaymış. Şehirde 3 bin 500 ev, 1292 dükkân, 61 han, 20 cami, 18 mescit, 8 medrese, 14 tekke, 3 imaret, 14 mektep ve 42 kilise varmış.

Bugün sayısız tarihi eserden yalnızca harap vaziyette Mehmet Bey Camii ve alış veriş merkezine çevrilen bir medrese kalmış. Tam Serez'e girerken arabanın içinden, ana yollar arasında kalmış kubbeli bir harabeye işaret ettiler, Mehmet Bey Camii imiş. Tercih hakkı olsaydı nasıl hareket ederdi acaba Mehmet Bey Camii? Yolların arasında kalıp yok olmayı mı, yoksa çarşı ortasında bulunup kilise, kütüphane veya müze olarak hizmet vermeyi mi?

Serez, düz bir ovada vurulmuş. Yüksekçe bir tepe üzerindeki Serez Kalesine çıktık. Buradan bütün Serez ayaklar altındaydı (Foto: 8). Buradaki cafede sularımızı ve kahvelerimizi içtik. Yunanistan'daki ilk günümüzde çaya hasretiz. Yunanistan'da da bol bol kahvehane var ama ne yazık ki çaydanlıkta hazırlanan çay yok. Vazgeçtik tavşankanı çaydan, kokusu bile yok. Selanik'e doğru yola çıkmazdan önce yol arkadaşım emekli öğretmen Sedat Bey, Serezli olan kayınvalidesine vermek üzere toprak aldı. Gülerek "Bizimkisine en güzel, en anlamlı hediye budur." dedi.

Niçin güldüğünü anlayamadık. Her halde "Kayın validem ölür de tez zamanda mezarı üzerine toprak atarım" diye düşünmemişti. Olsa olsa, kayınvalideme doğduğu diyardan toprak götürüyorum diye sevinmiş, sevincinden gülmüştür.

Serez'den ayrılırken kafamda bin bir düşünce çarpışıyordu. Mümin Pehlivan, Şeyh Bedrettin, kaybolmuş tarihi eserler. Ve rüyamla ilgili çözmem, bulmam gerekenler. Beş kırktan üçünü yakalamıştım (Evrenos Bey Hamamında kırk gün kalınca şifa bulma, ekibimizin Sefer Bey hariç kırk kişi olması, birlikte yolculuk yaptığımız kişilerin mübadil dede ve babalarının ya kırk gün ya kırk yıl sonra döneceğiz demeleri.), geri kalan ikisini nasıl bulacaktım. Kırmızı gelincikleri bulmuş ama kırmızıyla beyazı buluşturamamıştım. Kırmızı elmayı arayanların, onun hasretiyle yananların torunlarıyla Abdullah-ı İlahi hazretlerini nasıl ziyaret

edecektim? Beraber seyahat ettiklerim arasında konuşabildiklerim içinde dedelerinin kırmızı elmayı aradığını, onun hasretiyle yandığını hatırlayan yok. Sormadığım birkaç kişi kalmıştı, rehberimiz Lütfü Bey ve bir elin parmakları kadar yol arkadaşı... Bu kişileri nereden bulacaktım? Önümde kala kala iki gün kalmıştı.

20. SELANİK DEYİNCE AKLA İLK GELEN

Sefer Bey, "Şimdi hedefimiz Selanik, akşam orada kalacağız, yarın kısa bir şehir gezisi yapıp, Kılkış çevresini gezdikten sonra Kesterye'ye doğru yola çıkacağız." dedi.

Selanik deyince aklıma hemen ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün 1881 yılında burada doğduğu, çocukluk günlerini burada geçirdiği geldi. Yalnızca benim değil, Türkiye Cumhuriyeti okullarında okuyan herkesin aklına bu gelir herhalde. Biraz büyüyünce, kitap okumağa, tarihi ve siyasi konularla ilgilenmeğe başlayınca ikinci olarak dönmeler hatırlanır herhalde. Dönmeler, Yahudi asıllı Sabatay Sevi'nin yolunda olanların ismidir, bunlara Osmanlı zamanında avdeti denirdi. Dönmelerin en yoğun olarak yaşadıklar Osmanlı şehri Selanik'ti. Mübadeleyle birlikte onlar da Türkiye'ye göç etmek mecburiyetinde kalmışlardı.

Dönme, Yahudi deyince dilimin ucuna bir Türkü geldi, bir Yahudi kızına duyulan aşkı anlatan:

Selanik içinde aman lamba yanıyor
Kızın yaresini aman cerrah bağlıyor
Ne güzel yar imiş aman hemen ağlıyor
Kör olsun sürünsün aman Yahudi kızı
Sebebim sen oldun aman Leo'nun kızı
Saraylar yaptırdım aman bir uçtan uca
İçinde durmadım aman üç gün üç gece
Adaklar keseyim aman sardığım gece

Acaba türküde geçen Leo, bir Dönme miydi? Kızın başından neler geçmişti de cerrah (operatör doktor) yarasını bağlıyordu.

Bu nasıl bir sevdaydı ki, hem kör olsun sürünsün diye lanet okuyor, hem de adaklar keseyim sardığım gece şeklinde hasretin en

yakıcısını dile getiriyordu.

İşte Selanik böyle bir yerdi. Yahudisi, dönmesi, Müslümanı, Hristiyanıyla Osmanlı'nın en hareketli ve renkli şehriydi, tabii ki Avrupa'ya, Avrupa'nın yeniliklerine, fikirlerine açılan kapısıydı.

Sefer Bey, yol boyunca Selanik ile ilgili bilgi verdi:

"Makedonyalı Phlip tarafından M.Ö. 400 yılında kurulmuştur. 1387 yılında Evrenos Gazi tarafından alındı. 1430 yılına kadar birkaç defa Bizanslılarla Türkler arasında el değiştirdi. Bu yıldan sonra ta 1913 Balkan Savaşı'na kadar Türklerde kaldı. 1430 yılından sonra çok hızlı bir şekilde Türk ve Müslüman beldesi oldu. 1490'lı yılların sonunda İspanya'dan, Engizisyon zulmünden, Osmanlı tarafından kurtarılan Yahudiler, Selanik'e yerleştirildiler. Bu tarihten sonra Selanik deyince akla Yahudiler de gelir oldu. Özellikle de 1600'lü yıllarda Sabatay Sevi'nin taraftarları burayı yerleşince Yahudi cemaati, Selanik'in ayrılmaz bir parçası oldu. Sabatay Sevi, kendisinin Yahudilerin beklediği kurtarıcı, Mesih olduğunu söylemiş. Kendisine inananlar, etrafında toplananlar çoğalınca Osmanlı Hükümeti harekete geçmiş, Sevi'yi İstanbul'a getirerek yargılamış, idamına karar vermişti. O zaman padişahın hekimbaşısı olan bir Yahudi araya girmesiyle, Sevi'ye Müslüman olması teklif edilmişti. Ederse kurtulacak, yoksa idam edilecekti. Sevi, "Kabul ettim" demiş, böylece Müslüman kabul edilmiş ve Mehmet ismini almıştı. Ama Osmanlı halkı, onun gerçekten Müslüman olduğuna inanmamış, ona ve onunla birlikte Müslüman olan Yahudilere "Dönme" ismini vermiş, onların gizli gizli Yahudi dininin gereklerini yaptığına inanmıştı. Osmanlı Devleti, bunlara Müslüman muamelesi yapmış, Sevi taraftarlarının çoğu Selanik'e yerleşmişti. Mübalede esnasında bunların sayısının 25 bin civarında olduğu söylenmektedir. Hepsi Mübadeleye tabi tutulmuş, çoğunluk İstanbul olmak üzere İzmir ve Ankara'ya yerleşmişler, Batıya dönük Türkiye Cumhuriyetinin modern Müslümanları olarak ekonomi, politika, eğitim ve medyada en ön sıraları almışlardır.

Selanik, Osmanlı'da Batıya yönelik ve padişahlara karşı hareketlerin ve İttihat Terakki Cemiyeti'nin en önemli merkezlerinden oldu. Selanik elektrikle aydınlanan ilk Osmanlı şehri oldu (1899).

Selanik Kalesi, dört kilometre uzunluğundaydı, 5 kapısı vardı. Yarın sabah burasını ziyaret edeceğiz.

1913 yılında Selanik'te, 47 cami ve mescit, 19 tekke ve zaviye vardı. Şehir, 1913 yılında, bir kurşun atılmadan, İttihat Terakki mensupları tarafından Yunanlılara teslim edildi. Bükreş Antlaşmasıyla da resmen Yunanlıların oldu."

Güneş batmasına yakın nice türkülere, efsanelere konu olan rüya şehir Selanik'e geldik. Otobüsümüz meşhur kulenin yanında park etti, telaşla indik, elimizde fotoğraf makineleriyle. İşte meşhur Beyaz Kule karşımızdaydı. Tarihin çeşitli zamanlarında çeşitli görevler için kullanılan, zaman zaman zindan olarak hizmet veren Beyaz Kule, Selanik deyince ilk akla gelen... (Foto: 9)

Elimizde fotoğraf makineleri çeşitli konumlarda poz vermeğe, fotoğraf çekmeğe başladık, hem Beyaz Kuleyi hem denizi hem de Selanik'i içine alan fotoğraf karelerine kendimiz de girebilmek için. Beyaz Kule'nin yanından Selanik, tıpkı İzmir'in Kordon Boyu gibi... Dönmelerin hem İzmir'i hem de Selanik'i bu kadar sevmelerinin ardındaki esrar bu ve diğer benzerlikler miydi acaba?

Hava kararıp fotoğraf çekemez olunca otele döndük. Ertesi gün (17 Mayıs Pazar) Selanik içinde ilk önce Atatürk'ün doğduğu evi, surları ve çevresini gezeceğimiz, sonra da Kılkış ve Langaza etrafındaki köylerine gidip akşamüstü Kesterye'ye (Kostaria) varacağımız ve orada geceleyeceğimiz söylendi.

21. ATATÜRK EVİ'NDE

Sabahleyin, kahvaltıyı yapıp 08.30 civarında otobüsün yanında oldum. Çat-pat, kırık dökük, çok hoş bir Türkçe kulağıma çalındı. Baktım, ufak-tefek, bıyıklı (bıyıkları bizim cami cemaatinin bıyıkları gibi kesilmişti) altmış yaşlarında biri, emekli öğretmen Bilgin Bey ile konuşuyordu.

Elindeki kitaplar dikkatimi çekti. Mübadeleyle ilgili Türkçe kitaplardı. Tanıştım. Rum mübadil çocuğuymuş, adı Yuhannis İspiroğlu'ymuş (Foto: 10). Annesi 1924 yılında Nevşehir'in Suvermez Köyünden gelmiş. İspiroğlu'nun babasının annesi, tek kelime Rumca bilmiyormuş. Rızası dışında Anodulu'dan Yunanistan'a göç ettirildiğinden tepki olarak ölünceye kadar hiç Rumca konuşmamış.

Selanik'e bağlı Flosta Köyünde oturuyormuş. İspiroğlu Türkçe'yi daha sonra öğrenmiş, Türkiye'ye gidebilmek, annesinin memleketini görebilmek, Türkçe kitaplar okuyabilmek için...

Evet, aynen böyle söyledi. Konuşması, mimikleri, efendiliğiyle, efsane olan İstanbul efendilerini hatırlatan İspiroğlu, annesinin köyünü ziyaret etmiş. İspiroğlu, Türkçe yazıp okuyabiliyormuş, elindeki Türkçe kitaplar, okuduğunun en sağlam deliliydi. Adresimizi yazarken de Türkçe'yi bizim gibi yazabildiğini gördük.

Otobüse binerken, en yakınımızla vedalaşır gibi ayrıldık İspiroğlu'ndan, hareket ettiğimizde arkamızdan güle güle manasında sallanan bir el gördük. El, Türkçesi, nezaketiyle bizden çok daha fazla Anadolu kokan İspiroğlu'nun eliydi.

Atatürk Evi'ne giderken Selanik içinde ayakta kalmayı başarabilmiş Osmanlı hatıralarıyla karşılaşıyorduk. Bugün de çarşı olarak kullanılan bedesten, hamam, minaresi yok olmuş, harap vaziyette camiler, Osmanlı Kışlası ve Abdülhamit Han'ın

sürgündeyken kaldığı Alaattin Köşkü...

Türk Konsolosluğuyla aynı bahçe içindeki Atatürk Evi'ne geldik (Foto: 11). Mübadil çocuklarında ve torunlarında anlatılmaz bir heyecan. Bahçe katıyla birlikte üç katlı bir ev... Atatürk müzesi haline çevrilmiş. Yatak odası, oturma odası, hamamı, mutfağı, kileri, haremlik ve selamlığıyla tam bir Türk evi. Duvarlarda Osmanlıca levhalar, Atatürk'ün hayatıyla ilgili fotoğraflar, çeşitli belgeler var. Yaşadığı çağın aile hayatı verilmeğe çalışmış. Burada da bir fotoğraf çektirme yarışı başladı, sormayın gitsin. Mübadiller, herkesten fazla kendilerini Atatürk'e yakın hissediyorlar. Türkiye'ye göç etmelerine sebep olan o, aynı zamanda da hemşerileri...

Atatürk Evinde içerden ve dışardan içinde kendimizin bulunduğu fotolar aldıktan, burasını ziyaret ettiğimizi kayıtsız şartsız ispat eder hale geldikten sonra otobüsle Selanik surlarını, daha doğrusu kaleden kalanları ziyaret için yola koyulduk. Surların ayakta kalanları restore edilmişti (Foto: 12). Bütün Selanik ayaklar altındaydı, önümüzde uzanan Ege deniziyle birlikte ve sahildeki Beyaz Kule'yle...

Bu tip gezilerde yaşananı biz de yaşadık. Bayan yolcularımızdan biri, içinde paralarının bulunduğu küçük el çantasını kaybetti. Çalındı mı yoksa düşürdü mü bilemedik. Oteli aradık cevap olumsuzdu. 300 avro civarında para varmış çantada. "Mala gelsin cana gelmesin, bunda da bir hayır vardır." diyerek teselli etmeğe çalıştık. "Aramızda para toplayarak yardımcı olalım" teklifimize yakınları "Biz varken size düşmez, teşekkür ederiz." diyerek razı gelmediler.

Kaybedilen para sebebiyle biraz buruk vaziyette otobüse doluştuk. Selanik içinden geçerek Kılkış'a doğru yola koyulduk.

22. SELANİK İÇİNDE SELAM OKUNUR

Otobüsün hoparlöründen "Çalın Davulları Çaydan Aşağıya" isimli türkünün sözleri akmağa, ezgisi yüreğimizi dağlamağa başladı.

Çalın Davulları Çaydan Aşağıya Amman Amman
Mezarımı Kazın (Bre Dostlar) Belden Aşağıya
Koyun Sularımı Kazan Dolunca (Amman)
Aman Ölüm Zalim Ölüm Üç Gün Ara Ver
Al Başımdan Bu Sevdayı Götür Yare Ver
Selanik İçinde Selam Okunur (Amman)
Selamın Sedası (Bre Dostlar) Cana Dokunur
Gelin Olanlara Kına Yakılır (Amman)
Aman Ölüm Zalim Ölüm Üç Gün Ara Ver
Al Başımdan Bu Sevdayı Götür Yare Ver
Selanik Selanik Viran Olasın (Amman)
Taşını Toprağacını Seller Alasın
Sen De Benim Gibi Yarsız Kalasın (Amman)

Türkü bittiğinde, hepimiz anlatılması zor duygular içindeydik. Belli ki türkü, yârine kavuşamadan vefat eden birinin arkasından yakılmıştı. Bir ağıttı. Ancak hüznün içinde anlatılmaz bir coşku vardı. İnsan üzülmek yerine, o sevdanın bir parçası olup, gökyüzüne kanat çırpmak istiyordu. Rumeli türkülerinde dile getirmekte zorlandığımız bir esrar vardı. Hüzün ve sevinç iç içeydi. Ölümden korkulmuyor, ölüm sevinçle karşılanıyordu, güller içinde görülüyordu, bu Rumeli'nin serhat boyu, türkülerinin de serhat boyu kültürünün eseri olmasından kaynaklanıyor olsa gerekti. Bu kültürde, ölüm, sevgiliyi sevgiliye kavuşturan köprü bilinir, bir gül bahçesine gidercesine ölüme koşulur, şehitlik için can atılır, ölüm, hayatın ayrılmaz bir parçası kabul edilirdi, ölümle koyun koyuna yaşanırdı. Rumeli şehirlerinde mezarlıklar hep şehrin içinde değil

midir? Camilerin, tekkelerin etrafı kabirlerle çevrilmemiş midir? Kabirleri, başlarında dikilmiş kavuklu, fesli, ay yıldızlı taşları aileden biri gibi kabul etmemiş miyiz?

Bir "Öhhö" sesiyle Çalın Davullarımı türküsünün götürdüğü diyarlardan geri geldim. Sefer Bey mikrofonu eline almıştı. "Size, bu türkünün hikâyesini anlatmak istiyorum" dedi ve anlattı:

"1870'li yıllardır. Selanik, Osmanlı'nın en zengin şehirlerindendir. Ticaret doruk noktasındadır. Osmanlı'nın en güzel dokumaları ve ipeklilerinin Selanik'ten dört bir yana ticareti yapılmaktadır. Hasan Ağa, limana yakın mağazasında, ipeklilerin en güzelini, bindallıların en yürek oynatanını, kumaşın al beni diyenlerini arayanlara sunmaktadır. Kazancı çok iyidir. Her şeyi vardır, hayatından çok memnundur. Eşini ölesiye sevmekte, biricik kızı Hilal için her fedakârlığa hazırdır. Ama gönlünde bir yara vardır ki, tedavi kabul etmez. Her şeyi veren Yaratanı ona bir erkek evlat vermemiştir, soyunu, namını ve işini devam ettirecek. Üç erkek çocuğunun üçü de yaşını doldurmadan vefat etmiş, yaşı elliyi bulunca da erkek çocuğu sahibi olmak sevdasından vazgeçmişti, bunda da bir hayır vardır diyerek.

Yaş, altmışa dayanınca da, yorulmağa başlamış, işini gözünü kırpmadan emanet edebileceği birisini aramağa başlamıştı, açıkça söyleyemiyordu, ama önce işimi emanet eder, sonra da biricik kızımı veririm diye düşünüyordu.

Yazın sıcak günlerinden birinde Selanik'in Yörük köylerinden birinden Mehmet Ağa mağazasına uğradı. Birbirlerini çok çok severlerdi. O gün Mehmet Ağanın yanında boylu poslu yakışıklı bir delikanlı vardı. Daha ilk bakışında delikanlıya kanının kaynadığını hissetti, "Erkek evladım olsaydı bunun gibi olmasını isterdim." diye düşünmüştü. İsmi Ahmet olan delikanlının Mehmet Ağanın çocuğu olduğunu öğrenince yüreği pır pırlandı. Mehmet Ağayı, "Delikanlı köyde ziyan olup gitmesin, müsaade et, onu yanına alayım, ticareti öğreteyim, oğlum gibi yetiştireyim." diyerek razı etti. Ahmet yanında çalışmağa başladı. Ahmet, edebi, zekâsı, çalışkanlığı,

insanlığı, ahlakıyla Mehmet Ağayı kendine hayran etmişti. Bir akşam eve geldiğinde hanımı Mehmet Ağayı kenara çekti ve anlattı, kızları Hilal'in Ahmet'i gördüğünü, ona sevdalandığını, yemeden içmeden kesildiğini. Anlatılan Mehmet Ağa'nın canına minnetti. Ahmet'ten iyi damat mı bulacaktı, zaten onu evladı gibi sevmişti. Durum Ahmet'e açıldı, nişanlar yapıldı. Meğer Ahmet de, Hilal'e sevdalı imiş, gizli gizli bakışırlarmış. Tam düğün hazırlıkları biter, iki kara sevdalı birbirlerine kavuşmayı beklerken Selanik'te korkunç bir veba salgını baş gösterdi. Ahmet, vebaya yakalandı, muradına eremeden, Hilal'iyle bir araya gelemeden, Hakka, hakikate, hakiki vatana erdi, vefat etti.

Sevdiceğinin arkasından ağıtlarının en yürek parçalayanını yakan Hilal'in feryatlarıyla 'Çalın Davullarımı' türküsü doğdu."

Sefer Beyin anlattıklarıyla tam manasıyla vurulduk, Hilal'in feryadını gönlümüzde duyduk. Bu nasıl sevdaymış ki, "Selanik, Selanik viran olasın/Taşını toprağını seller alasın/Sen de benim gibi yarsız kalasın." diyebilmiş... Anlaşılan o ki yârinden ayrı kalışında Selanik'i suçlu görmüş. O günkü Selanik, manevi, ahlaki değerlerin iyice çözüldüğü modern bir şehirdi. Bizim geleneğimizde, bir yerde ahlaki çöküntü olduğunda bunun deprem, veba benzeri bir felakete dönüştüğüne inanılırdı. Hilal de, vebanın gelişinden Selanik'i sorumlu tutuyor olsa gerekti ki, bu şehrin viran olmasını, taşını, toprağını sellerin almasını ve yârsiz kalmasını istemişti.

Hilal'in âhı tutmuştu galiba, aradan elli sene geçmeden Selanik Türk oğlundan, 350 yıllık sevdiğinden ayrı düşmüş, viran olmuş, toprağı seller altında kalmış, yangınlarla kavrulmuştu. Bir kahpe, Balkan Savaşı'nda şehit kanlarıyla alınmış, pahası al kanımız olan Selanik'i tek kurşun atmadan Yunan'a teslim etmişti. Selanik çok ucuza gitmişti. Selanik mi bizim olmaktan, Türk-İslam kimliğinden çıkmıştı, yoksa biz mi Selanik'e layık olmaktan uzaklaşmıştık?

Rumeli insanının Selanik'e bir kırgınlığı olduğu kesindi, niçin türküsünde;

"Selanik kahpe Selanik
Suyun içtim bus-bulanık
Urumelleri dolanık."

Demişti, evet, Selanik'le aramızda bir şey vardı ki, türkülerimizde kahpe demiş, yıkılmasını, harap olmasını, yarinden ayrı kalmasını istemiştik.

23. KIRMIZI ELMAYI ARAYANLARIN TORUNLARINI BULDUM

Selanik'le aramızdaki esrarı çözemeyince elim çantaya gitti, sabahleyin otelin önünde, otobüse binmeden aldığım ve bakamadığıM kitabı çıkardım.

"Krifçe'den Yeşilburç'a Mübadil Yaşamlar" isimli kitap, gezimizi organize eden Lozan Mübadilleri Vakfı tarafından yayınlanmış. Yazarı da, gezimizin rehberi Lütfi Kuzucu... Kendisi de bir mübadil torunu. Dede ve nineleri, Yunanistan'ın Grebene'ye bağlı Krifçe Köyü'nden (şimdiki ismi Kivotos) 1924 yılında, Mübadelede, Niğde'ye 5 kilometre uzaklıktaki Yeşilburç kasabasına göç etmişler. Kasabanın Osmanlı zamanındaki ismi Tenei imiş ve 320 haneli kasabada Ortodoks Rumlar yaşıyormuş. Mübadele sırasında buradan göç ettirilerek Yunanistan'ın Korfu Adasına iskân edilmişler. İşin en garibi de Yunanistan'dan gelen Müslümanlar Türkçe, Türkiye'den giden Rumlar da Rumca bilmiyorlarmış.

Lütfü Beyin kitabını Selanik'te otelin önünde otobüse binerken Türkiye'ye ziyaret edebilmek için Türkçe okuma yazma öğrenen Yuhannis İspiroğlu'nun elinde görmüştüm.

Hemen, Lütfü Beyi bulup kitaptan istedim. Elinde son bir kitap kalmış, onu da göstermek için yanında tuttuğunu, satamayacağını söyledi. Çok ısrarım ve "Görmek isteyenlere ben gösteririm." sözüm üzerine içi yana yana verdi.

İşte şimdi, Krifçe'den Yeşilburç'a göç edenlerin hayatlarını anlatan kitap parmaklarım arasındaydı. Parmaklarım kitabın sayfalarını çeviriyor, aklım ise kırmızı elmayı arayanların torunlarıyla meşguldü. Nerede, nasıl bulacaktım onları? Beş kırktan

ancak üçünü bulabilmiştim, kırmızı ile beyazın buluştuğuna ise şahit olamamıştım.

"Eğer, kırmızı elmadan kasıt, kızıl elma, peşinde koşulan bir hedef ise, bu otobüstekilerin hepsi, kırmızı elmayı arayanların torunlarıdır. Dedeleri, Türkiye'ye göç ederek daha iyi, daha güzel bir hayat sürmeyi, sonsuz güzelliklere kavuşmayı düşlemişlerdi. Bunların hepsi birer kızıl elmadır." şeklinde düşünerek kırmızı elmayı arayanların torunlarıyla birlikte yolculuk yaptığımı kabul etmek istiyordum. Ama bu tarz düşünce beni tatmin etmiyordu, daha elle tutulur, daha açık ve mantıki delil arıyordum.

Kitabın sayfalarını çevirdikçe Krifçe mübadillerinin, yaşadıkları, doğduğu, bin bir çeşit hatıralarının bulunduğu toprakları terk eden benmişim gibi üzülüyordum.

Göçü bizzat yaşayan 1918 Krifçe doğumlu Fatma Erdal'ın anlattığı göç öyküsü çok dikkatimi çekti, hızla okumağa devam ettim:

[Köyümüz çok büyüktü. Hiç Rum yoktu. Türkiye'ye göç etmezden önce Krifçe'ye Türkiye'den kaçan Rumlar geldi. Rumlar gelince yanımıza Rum aile verdiler, onlarla evlerimizde birlikte oturduk. Rumlar Rumca bilmiyor, biz de Türkçe. Anlaşmakta epey zorlandık. Altı ay kadar aynı evde beraber kaldık.

Doğduğumuz yeri terk etmek emri gelince hepimizi büyük bir telaş aldı. Krifçe'den ayrılırken evden ancak birkaç eşya, yatak yorgan ve giysi aldık. At arabasıyla Veriya'ya geldik. Orada iki gece çadırlarda kaldık. Bayram isminde bir kardeşim vardı, hastaydı, orada öldü, onu Veriya'nın toprağına gömdük, geride bırakarak yola devam ettik. Henüz üç yaşındaydı. Bu çok acı bir şey unutulur mu hiç. Dağ taş demeden günlerce yolculuktan sonra Selanik'e ulaştık. Burada da çadırlarda kaldık. Üç katlı bir vapur geldi, ona bindik, biz alt kattaydık. Vapurda ölenlerin beyaz çarşaflara sarılıp denize atıldığını gördüm, çok korktum, günlerce beni de atmasınlar diye saklandım, hasta olacağım diye çok korktum. Babama niçin denize attıklarını sordum, "Eğer ölen kişi denize atılmazsa fırtına çıkar,

vapur batar, o zaman herkes ölür." dedi.

Sonra İzmir'e geldik. Bizi barakaların olduğu yere aldılar, banyo yaptırdılar, ilaçladılar. Sonra trenle Isparta'ya geldik. Bizi burada davul zurnayla karşıladılar. "Türkler, macırlar geldi." diye çok sevindiler. "Sizi burada iskân edelim, ev verelim, tarla-bağ-bahçe verelim, burada kalın." dediler. Büyüklerimiz, dedelerimiz, babalarımız, kafalarına kırmızı elmayı takmışlardı.]

Kırmızı elma sözünü okuyunca kalbim duracak gibi oldu. Tekrar tekrar okudum, evet yanlış okumamıştım, kırmızı elma diyordu. Büyük bir heyecanla sonraki cümleyi okudum:

["Biz kırmızı elmanın olduğu yere gideceğiz, ancak kırmızı elmanın olduğu yerde yaşarız." diyerek Isparta'da kalmadılar. Kırmızı elma araya araya ta Niğde'nin Yeşilburç Köyüne geldiler.]

Yerimden fırlayıp "Buldum, buldum, kırmızı elmayı arayanların torunlarını buldum." diye bağırmamak için kendimi zor tuttum. Yerimden fırladım ama yanındaki Sedat öğretmenin şaşkın bakışları arasından koltuğumu hızlıca terk ettim, en önde oturan Lütfü Beye doğru koştum. Herkes şaşkınlıkla bana doğru bakıyordu. Kaşla göz arasında Lütfü Beyin yanına geldim, ne olduğunu anlamadan elini yakaladım, "Lütfü Bey, sizi tebrik ederim, çok güzel bir eser hazırlamış, çok iyi bir çalışma yapmışsınız. Milyarlar versem temin edemeyeceğim bilgiye sizin kitabınızdan ulaştım." dedim ve yerime döndüm. Başta Lütfü Bey olmak üzere otobüstekiler, şaşkınlık içinde bana doğru bakıyorlardı. Kitapta ne bulduğumu, gördüğüm rüyayı, beş kırkı, kırmızı ile beyazın buluşmasını anlatsaydım, bana deli gözüyle bakmazlar mıydı?

Krifçelilerin "Biz kırmızı elmanın olduğu yere gideceğiz." sözleri bana başka bir şeyi hatırlattı. Çok sevdiğim bir büyüğümün annebabası da mübadil muhaciri olarak Grebene'nin bir köyünden Denizli'ye gelmişler. Grebene doğumlu anne ölünceye kadar hep "Ah nerede Grebe'nin elmaları, o elmalardan bir tane yesem, hastalığım kalmaz. Ah o elmalardan bir tane yiyebilsem." diyerek

geldiği diyarın kırmızı elmalarının hasretiyle kavrulmuş ve bu hasreti dindiremeden, o elmalardan bir taneye kavuşamadan hasret içinde ölmüş. Senelerdir kırmızı elmanın hasretiyle kavrulanların çocuk ve torunlarıyla birlikte yaşamıştım, şimdi de birlikte yolculuk yapıyordum, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin tıpkı rüyada söylediği gibi.

Otobüstekilerin ne düşündüğü umurumda değildi, ben aradığımı bulmuştum. Rüyaya olan inancım iyice artmıştı, söylenenler bir bir gerçekleşiyordu. Geriye kala kala iki kırk ve kırmızı ile beyazın buluşması kalmıştı. Artık bunların da gerçekleşeceğinden zerre kadar şüphem yoktu. Merakla kitabı okumağa devam ettim.

Lütfü Bey, Yeşilyurt'tan derlediği türkü ve manileri de kitabına koymuştu, önce Rumcasını, aslı şeklini koymuş, Türkçesi de ilave etmiş. Bunlardan, göç eden insanın halini, gelin olan kızları anlatan bir türkü beni ta gönlümün derinliklerinden yaraladı. Göçmenle, gelin olan kızlar arasında çok yakın ilişki bulurum, ikisi de ata ocağından, ana kucağından, suyu, ekmeği, havasıyla büyüdüğü diyardan bilmediği yerlere gitmek zorunda kalmaktadır.

"Çiçek olmak istiyorum" isimli türküyü yazıyorum:
"Çiçek çiçek olmak istiyorum
Nereye nereye gideyim yeşermek için
Dağda dağda rüzgar alıyor
Yıkadıkları yerde kızların yıkadıkları yerde
Yeşereyim yeşereyim beyaz oyayla
Toplasınlar toplasınlar kızlar
Yapsınlar yapsınlar kısa oya
Koysunlar koysunlar başıma
Çıkarsınla çıkarsınlar pazara
Görsünler görsünler gençler
Bıçaklasınlar bıçaklasınlar bıçaklarla
Parçalasınlar parçalasınlar kılıçlarla"
Evet aynen böyleydi türkünün Türkçe sözleri.

"Çiçek olmak istiyorum, yeşermek için" diyordu. Bütün insanların biricik isteği değil mi, çiçek olmak, kötülüklerden

uzaklaşmak, ebedi güzelliklere kanat açabilmek için bir yere yerleşmek, o yerde yeşerebilmek, hayat bulabilmek. Bütün göçler; eski mekânları, meskenleri yeşertir, yaşanır olmaktan çıkınca, yeşerebilmek, hayat bulabilmek, bir çiçek gibi açabilmek için yeni mekânlara, yeni meskenlere yolculuk, kırmızı elma arama değil midir?

Mesken, sakin olunan yer, sâkin, meskeninde gönül huzuruna kavuşan kişi değil midir? Göçmenlerin bütün arzusu, meskeninde sâkin olabilmek, sükunete, huzura kavuşmak, ebedi güzellikleri temsil eden kırmızı elmayı bulmak değil midir?

Otobüsümüz Kılkış'a doğru yol alırken birlikte yolculuk yaptığım kişilere baktım. Hepsinin bedenleri otobüsteydi, ama ya gönülleri, kanatlanıp gitmişti. Nerelere mi? Zamanında dedelerinin yeşerdiği, çiçek gibi açıldığı, mesken tuttuğu, kırmızı elmanın yetiştiği yerlere... Hepimiz "kırmızı elma" peşinde değil miydik? Ancak kimimizin kırmızı elması daha birkaç gün içinde kurtlanırken, kimimizinkisi ise bir güneşe dönüp gönlümüzü aydınlatmaz mıydı sonsuz güzellikler yolunda.

24. EVİN ÖNÜNDE CEVİZ AĞACI VARMIŞ!

Selanik'ten Kılkış'a öğlen civarı geldik. "Bir saat kadar buradayız, herkes ihtiyacını gidersin." denildi. Otobüs yolculuğu yapanın ilk ihtiyacı neye olur, tabii ki tuvalete, rahatlayabilmek için. Otobüsten inmemle beraber tuvalet araştırmağa başladım. İlk önce sağa sola baktım, bulamayınca sormağa mecbur kaldım. İngilizce sordum. Cevap alamadım. Çaresiz kalınca ve çok sıkışınca "Tuvalet" dedim. Türkçe olarak ilk sorduğum kişi "Tuvalet? Siz Türk?" diyerek beni bir cafe içindeki tuvalete götürdü.

Hey gözünü sevdiğim Türkçesi burada da imdadıma yetişmişti. Boşuna söylememişler, "Adriyatik'ten Çin Seddine kadar Türkçe derdini anlatıp yolunu bulabilirsin" diye, tabii ki uyduruk Türkçeyle değil, yaşayan Türkçeyle... Bütün Balkan ülkelerinin dillerine binlerce Türkçe kelime yadigâr kalmış 500 yıllık Osmanlı hâkimiyeti döneminden.

Balkan lisanlarına miras bıraktığımız kelimelerden biri de tuvalet olsa gerek. Biz oralara gidinceye kadar Balkanlı kavimler buldukları çalı dibine ediyorlarmış, tuvaleti bizden görmüşler. Yalnız tuvaleti mi? Yatak odasını, mutfağı, yorganı, yastığı ve çarşafı, bin bir çeşit yemeği. İnanmayan Balkan dillerine bir baksın, bizden aldıkları kelimelerin öncelikle ev içi yaşayışla ilgili olduğunu görecek, "Medeniyeti bizden öğrendiler." sözünün hiç de iddialı olmadığını fark edecektir.

Kılkış'tan sonra Sevindikli Köyüne gittik, ancak köyü yerinde bulamadık, bize hoş geldin diyen yıkılmak üzere olan birkaç duvar oldu. Burada yaşayan Türkler, Denizli ve Bursa'ya göç ettikten sonra Trabzon'dan gelen Pontus Rumları yerleştirilmiş. Onlar da 1955 yılında başka yere göç edince köy harabe haline gelmiş.

İnsan bir tuhaf oluyor, terk edilmiş yerleşim alanlarını görünce. Sanki orada daha önce yaşayanların hatıraları, sevinç çığlıkları, feryatlarıyla kuşatılıyorsun. Dünyanın geçici bir mekân olduğunu, insan için mekânın doğduğu yerin değil doyduğu yerin olduğunu daha iyi anlıyorsun. Yalnız birkaç duvarı kalmış okulun önünde fotoğraf çektirip yola devam ettik, artık geride kalan hoş bir seda değil, dijital birkaç fotoğraf, istediğin kadar çoğalt, istediğin kadar büyüt (Foto: 13).

Sevindikli'den sonra yeni kırmızı elmamız Hasan Kılıç amcanın babasının köyü Patrat. Patrat Köyünü ararken öyle zorlandık ki ecdadımız Kızılelma konusunda bu kadar zorlanmamıştır. Burada birkaç satırla da olsa Hasan Amcadan bahsetmemek, onunla geçen neşeli dakikalarımıza vefasızlık olur. Sigara tiryakiliğinin bu kadarı anlatılır değil. Yolculuk şöyle, yaklaşık bir saati doldurunca Hasan Amca hemen kıvranmağa, "Ne zaman mola veriyoruz" demeğe başlıyordu. Hatta birkaç defa otomobilin içinde gizli gizli sigara içerken yakalandı. Öyle içiyordu ki dumanın tamamını içine çekiyor, hiç dışarı bırakmıyordu. Öyleyse nasıl yakalandı mı diyorsunuz. Nasıl olacak efendim, dumandan değil kokudan yakalandı. Garibim Hasan Amca, dumanın tamamını içine çekiyordu ama kokunun yayılmasına mani olamıyordu, kokunun dışarı yayılmasına mani olacak bir sistemi daha geliştirememişti.

Otobüs mola yerine yaklaşırken Hasan Amca, kapının önüne geçiyor, yüz metre yarışçısının tabanca sesini beklemesi gibi kapının açılmasını bekliyordu. Açılmasıyla birlikte de fırlıyor, elleri titreyerek sigarasını yakıyordu.

Anlatıyordu, "Bizim evi önünde kocaman bir ceviz ağacı varmış, önünden de coşkun bir çay akıyormuş." diye.

Kılkış'ın köylerinde oturan Rumlardan birinin rehber olarak bizimle gelmesine rağmen Hasan Amca'nın köyünü bulmakta zorlandık. Kıvrıla kıvrıla uzanan yollardan o köyden bu köye gitmekten içimiz dışımıza gelince "Yahu Hasan Amca nerede bu senin aradığın köy? Sakın Bulgaristan topraklarında olmasın" diye tepkimizi dile getirirken Patrat'a ulaştık. Bulgaristan hududunda bir köydü. Nice türkülere konu olan Arda nehrinin doğduğu bölgeymiş.

Arda nehri Yunanistan'da doğup Bulgaristan'da Türklerin en yoğun yaşadığı Kırcaali bölgesinden geçerek tekrar Yunanistan topraklarına girmekte ve Türk topraklarında Edirne yanında Meriç nehrine karışmaktadır.

"Arda boylarına ben kendim gittim/Dalgalar vurdukça can teslim ettim." diye başlayan Arda Boyları Türküsü annemin sesinden ilk dinlediğim türküdür. Anacığım beş yaşına kadar Arda boylarında büyümüş. Arda kenarında kendisinden iki yaş küçük dayımla kavga edince ninem kızıp da "Kendimi Arda'ya atayım da sizlerde kurtulayım." deyince dayım "Atma ana, bir daha yapmayacağım." diye ağlarmış, anam ise hiç sesini çıkarmazmış, beş yaşında ya, ninemin böyle bir delilik yapmayacağına aklı eriyormuş. Eee kendini Ardalara atmak kolay mı, aklın başından gitmesi gerek ya sevdadan ya da zulümden, çaresizlikten...

"Aman bre deryalar, kanlıca deryalar" diye Türkiye'de şöhrete kavuşan göçmen türküsündeki derya diye bahsedilen yine Arda nehridir. Rumeli Türkünün gözünde Arda öyle büyük öyle büyüktü ki onu ancak derya (okyanus) ile ifade edebiliyordu.

Otomobilimiz bir kahvenin önünde durdu. Tabii ki herkes tuvalet bulmaya koştu. Ata topraklarında olmak insan ihtiyaçları bir kenara itmiyordu, yine acıkıyor, susuyor, tuvalet ihtiyacımız dayanılmaz oluyordu.

Hasan Amca, sigarasından birkaç nefes çektikten sonra babasının evini sormağa başladı, "Nasıl bilmezsiniz avlusu içinde kocaman bir ceviz varmış, önünden nehir gibi gür bir çay akıyormuş." diyerek evi bilmeyen Patratlı Rumlara kızıyor, "Tabii koca ceviz ağaçlarını kestiniz, şimdi söylemekten korkuyorsunuz." şeklinde kızgın kızgın söyleniyordu. Bir çok kişiye sormamıza rağmen hiç kimse söz konusu evi bilemedi. Çünkü köyün içinde çay geçmiyormuş, ancak ufak-tefek dereler varmış.

Kırcaalililerin gözünde Arda Nehri nasıl derya idiyse, Hasan Amcanın babasının gözünde de memleket hasretiyle ufacık bir dere nehir haline gelmiş

Babasının evini bulamayan Hasan Amcanın kolu kanadı kırıldı.

Köyde Almanlarla savaşırken ölmüş kişiler için yapılmış anıt önünde fotoğraf çektirdi. Babamın köyünün havası diyerek derin derin nefes aldı, sigarı dumanının kuşattığı ciğerlerinin müsaade ettiği ölçüde içine çekmeğe çalıştı, suyundan da bol bol içti.

Patrat'tan sonraki hedefimiz Sarıdoğanlar Köyüydü. Bu köyde, Nalbant sülalesinin dedeleri yaşamış.

Köye gelince Türkiye'deki köyüm Çavuşköy'e gelmiş gibi oldum. Evler, avlular aynı bizim köydeki gibiydi. Evler taştan inşa edilmiş, avlular ise çalı çırpıdandı. Diğer Rum köylerindeki villa tipi evler burada yoktu. Olmayan yalnızca villa tipi evler değildi. İnsanlar da yoktu. Ortalıkta kimseler gözükmüyordu, bazı evler de yıkılmıştı. Konuşacak birini bulunca mesele anlaşıldı. Bu köyde yaşayan Rumlar otuz yıl önce buradan göç etmişler. Köyde yalnızca birkaç hane varmış, onlar da hayvancılıkla uğraşıyormuş ve Rusya'dan gelen Rum ailelermiş. Her şeyiyle Türklerden kaldığı belli olan evlerin yanına gittik ve acı gerçekle karşı karşıya kaldık. Dedelerimizin evleri ağır ve ağıl olarak kullanılıyordu (Foto: 14).

Nalbant sülalesinin fertleri dedemizin evi diyerek yarı yarıya yıkılmış evlere koştular. Hasretle baktılar, buralarda neler olduğunu anlamağa çalıştılar. "Ata ocağından yadigâr olur" diyerek bol bol fotoğraf çektirdiler (Foto: 15), "Hiç olmazsa fotoğraflarda bizim olsun bu diyarlar" düşüncesiyle...

Hüzünlü gönüllerle Sarıdoğanlar Köyünden ayrıldık. Ata ocaklarımızı ağıl ve ağır görmek hepimize dokunmuştu. Sarıdoğanlar Köyüne komşu bir köyde, yol kenarındaki bir evin yanında durduk.

Arabanın durmasıyla birlikte Nalbant sülalesinin genç kadınları koştular. Evden çıkan yaşlı kadıncağızla sarmaş dolaş oldular. Hayretler içinde kaldım. Bu kadıncağız yoksa yakın bir akrabaları mıydı? Mübadele esnasında çok ilginç şeyler yaşanmıştı. Rum kızını seven veya evlenen Müslüman erkeklerden göç etmeyenler olmuştu, görünüşte din değiştirerek, Ortodoks olarak. Acaba bu kadın da böyle göç etmeyen Türk erkeklerinin soyundan mıydı?

Aynı şey Türkiye'de de yaşanmıştı, Türk erkekleriyle evlenen Rum kadınları, din değiştirerek Türkiye'de kalmışlardı.

Kadınların birbirleriyle sarmaşması bitince mesele anlaşıldı da biz de meraktan çatlamaktan kurtulduk. Meğer Nalbant ailesinin babaları geçen sene buraya gelmiş ve rahatsızlık geçirmiş. Şimdi evleri önüne durduğumuz Rum aile, yardım etmek için çok gayret etmiş. İki aile bu hadiseden sonra akraba gibi olmuşlar. Burada sular içildikten, ikramlar yapıldıktan ve hasret giderildikten ve tabii ki tuvalet ihtiyacına son verildikten sonra yola devam ettik. Hedef, Osmanlı'nın Kesterye'si, bugünün Kostaria'sıydı.

Yaşadıklarımız hakikaten de anlaşılması, özellikle de anlatılması zor şeylerdi. Düşmanlığın simgesi sayılan Türk-Yunan milletlerinin fertleri çok yakın akrabalar iki birbirleriyle sarmaş dolaştı. Yüzlerce yıllık beraber yaşamak genlere işlemiş olmalıydı. Öyle olmasa birbirlerine hiç görmeyen, bir arada hiç bulunmayan torunlar, bu kadar samimi nasıl olabilirdi. Anlaşılan o ki, milletler birbirine düşman olmuyor, düşman ediliyordu, bunu da siyasiler yapıyorlardı

Herkesin bir kırmızı elması vardı, değişik olan elmanın yetiştiği iklimler ve coğrafya ve kültürdü...

25. VARDAR OVASI VARDAR OVASI

Kılkış'ı geçtikten sonra, Selanik'in kuzeyinden batıya doğru yolumuza devam ettik. Fırsat buldukça, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin hediyesi, kırk bir Yasin-i Şerifi hazır etmeğe çalışıyordum. Yasin, ezberimde olduğundan uygun zamanlarda okuyordum, iki gündür yolda bulunmamıza rağmen ancak sekiz tane okuyabilmiştim. Yolculuk Rumeli'ye olunca zihin ve dil devamlı meşgul oluyordu.

Gezi yolculuğu esnasında en sevdiğim şeylerden biri de, harita üzerinde yolu, geçtiğimiz yerleri takip etmektir. Selanik'e gelir gelmez ilk işim bir harita almak olmuştu. Hesaplarıma göre Vardar Nehrine yaklaşmıştık. Sefer Bey aramızda değildi. O, otobüste olduğu zaman geçtiğimiz yerlerle ilgili bilgi veriyordu. 17 Mayıs Pazar günü diğer otobüsle gitmişti.

Elimde haritayla çevreme ben rehberlik yapmağa çalışıyordum. Gözüm, otobüsün sağ tarafındaydı, Vardar Nehrini görebilmek ümidiyle. Bekleyişim fazla sürmedi, sağ tarafımda salına salına Ege'ye doğru akan Vardar'ı gördüm. "İşte Vardar Nehri." diye yanımdakilere haber verdim.

İşte Vardar dememle birlikte Osmanlı yadigârı, masal şehir Üsküp'ün hemen yanındaki Şar Dağları'nda doğup, Üsküp Şehrinin içinden geçerek geçtiği yerlere bereket saçan ve ismini veren Vardar Nehri, arkamızda kalmıştı, görmemizle terk etmemiz bir olmuştu. Otobüsten görmek böyle oluyordu işte, gördüm, kavuştum derken ayrılıyordun. Ecdat, at sırtında görünce ancak beş yüz yılda ayrılmıştı, biz ise otobüs içinden görünce beş saniyede...

Aşağı yukarı on dakika son derece verimli olduğu her halinden belli olan, meyve bahçeleriyle donanmış bir ovada yolculuk

yapmıştık. Bu ova, türkülere konu olan Vardar Ovasıydı. Vardar Nehri boyunca Makedonya'dan ta Ege'ye kadar uzanan, nehri yeşil bir atlas yorgan gibi sarıp sarmalayan Vardar Ovası...

Otobüsün camından geriye bakarak Vardar Nehri'ni mi arayalım yoksa içinden geçtiğimiz Vardar Ovasına mı bakalım bilemedik. Yeşiller içinde süzülen kuğu, doyumsuz güzellikteydi.

Dilimize, Rumeli deyince akla ilk gelen türkü olan Vardar Ovası Türküsü geldi.

Vardar Ovası Vardar Ovası
Kazanamadım sıla parası
Mayadağ'dan kalkan kazlar
Al topuklu beyaz kızlar
Yârimin yüreği sızlar
Eylenemem aldanamam
Ben bu yerlerde duramam
Vardar Ovası Vardar Ovası
Kazanamadım sıla parası
Mayadağ'ın yıldızıyım
Ben annemin bir kızıyım
Efendimin sağ gözüyüm
Eylenemem aldanamam
Ben bu yerlerde duramam
Vardar Ovası Vardar Ovası
Kazanamadım sıla parası

Ben kırmızı ile beyazı bir araya getirmeyi başaramamıştım ama Vardar Ovası Türküsünü yakanlar başarmıştı. Türküde "Al (kırmızı) topuklu beyaz kızlar" diyordu. Gel de şu Rumeli türkülerine sevdalanma... Bir evliya kulun rüyamda söylediği al ve kırmızı buluşturmasını nasıl da gerçekleştirmişti. Bu türküyü yakanların al topuklu beyaz kızlardan rast gele bahsettiğini sanıyorsanız çok aldanıyorsunuz demektir.

Bu türküyü yakanlar, al ve beyazın ne söylediğini, bayrağımıza işaret ettiğini, al rengin; şehitlerin kanını, bağımsızlığı ve hakiki aşkı, kızıl elmayı ve beyaz rengin yaradılış gayesini temsil ettiğini

çok çok iyi biliyorlardı.

İnsanlar yalan söyleyebilir, tarihçi yalan yazabilir. Belgeler sahte olabilir.

Ama türküler, yalan söylemez, türküler sahte olamaz.

Çünkü türküler, Türk milletinin vicdanının sesidir, hislerinin tercümanıdır, binlerce yılda meydana gelen milli şuurun, hayata bakışın, dünya görüşünün milletçe ifadesidir. Türk, türkü söyler, Türkü yakar.

Milletimiz, türkü gerçeğini iki kelimede ifade etmiş: Türkü yakmak. Gönül yanmayınca, ciğerler kavrulmayınca türkü söylenmez, türkü yakılmaz

Türk milletinin dünya görüşü, hayata bakışı, hayat anlayışı, karakteri, insanlık, ahlak anlayışı, tabiata, çiçeklere, kuşlara, nehirlere, dağlara bakışı, sevdalar, sevinçler, ayrılıklar, hasretler, üzüntüler karşısında tepkisi bütün gerçekliğiyle türkülerdedir.

Estergon Kalesi türküsündeki "Gönül yar peşinde yar ondan ırak" mısrası kadar, Türkün Kızılelması'nı, yaklaştıkça uzaklaşan yârini, sevgilisini ne anlatabilir.

Çıkayım Gideyim Urumeli'ne türküsündeki, "Bu ayrılık bize Mevla'dan oldu/Gizli gizli sevdalarımız aşikâr oldu" dizeleri kadar, Türkün sevda anlayışını, kadere, ayrılığa, devletten gelene boyun eğişini ne ifade edebilir.

Tekrar Vardar Türküsüne dönelim. Neler yaşanmıştı da al topuklu kızlar "Eylenemem, aldanamam, ben bu yerlerde duramam." demişlerdi.

Bu sözler, göç, muhacirlik gerçeğini bütün acılığıyla anlatmıyor muydu? Toprağın vatan, evin mesken, gecenin sükûnet, dinlenme olabilmesi için, can, namus, mal ve inanç emniyetinin olması, kırmızı elmaların yetişmesi gerekmez miydi? Eğer bunlar yoksa o topraklar ne kadar verimli, ne kadar yeşil olursa olsun artık vatan, mesken olmaktan çıkmış, göç yolları gözükmüş demek değil midir

emniyet, huzur, kırmızı elmanın yetiştiği diyarlarına doğru.

Eğer, can, namus emniyeti yoksa al topuklu sevgililer gönle taşınması imkânsız yük olmazlar mıydı? "Ya yârimin başına bir şey gelirse ya namusum kirletilirse..." düşüncesi insanı çıldıracak hale getirmez miydi?

Yol arkadaşlarım başta Sedat öğretmen olmak üzere, Vardar Ovasındaki meyve bahçelerini, insan diksen kök verdirecek bereketli toprakları gördükçe bir kızdılar, bir kızdılar ki sormayın gitsin. Kime mi? Vardar Ovasını bırakıp gidenlere... Sonra da gelip geri almayanlara... Sedat Öğretmen, "Hey bre Koca Atatürk. Güney Doğu Anadolu'nun çorak toprakları için savaş edeceğine gelip buraları geri alsaydın ya... Buraları Yunan'a nasıl bıraktın." diyordu.

26. KESRİYE-ANLATILMAZ GÜZELLİK

Grebene'ye yaklaştıkça elma bahçeleri çoğaldı, elma bahçelerinin yanında kiraz bahçeleri de görülüyordu.

Akşam güneşin batmasına yakın bir göle ulaştık. Rehberimiz Lütfü Bey, "İşte Osmanlı zamanında Kesriye bugün Kastoria denen göl ve gölün içinde uzanan Kesriye, bugünkü ismiyle Kastoria şehri." dedi. Anlatılmaz bir güzellik... Orman içinde bir göl, gölün ta ortasına uzanan bir kol ve elin üzerinde binalar, işte Kesriye şehri... (Foto: 16)

Hemen harita üzerinde Kastoria'yı buluyorum. Hem Makedonya hem de Sırp sınırına yakın. Acele, Kırmızı Elma yolculuğuna çıkmadan önce aldığım notlara bakıyorum:

"Kesriye, akıncı beyi Evrenos Gazi tarafından 1300'lü yılların sonunda fetih edilmiştir. 1913'te İkinci Balkan Harbi'nde elimizden çıkmıştır. İlk önce Selanik Vilayetine, daha sonra da Manastır Vilayetine bağlı bir sancaktı. 19. yüzyılda şehirde sekiz cami ve mescit bulunmaktaydı. Kasabanın en yüksek yerine inşa edilmiş Gazi Evrenos Camii ile kilise yerine inşa edilen Prodromos Camisi'nin kalıntılarına günümüzde de (1960) rastlanmaktadır. Evler, davlumbazlı ocakları, renkli alçı pencereleriyle tipik Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerindendir. Şehirdeki en önemli yapı hâla ayakta olan ve Defterdar Kesriyeli Ahmet Paşa (ö: 1749) tarafından yaptırılan medresedir. İskeleye inen yokuşun sağ tarafında bulunan bu yapı, bir avlu etrafında sıralanan kubbeli hücreler ve revaklardan oluşmaktadır. Kurşunlu Camii ve Osmanlı'dan kalma bir hamamda yakın zamana kadar ayaktaydı."

Evet, Kesriye ile ilgili notlarım bunlardı. Bakalım notlarda geçen hatıralarımızı ve izlerimizi bulabilecek miydik? Hey gidi Akıncı

Beyi, akıncı ocağının kurucusu Koca Evrenos Gazi, Yunan Makedonyasının her yerine mührünü vurmuştu. Gümülcine'den Drama-Serez'e, Vodina'dan Kesriye'ye, Selanik'e, Vardar Yenicesi'ne, bütün kuzey Yunanistan'ı o fethetmişti. Fethetmekle kalmayıp oraları mimari eserlerle donatmış, şenlendirmişti. Hem toprakta hem de gönüllerde ve hafızalarda nice hatıralar bırakmıştı.

Otobüsümüz Kesriye'ye yaklaştıkça, kendimizi masal diyarına gelmiş zannediyor, "Dünyada Cennet bu olsa gerek" diyorduk. Göl kenarındaki yolculuğumuz sürdükçe kendimizi sanki efsaneler diyarının koynuna girmiş gibi hissediyorduk.

Göle yakın bir otele geldik. Odalarımıza yerleşir yerleşmez boğaz derdine düştük. Söyleyenler "Türklerin en önemli meselesi boğazlar meselesidir." diye boşuna dememişlerdi. On beş kişilik bir grup, yemek peşine düştük. Yolumuz üzerinde tavernalar var. Bütün derdimiz, taze balık, hiç olmazsa dana eti bulabilmek, dana eti diye domuz eti yememek. Epey gezdikten, grubun bir kısmını küstürdükten sonra bir tavernada balık ve dana eti bulamadık ama tavuk etine kavuştuk, böylelikle midemizin bitmez tükenmez şikâyetlerini dindirdik. Biz, bir kaç arkadaş otele dönerken, geri kalanlar Yunanistan'ın tavernalı gecesini öğrenme merakına düştüler.

18 Mayıs Pazartesi sabahın 09'unda toparlandık. Kesriye'nin uzak yerlerine otobüsle gittik. Göl boyunca gördüğümüz Kesriye evleri anlatılmaz güzellikte. Gölde kanolar içinde kürek çeken çiftler var. Üstü tenteneli çadırlarla göl sefası yapan Osmanlı güzellerini, ailelerini zihnimde canlandırdım, dünyadaki Cennet her halde bu olurdu diye düşündüm.

Osmanlı mimarisinin ihtişamını yaşatan çok sayıda ev ayaktaydı, bize yüz yıl öncesini, meskenlerin nasıl sükûnet pınarı olduğunu anlatıyorlardı. Bahçeli, ağaçlar ve çiçekler içinde, kuş ve su sesleri arasında evler, huzurun kaynağı olmaz da ne olurdu?

Kesriye'nin güney kısmında, otobüsümüzü park ettik. Bir saatlik serbest vakit verildi, isteyen gezecek, isteyen oturacak, yatabilen de yatacaktı. Sefer Bey, Kesriye'nin gerek Osmanlılar, gerekse

günümüzde kürk ticaretiyle meşhur olduğunu, şimdi bu işte Rus mafyasının etkili bulunduğunu söyledi. Kürk sözünü duyan bayanlar hemen mağazalara koştular. Biz baylar olarak öncelikle göl kenarında bir fotoğraf çektirdik, her ihtimale karşı, ne olur ne olmaz bakarsın fotoğraf çektirme yasağı gelir (Foto: 17).

Daha sonra da Kutlay isimli delikanlıyla şehir içinde, daha doğrusu sağ bir el gibi Kesriye gölünün içine uzanan yarımadada, ecdat izlerini aramağa başladım.

Daha ilk yokuşu çıkmağa başladığımızda, ecdadın en namlı, şanlı iziyle karşılaştım, Defterdar Kesriyeli Ahmet Paşa (ö: 1749) tarafından yaptırılan medrese ile (Foto: 18). İskeleye inen yokuşun sağ tarafında bulunan bu yapı, bir avlu etrafında sıralanan kubbeli hücreler ve revaklardan oluşuyor. Meğer otobüs bizi hemen medresenin dibine bırakmış. İsminin başındaki lakabından anlaşıldığına göre Ahmet Paşa, Kesriyeliymiş. Güç, mal ve makam sahibi, tabiî ki akıl sahibi olunca doğduğu diyara bir medrese hediye etmiş, ilim yuvasını, hemşerileri okusunlar, nice güzelliklere vesile olsunlar diye.

Yunanca tabeladan anladığıma göre (çünkü rakamlar var) restoresi yapılacak, ama görünen o ki Yunanlıların keyfi gelinceye kadar bir şaheser olan medrese yıkılacak. Sağından, solundan ulaşabildiğim her yerden medresenin fotoğraflarını çektim.

Görülen o ki, Osmanlı eserlerinin yıkılıp yok olması Yunan Hükümetlerinin pek umurunda değil. Biz sahip çıkmaz, maddi-manevi destek olmaz, Yunan Hükümetlerinin zorlamazsak bir elin parmakları adetindeki ecdat yadigarları yok olup gidecekler. Biz ve neslimizden gelenler de milli şuurumuzu ayakta tutan çok önemli varlıklardan mahrum kalacağız.

Osmanlı'yı hatırlatan, Osmanlıdan kalmıştır diye düşündüğümüz ne varsa fotoğraflamağa çalıştık. Hatta kocaman kocaman gördüğümüz Çınar ağaçlarını da çektim, mutlaka bunları ecdadımız dikmiştir diye.

Bütün tabelalar Grek alfabesiyle, okuyabilirsen oku. Biz olsak İngilizce yazacağız diye kendimizi yırtarız. Vakit yetmediğinden,

daha doğrusu götürecek rehber bulamadığımdan hâla ayakta olan Kurşunlu Cami'ye gidemedim.

27. SU ŞEHRİ VODİNA

Saat 12'ye doğru yola koyulduk, yeni hedefimiz Edesse, eski ismiyle Vodina... Vodina, su şehri demekmiş, şehrin her yerinden sular aktığı için bu isim verilmiş.

Kesterye'den ayrıldık, içime bir ağlama hissi çöktü anlatılır gibi değil, sebebi de belirsiz... Boynu bükük arkada bıraktığımız medrese mi, yoksa göremediğim Kurşunlu Cami mi, bizsiz olan tabii ve tarihi güzellikler mi, beni ağlayacak hale getiren, isim koyamadım. Ağlamamak için zorladıkça daha fazla doluyorum. En sonunda dayanamayıp içli içli ağlıyorum. Allahtan otobüste en geride ve cam kenarında oturuyorum. Bütün gizleme gayretime rağmen yanımdaki Sedat Hoca durumu fark etti. "Halil Bey, üzüntülü bir haber mi aldın?" diye sordu. "Hayır" dedim o da fazla üstelemeyip beni kendi halime bıraktı.

İnsanın özledikleri, yapmak istedikleriyle kıyas ettiğinde hayat ne kadar kısaydı. Bütün dünyaya sahip olsan neye yarardı ki, bırakıp gidecek, üstüne üstlük hesabını verecek olduktan sonra. Ölümü son görenler, her şeyi şu birkaç günlük ömür içinde bilenler için hayat ne kadar da zordu.

Otobüsteki yol arkadaşlarıma bakıyorum. Onlar, hayatı, sonsuz güzelliklere vesile, Kızılelma'ya götüren yol bilenlerin, Kızılelma diyerek şimdi gezdiğimiz topraklara gelenlerin torunlarıydı. Bu yolculuktan beklediklerini bulmuşlar mıydı? Onların kırmızı elması neydi? Ya benim beklediklerim. Umduğumdan çok çok fazlasını bulmuştum. Ama daha kırmızı elmama kavuşamamıştım, beş kırktan ikisini daha bulmalı, kırmızı ile beyazın buluştuğunu görmeli, hediyemi teslim etmeli, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin işaret ettiği sırrı öğrenmeliydim.

Yolumuz Vodina (Edessa)'yaydı. Hemen Vodina ile ilgili aldığım bilgelere baktım. Osmanlılar zamanında Selanik Vilayeti merkez

sancağına bağlıymış. Sabahleyin ayrıldığımız Kesterye, Arnavutluk sınırına yakınken bu şehir Makedonya sınırına daha yakındı. Vodina ile ilgili Evliya Çelebi seyahatnamesinden aldığım bilgilere göz gezdirdim:

"Vodina, Latince su demektir. Suyu gayet bol olduğundan bu şehre Vodina demişler. Şehir Gazi Evrenos tarafından fethedilmiştir. Eşraf ve zenginleri çoktur. Şehir dağlar arasında, yüksek, kayalık geniş bir alanda, bağlı-bahçeli, sayısız hayat veren suların aktığı bir sahrada kurulmuştur. On iki mahalledir. Dokuzu Müslüman, üçü kefere (Müslüman olmayan) mahallesidir. Burada hiç Yahudi yoktur, Rum çoktur.

Burada çok garip bir adet vardır. Bu adet, Müslümanların elindeki bir fermana dayanır. Bu fermana göre, Müslümanlar Kurban Bayramı Namazını kılarken veya kılıp camiden çıktıktan sonra bayramın birinci gün bir kâfir evinden çıksa o an onu öldürürler. Ama şimdi bu öldürme terk edilmiş. Yakaladıklarını Müslüman yaparlar. Bu adet nereden çıkmış derseniz... Bir keresinde bütün Müslümanlar Bayram Namazını kılarken bütün kâfirler ayaklanmış, camileri basıp Müslümanları öldürmüşler. Bunun üzerine Müslümanlar Gazi Murad Han'dan Kurban Bayramının birinci günü sokağa çıkan keferelerin öldürülmesine dair ferman alırlar. Halen kâfirler Kurban Bayramının birinci günü evlerinden sokağa çıkamazlar. Ama ana babasına kırgın olan edepli çocuklar ve kızlar o gün bilerek sokağa çıkarlar, Müslümanlar da onları yakalarlar ve Müslüman ederler. Her sene böyle Kurban Bayramının birinci günü beşer onar kâfir çocuğu Müslüman olur. Saygı ve ikram ile bu Müslüman ettikleri çocuklara isim verip çeşitli güzel elbiseler giydirirler ve mehterle şehir içinde dolaştırırlar, gösterişli törenler yaparlar, bunlar için şehrin zenginlerinden hediyeler alırlar. Bayramın üçüncü günü şenliklerden sonra kasaba kadısının evinde Müslüman olar erkek ise sünnet ettirilir, ev bark sahibi yapılır.

Bu şehir, toplam bin altmış adet, baştanbaşa kırmızı kiremit ile örtülü, süslü, iki katlı, kâgir, geniş, bağlı ve bahçeli evlerden

oluşmuştur.

Her evde hayat pınar gibi değirmen çevirir sular akar. Bu sular fıskiye, havuz ve şadırvanlara dağılıp aşağıya, tabakhaneye doğru gider. Sonra daha aşağıda, şehrin kenarında, ucu göğe yükselmiş kayalardan üç Süleymaniye minaresi yükseklikten aşağıya şelale olarak akar. Suların akışı akılları baştan alan bir manzara meydana getirir. Suların şakırdayarak düşüşlerinden insanın kulağı sağır olur. Sonunda bütün bu suların hepsi Vardar Nehrine karışır.

Çok sayıda cami vardır, hepsi de kiremit örtülü. Bu şehirde hiç kurşun örtülü eser yoktur. Dört adet rüştiye mektebi, iki adet de tekke vardır.

Her evin bahçesinden mutlaka akarsu geçer. Şehrin bütün caddeleri kaldırım döşeli olup, üzerlerinden temiz, berrak sular akar, bu sebepten şehir temizdir, hiçbir yerde çöp gözükmez. Erkekleri yakışıklı, kızları ise çok güzeldir.

Şehir halkı, Rumların Türkçe konuştuğu gibi konuşurlar. Mesela, her söz sırasında varmışek, gelmişek, vermişek, almışak gibi sözleri çok söylerler. Elhasıl sözünü çok söylerler. Bütün halk, zevk sahibi olup, eğlenceye ve gezmeye çok düşkündürler. Tam kırk yerde gezi ve eğlence yeri vardır. (İşte bir kırka daha rastlamıştım ama bu aradığım kırk olamazdı, şehirde şimdi kırk gezi yeri olup olmadığını bilemezdim.) Hepsi sanki Cennetten bir köşedir.

Bu şehrin ınnap (hünnap: İğdeye benzer yaprak ve meyveleri olan bir ağaç, meyveleri başta astım olmak üzere solunum yolu rahatsızlıklarına iyi gelir denmektedir) meyvesi meşhurdur."

Evliya Çelebi'nin Vodina hakkında yazdıklarını okuyunca, dünyadan değil de Cennetten bir yeri anlatıyor gibime geldi. Vodina'yı görmek için sabırsızlanmağa başladım.

Vodina'ya giden yolumuz üzerinde, solumuzda kalan Noyrat Gölünü hayranlık içinde seyrettik.

Sefer Beyin "İşte Vodina" anonsuyla Evliya Çelebi'nin anlattıklarıyla görmeden aşık olduğum şehri görmek için otobüsün

içinde sağ tarafa koştum. Coğrafi konumu tıpkı Evliya Çelebi'nin anlattığı gibiydi. Dağlar arasındaki geniş bir vadide, masa gibi bir yükseklik ve masanın üzerine kurulmuş bir şehir. Mimarların masa üzerindeki şehir maketi gibiydi. Aşağıdan şehre doğru çıkarken yağmur başladı. Su şehrine yağmurla gelmiştik.

28. SİZ NEREDENSİNİZ?

Şehrin yeşillikler arasındaki bir yerinde indik. İnmemizle birlikte yeşil yapraklar arasında bir gelin gibi salınan kirazlarla karşılaştık. Bu seyahatte kırmızının, kırmızı ile beyazı buluşturmanın peşinde olduğum için heyecanlandım, hemen etrafımda beyazlar aradım. Bir elimizde fotoğraf makinesi gördüğümüz her ilginç şeyi çekerek şehir içinde birbirinden kopuk gruplar halinde ilerliyoruz.

Kaldırım kenarında oturma grupları var. Bunlardan biri dolu, üzerinde oturan ve bize dikkatle bakan biri var, hemen ayakları dibinde minicik beyaz bir köpek var. Köpeğin ipi elindeydi. Belli ki köpeğiyle yürüyüşe çıkmış. Yanından geçerken başımızla selam verdik. Üç dört adım uzaklaşmadan arkamızdan ses geldi, "Neredensiniz?" diyordu, hem de İstanbul ağzını hatırlatan bir Türkçeyle... Sese döndük, yanımda emekli gazeteci İskender Özsoy da var. Türkçe sualin sahibi bize öyle bir bakışla bakıyordu ki tarifi imkânsız. Yıllar önce biricik oğlunu kaybetmiş, ondan en ufak bir haber verecek kimseye her şeyini vermeye hazır annenin bakışıyla, o bakışlarda da "Ne olur oğlumdan bir şeyler söyleyin, kötü de olsa söyleyin, yeter ki ondan bir haber alayım." ifadesiyle...

"İstanbul'danız." cevabımıza öyle sevindi ki, sanki yıllar önce kaybetmiş bir yakınını bulmuş gibiydi. "İsmim, Hristo Karakedi." dedi gözleri parlayarak ve biraz da mahcup, "Annem Bursa'dan gelmiş. Türkçeyi ondan öğrendim. Yıllardır Türkçe konuşmaya hasretim. Sizin Türk olduğunuzu tahmin ettim. Birkaç kelime Türkçe konuşabilmek için sizi yolunuzdan alı koydum."

Yazdıklarımda zerre abartma yok, İskender Bey şahit. Epey, konuştuk, telaşlı telâşlı anlatmağa çalıştı, sanki senelerin hasretini bir anda dindirmek istiyordu. "Bursa'daki komşularımız yavuz kişilermiş." dedi. Gel de hayretten hayrete düşme. Bizim tamamen

unuttuğumuz hiç kullanmadığımız "yavuz" kelimesini güzel manasında söylemişti. Konuştuğu, tam bir Osmanlı, arı, yaşayan Türkçeydi, uydurukça ve dilimize yeni giren Batılı kelimelerden uzak.

Ayrılırken "Güle güle, sizi yine bekliyoruz." dedi, kırk yıllık tanıdıklarını uğurlar gibi uğurladı (Foto: 19).

Hristo ile konuşurken gruptan kopmuştuk, vedalaştık, hızla grubun kaybolduğu merdivenlere doğru yürüdük. Ana caddeden sola sapıp merdivenlerden birkaç basamak inince tam manasıyla şaşırdık. Önümüzde ağaçlar içinde derin bir vadi vardı, şehir boyunca uzanıp gidiyordu. Derinden derine de suyun düşme sesi geliyordu.

Önümüzdekileri takip ettik. Adım attığımız her yerde büyüklü küçüklü kanallar içinde sular akıyordu. Dolana dolana epey merdivenleri indik. Su sesi iyice kuvvetlendi. Bir kayayı döndük ve kendimizi masal dünyasında zan ettik. Gökyüzünden yeryüzüne bembeyaz bir şeyler akıyordu. Evet, aynen dediğim gibi. Yüksekte ağaçlar, ağaçların hemen üstünde bulutlar vardı ve oradan aşağıya doğru sanki büyük un çuvalları boşaltıyorlardı. Şehrin göbeğinde böyle bir manzara, bütün haşmetiyle bizi karşılayan bir şelale, çağlayan... (Foto: 20)

Evliya Çelebi'nin Vodina hakkında yazdıklarını okuduğumda abartıyor diye düşünmüştüm. Gördüklerim Evliya Çelebi'nin hiç de abartmadığını söylüyordu. Sağımızda solumuzda, aşağıda büyüklü küçüklü çağlayanlar dökülüyor, sular vadinin derinliklerine doğru akıyordu.

İlk şaşkınlıktan kurtulunca dijital fotoğraf makinelerimize sarıldık. Çağlayana yaklaşabildiğimizce yaklaşarak bol bol fotoğraf çektirdik, tekli ve gruplar halinde.

29. KARACAOVA'DA ÂBÂD OLDUM

Çağlayanların seyrine ve fotoğraf çekmeğe doyamadan "Haydi davranın" komutu geldi. Turlarla seyahatin en can sıkıcı, ancak uygulanmak zorunda olan tarafı buydu. Yapılan bir program vardı, bu programı uygulayabilmek için bulunduğun mekânla bütünleşmiş, hayallere dalmışken "Gidiyoruz" telaşı başlar, bütün sihir bozulur, bizi bilmediğimiz diyar ve zamanlara götüren esrarlı aynalar tuz-buz olurdu.

Neyse bu seferki gidişimiz hayallerimizi parçalamadı, tam tersine tamamladı, çağrılan yer bir lokantaydı, bu isyan eden midelerimizin çağrısına da bir cevaptı. Vodina yöresine has, dana etinden kebaplarımızı söyledik. Domuz eti hassasiyetimize önceden haber verildiği için burada da dikkat edildi.

Yemekte misafirlerimiz vardı. Vodina'daki mübadil Rumların çocukları tarafından kurulmuş Ön Asya Derneği'nin yöneticileri. Bu tür gezilerde Yunanistan'daki Ön Asya Derneklerinin yöneticileri, Lozan Mübadilleri Vakfı'nın en büyük yardımcısıydı. "Eşekten düşenin halinden eşekten düşen anlar." misali, mübadillerin halinden mübadiller anlıyordu. Her iki tarafta birbiriyle yardımlaşıyor ve diyalog halinde çalışıyorlardı, devletlerinin resmi görüşlerinden uzak, sivil toplum kuruluşları olarak... Yemek sonrası Vodina'ya uğradığımızı kayıt altına almak için fotoğraf çektirdik, bizim işimizi sağlama alalım, inanmayan olursa gösteririz (Foto: 21)

Yemekten hemen sonra tekrar otobüse doluştuk ve Karacaova'ya doğru yola koyulduk. Ben bir taraftan Yasin-i Şerif okumağa çalışıyor bir taraftan etrafıma bakmağa gayret ediyor diğer taraftan da çevreme okuduğumu belli etmemek için çırpınıyordum. Rüyama

giren Abdullah-ı İlahi hazretleri "Kırmızı ile beyazın buluştuğu günlerde... Kırmızı elmayı arayanların, onun hasretiyle ölenlerin torunlarıyla ziyaretime gelir, bu seyahatte beş kırkı buluşturur, hediyemi getirirsen, Türk devletini 21. yüzyılda cihan devleti kılacak, seni de sonsuz saadete kavuşturacak sırrı, bulursun. Mezarımın bulunduğu Evrenosoğlu Ahmet Bey Camisi'nde, beni İstanbul'dan Rumeli'ye, akıncılar diyarı Vardar Yenicesi'ne, nice sırların bulunduğu bu eşsiz diyara getirten Ahmet Bey'in camisinde..." demişti ya...

Seyahat esnasında yaşadıklarımdan o büyük zata en güzel hediyenin kırk bir Yasin olduğu kanaatine varmıştım, işte bu Yasinleri okumağa çalışıyordum.

Karacaova, bir şehir, kasaba veya köy ismi değildi. Bir ovanın, bir yörenin ismiydi. Sefer Bey, "Bu ovaya Osmanlılar zamanında Karacaâbâd derlerdi, bu yöreyi Karaca Paşa fethettiği için bu isim verilmiş." deyince yüreciğim küt küt atmağa başladı. Bu nasıl bir seyahatti ki, başından sonuna aklımı başımdan alan şeylerle karşılaşıyordum. Rüya ile başlayan seyahatim, rüyalar âleminde devam ediyordu.

Karaca'nın sonuna gelmiş "âbâd" kelimesi beni adam akıllı heyecanlandırdı. Bu kelimenin Arapça ve Farsça'daki manalarını hatırladım. "Âbâd" Arapça'da; ebed kelimesinin çoğuluydu, sonsuz, ebedi zamanlar demekti. Farsça'da ise bayındır, şenlikli manasına geliyordu. "Âbâd eylemek" deyince bir yeri yaşanır hale getirmek, huzur mekânı haline çevirmek manası anlaşılırdı.

Ecdat, Karacaova'ya niçin Karacaâbâd demişti? Bu toprakların sonsuz olarak bayındır, şenlikli ve huzur yeri olmasını mı kast etmişti, bunu mu dilemişti?

Evliya Çelebi, Vodina ve Karacaâbâd'ın sularından bahsederken "hayat suyudur" demektedir. Acaba Evliya Çelebi hayat suyu demekle neyi kast etmişti? Bu suların hem çok lezzetli hem de insanlar için çok faydalı olduğunu mu?

Sefer Bey, konuşmasına devam ederek "Karacaova, dört bir tarafından dağlarla çevrilmiştir. Çok verimli bir ovadır, meyvecilik çok ileridir. Bu dağlardan biri de Kaymakçalan Dağıdır, bu dağda

kayak merkezi vardır. Bu ovada kırk tane köy vardır. Çoğu belediyeliktir." dedi.

Sefer Beyin kırk köyü vardır sözüyle havaya zıplamamak için kendimi zor tuttum. İşte "Ahmet Bey Hamamında kırk gün kalmak, kırk kişi ile yolculuk yapmak, kırk günden kırk yıla geri dönme ümidinde olmadan" sonra dördüncü kırkı da bulmuştum. Geriye yalnızca bir kırk kalmıştı. Onu da bulduğumda beş kırkı bir araya getirmiş olacaktım.

Bu Karacaova, Osmanlıdaki adıyla Karacaâbâd, benim tam manasıyla âbâd etmiş, şenlendirmişti.

30. DAĞLARINDA KAR, OVASINDA KIRMIZILAR

Daha kırk köyün şokundan kurtulamamışken Sefer Beyin "Bakın" demesiyle ikinci büyük şoka uğradım. "İşte bakın, sağın tarafınızda Karacaova'yı çevreleyen dağlar, zirveleri karlı." sözleriyle otobüsün camından dağları, dağların zirvesinde karları gördüm (Foto: 22). Görmemle birlikte gözlerim ovaya çevrildi. Kırmızıyı aradım, beyazı tamamlayacak, beyaza eşlik edecek kırmızıyı, al bayrağın al kan rengini. Ve gördüm, yolun iki tarafında Karacaova'nın gelincik çiçeklerinden meydana gelen kırmızı (al) duvağını.

Şu Karacaova, Osmanlı'nın kendisine niçin Karacaâbâd dediğini göstermiş, dağların al karıyla, ovanın kırmızı gelinciklerini buluşturmuştu. Evet, Karacaâbâd da, kırmızıyla beyaz buluşmuş, Karacaova, âbâd; sonsuz zamanlarda devam eden güzellikler diyarı olmuştu.

Abdullah-ı İlahi hazretleri rüyamda, "Kırmızı ile beyazın buluştuğu günlerde ziyaretime gelirsen..." demişti.

Rüyada koşulan şartlardan yalnızca beşinci kırk kalmıştı, bir de Abdullah-ı İlahi hazretlerinin kabrini ziyaret edinceye kadar kırk bir Yasini tamamlamam gerekiyordu.

Kırmızı ile beyazın buluştuğunu gördükten sonra sanki kanatlanmıştım, yerimde duramıyordum. Yol arkadaşları, "Halil Bey, hayır olsun, Karacaova'ya gelmek seni iyice coşturdu. Yoksa burada bizim bilmediğimiz bir sevdiğin mi var?" diyerek takılıyorlardı. Evet, Karacaâbâd'da bir sevdiğim vardı, ama neresinde olduğunu bilmediğim, yalnızca benim olmasını istediğim... O sevdiğimin gelinliği dağların zirvesindeki kar, duvağı ise bütün ovayı kaplayan gelinciklerdi.

Her tarafı gelincik çiçekleriyle bezenmiş Karavaova, bana "Al sana istemediği kadar kırmızı." diyerek, rast gele Karacaâbâd olmadığını gösteriyordu. Yolumuz üzerindeki kiraz bahçelerinde kirazlar, dalları üzerinde kırmızı, al renkleriyle nazlı nazlı salınıp bize "Kırmızı ile beyazın buluştuğu diyara hoş geldiniz." diyorlardı.

Karacaova'da Sedat Kont Beyin babasının köyünü arıyoruz, o ısrarla köyün isminin Rafleçeno olduğunu söylüyor, Sefer Bey de "Bu isimde bir köy bulamadım, değişmiş olmalı, buradaki köylerde öğrenmeğe çalışalım." diyor.

Uğradığımız köylerde Rafleçeno'yu soruyoruz ama bilen çıkmıyor. Çerneçova (Grafi) Köyüne geldiğimizde otobüsü bir kahvenin önüne çekiyoruz. İhtiyaç molası veriyoruz. Yunanistan gezimiz başlayalı en büyük sıkıntımız içecek çay bulamamak. Kahvelerinde bizdeki demli çay yok, sallama bile bulamıyoruz, kapiçuno ile idare etmek zorunda kalıyoruz. Kahve önüne gelmemizle birlikte ortalık hareketlendi. Türkçe "Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz." sözleriyle karşıladılar. Türkçemize bu anlam zenginliğine katan ecdada can kurban... Gelenin hoşluk, sefa, gönül huzuru getirdiğine inanmak; yaratılanı Yaratandan dolayı sevmek değil de nedir?

Herkes kahvede bulduğu biriyle konuşmağa başladı. Ben de yetmiş yaşlarında gösteren ak saçlı birine "Merhaba" dedim. "Merhaba" diye cevap verdi. Çok iyi olmasa da Türkçe konuşabiliyordu. Kendimi tanıttım o da kendini tanıttı (Foto: 23). İsmi Kosta Tuğbazmış, yetmiş dört yaşındaymış. Babası Yozgat-Akmağden'den, annesi de Niğde'den gelmişler. Mübadil olarak geldiklerinde babası on yedi, annesi ise on beş yaşındaymış. Türkiye'ye, anne-babasının doğduğu yerleri görmeğe gidip gitmediğini sorduğumda ağlamaklı cevap verdi:

"Ben gidemedim. Ama babam gitti."

Niçin gidemediğini sorduğumda, "A be korktum. Bizi senelerce Türkler sizi keserler diye korkuttular. Gidersem bana bir şey olur, çoluk-çocuğum kimsesiz kalır diye korktum. Ama babam gitti, 'Zaten ben yaşımı başımı almışım öldürseler de mühim değil. Yeter

ki doğdum toprakları göreyim, bedeli ölüm de olsa oraları görmek istiyorum' dedi ve gitti. Geldiğinde çok memnundu. Kendisini Türkiye'de nasıl misafir ettiklerini anlattı. Doğduğu ev hâla ayaktaymış, o evde bir gece misafir olarak kalmış. Heyecandan uyuyamamış, geceleyin orada geçen çocukluk günlerini hatırlayarak gizli gizli ağlamış. Babamdan sonra ben de gitmek istedim, ama kısmet olmadı." dedi.

Kosta, anlattıklarıyla hemen hemen beni de ağlatıyordu. Hâli ve hareketleriyle tam manasıyla bizden, Anadolu'dan biri gibiydi. Demek ki Anadolu'daki binlerce yıllık birliktelik genlere sinmiş, nesilden nesle geçmişti. Kosa, Anadolu'da yaşamamıştı ama Anadolu'da yaşayanlar tarafından yetiştirilmişti.

31. DARILMIŞ BENİM GÜLÜM

Kosta'ya Türkçe türkü söyleyip söyleyemeyeceğini sual edince, "Bekle, tam sizin aradığınız birisi var." dedi. Beş dakika sonra yanında hafif esmer, şişmanca, güleç yüzlü biriyle döndü. Yeni gelen bizi görmesiyle birlikte "Te be bunlar bilmez Türkiye'yi, Türkiye'den gelenleri, siz onları bana soracaksınız." diye giriş yaptı.

İsmi Niko Çakirist (Çakıroğlu) imiş, o da Kosta gibi yetmiş dört yaşındaydı. Anne-babası, Bursa'dan gelmişler. Hiç Rumca bilmiyorlarmış. 87 yaşında ölen annesi ölünceye kadar tek kelime Rumca konuşmamış, bütün ısrarlara rağmen. Bu şekilde, kendisini isteği dışında Türkiye'den göç ettirenlere, memleketini terk ettirenlere protesto ettiğini söylüyormuş.

Niko'yla konuşurken bizim yol arkadaşlardan biri "Biz de Bursalıyız." deyince çok tabii bir şekilde "A be neresindensiniz?" diye soruverdi, sanki Bursa 1925'lerin Bursa'sıymış, o da Bursa'yı çok iyi bilirmiş gibi.

Niko, durmadan konuşuyor, çok tatlı Türkçesiyle bir şeyler anlatıyordu.

"Size Ömer Beyin hikâyesini anlatayım." dedi ve neşe içinde anlattı:

"Bursa'nın kasabasında bir Ömer Bey varmış. Tam mübadelenin olacağı sırada bir Rum kızına sevdalanmış. Kız, bizim teyzemin kızıymış. Mübadele emri çıkınca kıza 'Hazırlan sen de gidiyorsun.' demişler. 'Gitmem, ben Ömer Beyle evleneceğim' cevabını verince 'Burada kalman ancak Müslüman olmanla mümkün olur." açıklamasında bulunmuşlar. İş mahkemeye intikal etmiş. Kıza mahkemede Müslüman olup olmadığı sorulunca 'B...k dini bıraktım, hak dine geçtim.' cevabını vermiş."

Niko, b...k dini deyince huzursuz olduk, bize baktı gülerek "Ya

kız aynen büle demiş. Ben de size süledim." dedi.

Niko'dan, Türkçe türkü söylemesini isteyince muzipçe gülümsedi:

"A be bende Türkçe türkü çok. Hem de sizin hiç bilmedikleriniz türküler... Ta 1922 yıllarının türküleri... Ama burada, kahvede sülersem, sonra benimle dalga geçerler, Türklere yalakalık yaptı derler.

Niko'ya hak verdik, "O zaman biz birkaç köye daha uğrayacağız, bizimle gel, otobüste söylersin." dedik, kabul etti, yanımıza alarak köyden ayrıldık. Yola çıkanca mikrofonu Niko'ya verdik (Foto: 24).

Hakikaten de o ana kadar duymadığımız türküler söyledi, hem de Türkçenin en hakikisiyle. Simyon Efe'yi, İzmir'in Kavaklarını ve daha nicelerini Niko'nun yanık sesinden dinledik. Ama bir türkü var ki o, biz tam manasıyla gönül telimizden vurdu.

"Portakal dilim dilim
Darılmış benim gülüm
Ben gülüme ne dedim
Kurusun benim ağzım dilim."

Sözlerinin bir kıtasını yazdığımız bu türkü insan, dil gerçeğini ne de güzel anlatıyordu. İnsanların çektikleri hep dili belasından değil miydi?

Niko ile birlikte balıyla meşhur Karacaova'nın kırk köyünden biri olan Foştani Köyüne uğradık.

Türkü söylemekten sesi kısılan Niko, yine pes etmeyip anlatmağa devam ediyor, "Babam Türkleri anlata anlata bitiremez, her zaman 'Türkler yavuz insanlardır, söz verdiler mi ölseler de tutarlar' derdi." sözleriyle bizi en hassas yerimizden vuruyor, kanayan yaramızı acıtıyordu. Niko'ya nasıl anlatmalı ki, o Türklerden kimse kalmadı, artık en fazla rüşvetin verildiği, üç kuruş için canlara kıyıldığı bir ülke haline geldik diye...

Hristo'dan sonra Niko'dan da "Yavuz" sözünü işitmiştik.

Neredeydi o yavuz kişiler? Nerede olacaklar, toprak altındaydılar. Torunlarıysa yalnız ben diyerek egoları için birbirlerini boğazlamakla meşguldüler.

Anlamak zorlanıyordum ta Karacaovalara gelerek medeniyetlerin en insancılını, en adaletlisini kuranlar bizim dedelerimiz değil miydi? Onlar bizim dedelerimizse bizler kimdik? Bir millet bu kadar kısa zamanda bu kadar değişebilir miydi? Yoksa onlar uzaylı mıydı? Osmanlı diye bir medeniyet kurup geldikleri gibi uzaya mı döndüler?

Niko'yla bir akrabadan ayrılır gibi vedalaşıp onu köyüne bıraktıktan sonra dönüş yoluna koyulduk.

Çok dolu dolu bir gün geçirmiş, Karacaova'da tam manasıyla âbâd olmuş, Halilâbâd'a dönmüştüm, kırmızı ile beyazı buluşturmuş, dördüncü kırkı bulmuş, medeniyetimizin anlatılmaz güzelliklerine şahit olmuştum.

Vodina'ya dönüşte bir taraftan Yasinleri kırk bire tamamlamağa çalışıyor diğer taraftan da kalan bir günü, Vardar Yenicesi'nde karşılaşacaklarımı, beşinci kırkı bulup bulamayacağımı düşünüyordum.

32. TAVERNAYA GİTMEME SUÇU

Vodina'ya dönüş yolunda, akşamki programı açıklandı. Vodina Ön Asya Derneği, Vodina'nın meşhur bir tavernasında bizim ekip adına bir gece tertiplemiş, kısacası davetleri varmış, ama herkes kendi kesesinde yiyip içekmiş. Taverna'ya gidip gitmemenin serbest olduğu, gidenlerden... avro alınacağı bildirildi, gidenlerin listeye isimlerini yazdırması istendi.

Biz otobüsün en arkasında oturan dört kafadar (Emekli öğretmen Sedat Bey, emekli öğretmen Bilginer Bey, Fahrettin Nemutlu ve ben) gitmeme kararı aldık.

Vodina'nın girişinde, ağaçlar ve tarlalar arasındaki iki katlı otele geldik. Odalarımıza yerleştik. Belirlenen saatte otobüste hazır olduk. Bizi şehrin müsait bir yerinde bırakmalarını, Vodina'yı gezeceğimizi söyledik.

Şehre gelip, tam otobüsün kapısından indiğimizde bizim arkamızdan kapıda biri daha gözüktü, gezinin organizatörlerinden biriydi, nasıl kızmış, anlatılmaz, bizim tavernaya gitmeyeceğimizden haberi yokmuş. Açtı ağzını yumdu gözünü, "Siz nasıl insansınız? Yaptığınız tam bir bozgunculuk. Bizi misafir edenlere ayıp... Bu akşam bizim için program yapıyorlar." diye bağırdı, daha nice sözler söyledi. Sonra otobüsü hareket ettirdi. Dört kişi donup kalmış, tam manasıyla şoke olmuştuk. Hiç beklemediğimiz bir hareketti ve hiç hak etmediğimiz. Diğer üç arkadaş biraz daha sakindi, ama ben tam manasıyla kurşun yemiş gibiydim. Ne de olsa gazeteciyiz ya... Gazeteciye bağırmak, çağırmak kimin haddineydi. Otobüsün arkasından koşmamak için kendimi zor tutuyordum.

Kendi paramızla rezil olmak diye her halde buna denirdi. Bize hizmet vermek zorunda olanlar hakaret ediyordu.

Birilerinin tavernaya gitmek en tabii hakkıydı, bu özgürlüktü, ama bizim tavernaya gitmeme hakkımız yoktu. İneğe tapanlara, eşcinsel olanlara gösterilen saygı, bizden esirgeniyordu.

Osmanlı'nın yetmiş iki milletin din ve ırkına, örf ve adetlerine karışmadığı, hoşgörünün en güzelini gösterdiği topraklarda bizim tavernaya gitmeme özgürlüğümüz bulunmuyordu.

Mideme kramp gitti. Kendi kendime "Eh bre Delice, bir yerde bir halt işledin ki, cezası bu şekilde geldi. Sen hareketi yapana değil, yaptırana, yaratana ve gönderene bak. O, dilemezse, yaratmazsa hiçbir şey olmaz." diyordum, ama yine de sakinleşemiyordum. Sular şehri Vodina'da sahile vuran çam kozalakları gibiydik, kolumuz-kanadımız kırılmıştı. Dört bir yanımızda akan sulara rağmen içimiz yanıyordu.

Vodina içinde Osmanlı eserlerini, ecdat yadigârlarını arıyoruz. Osmanlı'dan kalma üç cami var demişlerdi, ama kime sorup nasıl bulacağız. Bize rehberlik etmesi gerekenler, tavernadaydı, biz de tavernaya gitmemek gibi bir büyük suç işlemiştik. Gezerken bir kiliseye rast geldik. Camiden kiliseye çevrilmişe benziyordu. Kubbesiyle, yapı şekliyle...

Niyetimiz, öğlen yemeğini yediğimiz şelalenin bulunduğu yere gitmekti. Baktım karşımızdan biri geliyor. Yarı İngilizce, yarı Türkçe, "Şelale nerede?" diye sormağa çalıştım. Şöyle bir bize baktı ve "Siz Türk müsünüz?" falan demeden doğrudan Türkçe olarak sertçe "konuş." dedi. Cin görmüş gibi çarpıldık, kekeleyerek "Şelale nerede" diye sorduk. Gülerek, "Benim de yolum o tarafa siz oraya kadar götüreyim." dedi, önümüze düştü, bu arada kendini tanıttı. Mübadil çocuğuymuş, emekliymiş, anne-babası İstanbul'dan gelmiş, Türkçe'yi onlardan öğrenmiş. Geçen üç günlük gezimiz boyunca, karşılaştıklarımıza bakarsanız sanki gezdiğimiz yerlerde herkes Türkçe biliyor gibiydi. İnanılmazdı, ama hakikaten bu böyleydi.

Niko İsakiriç (İsaoğlu), bize Şelalenin olduğu yere kadar götürdü ve kırk yıllık dostlarından ayrılır gibi ayrıldı.

Bilginer Bey'in zor anlar için yanında getirdiği çıkını açtık,

içinden ekmek ve peynir çıktı. Meyve sularını söyledik ve Vodina'nın, sular şehrinin yıldızlı bir akşamında, su şırıltıları içinde, ekmek ve peynirden ibaret akşam yemeğimizi yemeğe başladık, hem yedik hem de konuştuk, tabii ki konuşmamızın ana konusu yediğimiz taverna fırçasıydı. Biz yemeğimizi yerken hemen yanımızdaki gazinoda düğün yapılıyor, gökyüzünde yıldızlar ışıldıyor, sular şırıldıyor, hayat, sevinç ve hüzünlerin üzerinde akıp gidiyor, ömür sermayemiz tükeniyordu. Ölüm gerçeği karşısında yediğimiz taverna fırçası da önemini yitiriyor, gözümüzde küçülüyordu.

Gece yarısına doğru, şehir içinde taksici aramağa başladık ve bulduk, otelin ismini verdik. Taksiciyle İngilizce başlayan konuşmamız Türkçe devam etti. Her yıl mutlaka İstanbul'a gidiyormuş, orada akrabaları varmış, her gidişte Türkiye'yi daha da gelişmiş ve güzelleşmiş buluyormuş.

Otele gelmemizle birlikte şimşek çakmağa başladı, ardından da şiddetli bir sağanak... Yattım ama bir türlü uyku tutmuyor. Bir taraftan Yasin okumağa çalışıyor, diğer taraftan da taverna meselesini kafamdan uzaklaştırmağa gayret ediyordum. Ertesi gün (19 Mayıs Salı 2009) seyahatimizin son günüydü. Daha beşinci kırkı bulamamış, kırk bir Yasini tamamlayamamıştım. Ondan önemlisi de Abdullah-ı İlahi hazretlerinin kabrinin bulunduğu Evrenos oğlu Ahmet Bey'in camisinin ve hamamının ayakta olup olmadığını bilmiyordum. Oraları en iyi bilen Sefer Güvenç Beye sormuş, o da "Yarı yıkık vaziyette bir cami var ama Ahmet Beyin camisi olup olmadığını iyi bilmiyorum. Vardar Yenicesi'ne gittiğimizde bizi karşılayacak olan Ön Asya Derneği'nin yetkililerine sorarız. Hamama gelince bundan iki sene önce gördüğümde hamam ayaktaydı, ama şimdi ayakta mı bir şey diyemem. Burası Yunanistan, iki senede çok şey olur " demişti.

33. İLK VE SON SABAHLARDA KUMRU SESİYLE

Sabahleyin erken kalktım, seher vakti veya seher vaktinin biraz sonrası. Kapısını açıp balkona çıktım. Anlatılmaz bir güzellik. Kiraz ağaçları arasında, yeşillikler içinde bir otel. Doğuda sabahyıldızı belirmişti. Ve 16 Mayıs Cumartesi sabahı Yunanistan'ın İpsala Kapısında bize hoş geldin diye kumrular burada da ötüyordu, hem de yine Türkçe... Yunanistan'da ilk ve son sabahlarımızda güne barışın, sevginin simgesi kumruların sesiyle başlıyorduk.

Son sabahımızda bize seslenen yalnızca kumru değildi. İlk sabahında çok istediğim ama duyamadığım bülbül de kumruya eşlik ediyordu.

Evet, bülbüller ötüyordu, seher ve sefer vaktiydi. Ama seferimiz artık düşman üstüne değil, ecdadımızın hatıralarını bulmak üzerineydi. Bülbüllerin öttüğü bu günde seferimiz akıncı beyi Evrenos Gazi'nin kurduğu, evlat ve torunlarının imar eylediği Vardar Yenicesi'ne olacaktı.

Gönlüme Bülbülüm Altın Kafeste Türküsünün,
"Bülbülüm altın kafeste
öter aheste aheste
ötme bülbül yarim hasta
ah neyleyim şu gönlüme
hasret kaldım sevdiğime
ben sana dayanamam yârim ben sana aldanamam
ben sana aldanamam yârim ben sana dayanamam
bülbülleri har ağlatır
âşıkları yar ağlatır
ben feleğe neylemişim
beni her bahar ağlatır"

şeklindeki sözleri düştü. Sabah sabah öten bülbül acaba altın kafeste miydi, onu ağlatan neydi? Ayrılık mı, yoksa bizim gibi eskiye olan özlem mi? Yoksa yari mi?

Zihnimde, kumru ve bülbül sesleri, aşağıya, lobiye indim. Oda arkadaşım Sedat Bey, biriyle konuşmağa çalışıyordu, hem de Karacaova'da konuşulan Makedonca-Sırpça karışımı lisanla...

Sedat Beyin konuşmaya çalıştığı kişi otel sahibiymiş ve Karacaovalı'ymış. Sedat Beyin babasının oralı olduğunu duyunca ilgi göstermiş, ona yöreyle ilgili hediyeler vermiş.

Bu arada akşam bize taverna fırçası atan kişiyle konuştum, tepkimi dile getirdim, diğer üç arkadaştan özür dilemesini, söyledim. Hak verdi, arkadaşlardan özür diledi, bu mesele de tatlıya bağlanır gibi oldu.

Saat 09'da, Vodina'dan (Edessa), sular şehrinden Vardar Yenicesi'ne doğra yola çıktık. Heyecandan yerimde duramıyordum. 19 Mayıs Salı günü benim için çok önemliydi. Bakalım beşinci kırkı bulabilecek, sonra da Evrenosoğlu Ahmet Beyin camisinde Abdullah-ı İlahi hazretlerinin söylediği o büyük sırra ulaşabilecek miydim? Ama öncelikle Ahmet Bey Camii ve Hamamını bulmam gerekiyordu, bakalım onları bulabilecek miydim? Şartların gerçekleşmesi bu iki eseri ayakta bulmama bağlıydı.

Hüzünle karışık Vodina'ya elveda derken yönümüz Vardar Yenicesi'ydi. Bu şehri düşündükçe heyecanım artıyordu, bileğin, gücün, kılıcın zirvesi akıncılarla gönül eri Abdullah-ı İlahi hazretlerini burada buluşturan sır, gerçek neydi? Abdullah İlahi hazretlerini İstanbul'u gibi dünyanın incisi bir şehri terk ettirip Vardar Yenicesi'ne getiren neydi?

Sefer Bey, gezimiz esnasında bizi bir menzilden bir menzile ulaştırmak için gayret eden şoför ve ekibi için hediye toplanacağını söyledi. Herkes gönlünden ne koparsa Avro olarak verdi, şoförümüz de "Az veren candan, çok veren maldan." atasözünü unutmadan herkese çok çok teşekkür etti.

Tam para işi bitti derken emekli komiser Yusuf Filiz beyin ve

ailesinin olduğu yerden bir gürültü koptu. Yusuf Bey oldukça kızgın bir şeyler söyleniyor, hanımı da telaşla bir şeyler anlatmağa çalışıyordu. Anne-babasının tartıştığını gören oğulları da hemen yanlarına gitti. Filiz ailesi, baba, ana, oğul ve kız olarak ailece bu hasret gezisine katılmışlardı.

Biraz sonra mesele anlaşıldı. Yusuf Bey'in hanımı, altın takılarını otel odasında unutmuştu. Hemen otel arandı. Otel sahibi söz konusu odaya baktıracağını söylemiş. Meraklı bir bekleyiş başladı. Altınlar bulunacak mıydı acaba?

Sedat Bey hemşerisi Karacaovalı otel sahibinden emindi. "Kimse merak etmesin. Benim hemşerim altınların üzerine yatmaz. Karacaova'nın insanı merttir." diyordu. Ben de aynı düşüncedeydim, "Kırmızı ile beyazı buluşturan, Osmanlı zamanında Karacaâbâd diye anılan beldenin insanları mert olur." açıklamasında bulundum.

Heyecanlı bekleyiş sürüyor, herkes bir tahmin yürütüyordu. Beş dakika sonra Sefer Beyin telefonu çaldı, otelden aradıklarını söyledi. Gözlerimiz, telefonla konuşan Sefer Bey'in yüzündeydi. Konuşurken yüzünün aldığı şekle mana vermeğe çalışıyorduk. Sefer Bey de tam bir profesyonel gibi hiç renk vermiyordu. Konuşma bitti, Sefer Bey telefonu kapattı. Ama yüzünden bir şey belli değildi. Herkes büyük bir heyecan içindeydi, tabii ki başta altınları unutan hanımefendi... Sefer Bey, ciddi bir şekilde bize baktı. Yoksa altınlar bulunmamış mıydı?

Sefer Bey, konuştu, "Hadi geçmiş olsun, altınlar bulundu." dedi. Demesiyle birlikte çığlıklarla beraber bir alkış koptu. Sedat Bey, haklı çıkmış, Karacaovalı otel sahibi altınların üzerine yatmamıştı.

Yusuf Beyin oğlunun Vardar Yenicesi'nde bir taksi tutarak altınları almaya gitmesine karar verildi, böylelikle sevinç ve hüznü bir arada yaşadık.

34. VARDAR YENİCESİ'NDE EVRENOSOĞULLARININ İZİNDE

Sefer Bey, ' Beş dakika sonra Vardar Yenicesi'ndeyiz." deyince bende korkuyla karışık bir heyecan başladı ki anlatılır değil. Dile kolay, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin söylediği sırra kavuşup kavuşamayacağım iki saat içinde belli olacaktı.

Şehirle ilgili bilgilerimizi zihnimde tazelemeğe çalıştım: "Vardar Yenicesi, Kuzey Yunanistan'da, Makedonya'ya yakın, günümüzde (2009) nüfusu 30 bin civarında olan küçük bir şehir. İsmini, Makedonya'nın başşehri Üsküp'ün hemen yanındaki Şar Dağlarından doğup Ege'de denize kavuşan Vardar Nehrinden almaktadır. Şimdiki ismi Gianitsa'dır. Akıncı Beyi ve Osman Gazi'nin silah arkadaşı Evrenos Gazi tarafından kurulmuştur. 1923 Mübadele Antlaşması sonrası buradaki Müslüman nüfus Bursa ve çevresine göç etmiştir. Buraya da Trabzon tarafındaki Pontus Rumları yerleştirilmiş. En meşhur akıncı beyi ve Osman Gazi'nin silah arkadaşı Gazi Evrenos'un (1300?-1417) kurduğu ve soyundan gelenlerin nice eserle yeryüzünün en güzel köşelerinden biri haline getirdikleri bir şehir Vardar Yenicesi... Buradaki akıncı yadigârı tarihi eserler hemen hemen yok olmuş. Evliya Çelebi'nin yüzlerce Osmanlı eserinin varlığından söz ettiği, sadece Evrenos oğullarına ait 30 eserin bulunduğu Vardar Yenicesi'nde bugün yalnızca beş Osmanlı eseri kalmış. Bunlardan üçü de (2009) harap vaziyette."

Bütün kalbimle kalan beş Osmanlı eserinin içinde Ahmet Bey Camii ve hamamının olması için dua ettim.

Sonunda, otobüsümüz şehre girmesiyle ben de mengeneye girmiş gibi oldum. Aylardır beklediğim an gelmiştim. Bakalım rüyamın neticesi ne olacaktı?

Vardar Yenicesi düz bir ovada kurulmuştu. Bunda da akıncıların

at sırtında talim yapabilmek için büyük düzlüklere ihtiyacının olmasının etkili olduğu söyleniyordu. Evler fazla yüksek değildi, tipik bir Anadolu şehri görünümündeydi.

Bu şehirdeki esrar neydi? Akıncı ocağının kurucusu Evrenos Gazi'yi buraya ne çekmişti? Ne önemlisi de gönüller sultanı Osmanlı'nın Avrupa topraklarının en büyük evliyası Abdullah-ı İlahi hazretlerini buraya koşturan neydi, hem de İstanbul'u bırakarak. Gönül erleriyle kılıç erleri buluşmak için burasını seçmişti?

Suları hayat suyu, hamamları şifalı, türbeleri dualaın kabul olduğu yer olan bu şehrin sırrı neydi?

Sokakların iki tarafında araçların park etmesi sebebiyle epey zorlukla bir müddet ilerledikten sonra otobüsümüz durdu, indik, hemen yanımızda tarihi bir kalıntı vardı, Osmanlı eserine benziyordu. Sefer Beyin yanına gittim, kalıntıyı sordum, "Haydi gözün aydın. Ahmet Bey Hamamını ayakta buldun, işte söz konusu hamam bu. Ayakta olan caminin de Ahmet Bey Camii olup olmadığını öğreniriz" dedi.

Nasıl sevindim, anlatamam, yanlış anlaşılmayacağını bilsem hamamın bütün taşlarını tek tek öpüp seveceğim, yıllardır ayrı kaldığı evladına kavuşmuş bir baba gibi. res Beş kırktan biri kabul ettiğimiz hamamı ayakta bulmuştum. Evliya Çelebi'nin dediğine göre bir kimse bu hamama kırk gün devam edip yıkınsa şifaya kavuşurmuş.

Sefer Beyin beni takip edin sözü üzerine peşi sıra gitmeğe başladık. Ben bu arada kırkıncı Yasin'i bitirmeğe çalışıyordum. Yeni restore edilmiş, iki sıra pencereli bir binaya geldik. Sefer Bey, "İşte akıncı teşkilatını ve bu şehri kuran Evrenos Gazi'nin türbesi." dedi. Bir anda kendimi al atının üzerinde baştan ayağı beyazlar giyinmiş aksakallı efsanevi akıncı beyinin huzurunda görür gibi oldum. Hemen bir fatiha okudum. Fatiha okuduğumu gören Sefer Bey güldü, "Türbe bu içinde kabir yok." dedi. Şaşırdım, camdan içeri baktım. Hakikaten de içerde mezar falan yoktu. Taban fayans

döşeli, yan taraflarda kalorifer petekleri vardı. Çok garip bir durum, mezar yerine petekler vardı. Sefer Bey açıkladı, mezarların ne olduğunu kimse bilmiyordu, türbe kütüphane olarak kullanılacakmış, restorasyon buna göre yapılmış (Foto: 25). Ben yine de üç ihlas bir fatiha okuyup sevabını bağışladım.

Aklıma Evrenos Gazi'ye hitapla başlayan bir şiir geldi:
Türk kalmamış mı koca Rumeli'de
Mahzun ay! Bir ricam var neredesin?
Evrenos'un mezarına uğrama
Aydın etme, bu halleri görmesin
Vardar boylarında sıra selviler
Tanyeli estikçe sessiz ağlarmış
Gül bahçelerinde baykuşlar öter
Şu viranelikler eski bağlarmış.
Namazgâh bir otluk, kalmamış taşı,
Çeşmelerden akan kanlı gözyaşı,
Orda bir güzel var, çatılmış kaşı,
Ak alnına kara çatkı bağlamış.
Kırık minareden duyulmaz ezan,
Hep ocaklar sönmüş, devrilmiş kazan,
Bir inilti duydum, sandım bir ozan,
Sesime ses veren karlı dağlarmış.
Söğüt dallarında hasta serçeler,
Eski akın destanını heceler,
Vardar ağlıyormuş bazı geceler,
Göğsünde kefensiz şehitler varmış."

Şiir tam manasıyla bizim gezimizi, özellikle de Vardar Yenice'sindeki halimizi anlatıyordu. Ay, Evrenos'un mezarına uğrasa da bir şey değişmeyecekti, çünkü o artık türbesinde değildi. Vardar boylarında sıra selviler sessizce ağlıyor, gül bahçelerinde baykuşlar ötüyor, kırık minarelerden ezan duyulmuyor, eski akın destanlarını, akıncıların akıl almaz seferlerini heceleyen de yalnızca hasta serçelerdi. Akıncıların torunları, akıncı dedelerini unutunca rüzgârın, şimşeğin kardeşi o yiğitleri hatırlamak serçelere, yanık yanık öten bülbüllere kalmıştı.

Sefer Beyin rehberliğinde Evrenosoğullarının izini sürmeğe

devam ettik. Restorasyon için etrafı çevrilmiş bir saat kulesine yanına geldik. Bu da bir Evrenosoğlu eseriymiş, Evrenosoğullarından Şerifoğlu Ahmet Bey tarafından yaptırılmış (Foto: 26).

35. SON KIRK VE CAMİYİ HÂLÂ BULAMAMIŞTIM

Saat kulesinin gördükten sonra ekip dağılır gibi oldu. Bir cafe önünde oturan Sefer Bey, iki yüz metre mesafede sarı bir binayı işaret etti, "Evrenosoğlu Ahmet Beyin türbesi orada, biz burada otururken gidip görebilirsin. Fazla gecikme, yarım saat içinde yola çıkacağız." dedi.

Nasıl telaşlandım. Yarım saat içinde ayrılacaktık ama ben daha beşinci kırkı bulmamıştım, Ahmet Beyin Camisi ayakta mı değil mi bilmiyordum ve kırk birinci Yasin'i okumağa daha başlamamıştım. Hemencecik koştum. Hakikaten de apartmanların arasında Evrenos Gazi'nin torunu Ahmet Beyin türbesini buldum. Ahmet Bey, Çifte Yürekli Ali Beyin oğluydu, o da Evrenos Gazi'nin.

Şu lakaba bakın: Çifte yürekli. Bir akıncı beyine çifte yürekli olmak yakışırdı. Çifte yürekli olmak akıncı türkülerine bile konu olmuştu:

Buna Er Meydanı Derler Bunda Söz Olmaz (Yandım Aman)
Çifte Yürekli Erkekler (Şahin) Gelir Bu Yane (Yandım Aman)
Ele Bele Dile (İmanım) İhanet Olmaz (Yandım Aman Yaman)
Okurlar Fermanın(İmanım Yandım)Kıyarlar Cane (Yandım Aman)
Bu Yolun Erkanı (İmanım) Hünkardan Gelir (Yandım Aman)

Serden Geçmiş Erler (İmanım Şahin) Gelir Bu Yane (Yandım Aman Aman)

Sıtk-ı Sadakattan (İmanım) Ayrılmak Olmaz (Yandım Aman)

Yolun erkânının hünkardan alan, ele, bele, dile ihanet etmeyen, doğruluk ve sadakatten ayrılmayan çifte yürekler erler, bunların en seçilmişi Gazi Evrenos Bey, onun oğlu Çifte Yürekli Ali Bey ve onun oğlu Ahmet Bey, gönül eri Abdullah İlahi hazretleri bize Vardar Yenicesi'ni yadigar bırakmışlardı ama biz emanete sahip çıkamamış, onu boynu bükük bırakmıştık

İşte şimdi bilek ile gönlü kaynaştıran, Vardar Yenicesi'ni şiirin kanatlandığı yer haline getiren, gönüller sultanı Abdullah-ı İlahi hazretlerini buraya gelmeye ikna eden ve onun için cami ve medresenin de içinde bulunduğu bir külliye inşa eden Ahmet Beyin türbesinde, huzurundaydım (Foto: 27).

Türbenin duvarları ve kubbesi ayaktaydı, ama kapı ve pencereler yerinde yoktu, duvarlar ve kubbede çökmek üzereydi. Merakla kapıdan içeri baktım. Bakmaz olaydım, içeri çöplük olmuştu ve mezar falan yoktu.

Mezar olmamasına rağmen ihlâs ve fatiha okuyup başta Ahmet Bey olmak üzere bütün Evrenosoğullarına ve akıncılara bağışladım.

Türbenin sağdan soldan fotoğrafını çekmeğe başlarken bir şey dikkatimi çekti. Üst küçük pencerede bir güvercin tünemiş bana bakıyordu. "Ahmet Beyin ruhu, güvercin şekline girmiş de bana mı bakıyor?" diye düşündüm.

İki büyük akıncı beyinin türbesini bulmuştuk ama içinde kabirleri yoktu.

Büyük bir telaşla Ahmet Beyin türbesi yanından ayrıldım. Vakit iyice daralmış, ben hâlâ son kırk olan beşinci kırkı ve Abdullah-ı İlahi hazretlerinin kabrinin olduğu Evrenosoğlu Ahmet Bey Camisi'nin bulamamış, kırk birinci Yasin'e başlayamamıştım. Gözyaşlarımı tutmak için kendini zorluyordum.

36. BİR FİNCAN KAHVE

Ahmet Beyin türbesini geride bırakıp koşarak Sefer Beyin yanına geldim. Yanında yabancı biri vardır, tanıttı. Vardar Yenicesi Ön Asyalılar Derneği Başkanı Dimitris Grigorios'muş (Foto: 28). Bizim ekibin tamamına yakını da cafedeydi. Dimitris, garson kıza bir şeyler söyledi. Sonra bize döndü, Türkçe olarak "Siz Türkler nasıl sülersiniz, bir fincan kahvenin kırk yılı hatırı var diye. Şimdi ben de size bir fincan kahve sülerim, kırk yıl hatırı olsun diye." Dedi.

Dimitris bunları söylerken hararetimi bastırmak için su içiyordum, içim yanıyordu. Dimitris'ten "kırk yıl hatırı" sözünü duymamla beraber ağzıma aldığım su nefes boruma kaçtı, beş kırkın peşinde koşarken boğazımdan gelen kırk... kırk sesiyle boğulmak üzereydim. Olmaz böyle bir şey beşinci kırkı bulmuşken gırtlağımdan gelen kırk kırk sesleriyle ölüyordum. Aklıma, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin işaret ettiği sır bu muydu, ölüm müydü diye geldi. Neyse yanımdakiler şöyle kuvvetlice vurdular da nefesim yerine geldi, nefes borusu vazife yapmağa çalıştı.

Sefer Bey, "Halil Bey, büyük geçmiş olsun, acele etme, bilmez misin, acele giden ecele gider." diyerek takıldı. Ona beni heyecanlandıranın ne olduğunu tabii ki anlatamadım. Evet, bütün ümitlerim tükendiği anda beşinci kırkı da bulmuştum. Hem de çok anlamlı bir kırktı. Öyle ya, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin ile Evrenosoğullarının gömüldüğü ve nice bin hatıramızın bulunduğu Vardar Yenicesi'nde, kırk yılı hatırı olan kahveyi içmekten daha anlamlı ne olabilirdi, hem de hatıralarımızı emanet ettiğimiz bir milletin evladından...

Sefer Beyin, "Halil Bey, bugün 19 Mayıs... Atatürk'ün Samsun'a çıktığı gün... Bugün Yunanistan'da Pontus Soykırımı Anma günüdür. Siz böyle bir günde bir Pontus Rumunun torununun elinden kahve içiyorsunuz hem de kırk yıl hatırı vardır diyerek

ikram edilen." sözleriyle bir daha vuruldum. Bana güzel bir haber mevzusu çıkmıştı. Rum garson kız Türk misafirlere kahve servisi yaparken fotoğrafları çektim (Foto: 29). Hemen yine Sefer Beyin yanına döndüm. Beşinci kırkı da bulmuştum ama daha onunla işim bitmemişti. Sefer Beyden Dimitris'e Ahmet Bey Camisi'ni sormasını istedim. Sordu, Dimitris, eliyle işaret ederek bir şeyler anlattı. Sefer Bey tercüme etti:

"Halil Bey, gözün aydın. Evrenosoğlu Ahmet Bey Camisi'nin bir bölümü ayaktaymış. Şu anda depo olarak kullanılıyormuş. Ancak cami etrafında türbe, mezar falan yokmuş."

Az önce nefes boruma su kaçmasından ölmemiştim, ama şimdi kalpten gidecektim. İşte bana rüyada söylenen son şart da gerçekleşmişti. Ahmet Bey Camisi ayaktaydı.

Bana düşen hemen oraya gidip kırk bir Yasini Abdullah-ı ilahi hazretlerinin ruhuna bağışlamak ve büyük sırrı, Türk devletini 21. yüzyılda cihan devleti kılacak, beni de sonsuz saadete kavuşturacak sırrı öğrenmekti. Gerçi daha kırk birinci Yasini okumamıştım, onu da oraya giderken yolda okurdum.

Hemen Sefer Bey'den bana Ahmet Bey Camisi'nin yerini tarif etmesini istedim. "Hamam kalıntısının yanından sağa sola sapmadan diklemesine git. Tam karşında göreceksin. Yalnız fazla oyalanma, hemen hareket edeceğiz. Hamam harabesinin önünde seni bekleyeceğiz." dedi.

Kim tutar beni, "Tamam" diyerek hemen yola koyuldum, bir heyecan ki anlatılmaz. Öyle ya Abdullah-ı İlahi hazretlerinin rüyada söylediği şartların hepsini yerine getirmiştim kırk bir Yasin hariç, onun da kırk birincisi giderken okumağa çalışıyordum.

Kırmızı elmayı arayanların torunlarıyla yola çıkmış... Beş kırkı bulmuş (Ahmet Bey Hamamında kırk gün kalınca şifa bulmak, ekibimizin kırk kişi olması, mübadillerin kırk gün ya da kırk yılda döneceğiz demesi, Karacaova'da kırk köy bulunması ve bir fincan kahvenin kırk yıl hatırının olması)... Karacaova'da kırmızı ile beyazı buluşturmuş (kırmızı gelincik ve kirazlar ile dağların karı, hamam ve caminin ayakta olması ve Abdullah-ı İlahi hazretlerinin

hediyesini tamamlamak için (kırk bir Yasin) okuyarak gidiyordum.

Hızlı yürümek ile yavaş yürümek arasında kararsız olduğum için ayaklarım dolaşıyordu. Hızlı yürümeliydim çünkü bir an önce gel demişlerdi. Yavaş yürümeliydim hâlâ kırk birinci Yasini bitirmemiştim, Abdullah İlahi Hazretlerinin kabrinin bulunduğu Ahmet Bey Camisi'ne gelinceye kadar tamamlamalıydım.

Mümkün olduğunca yavaş yürüyerek yoluma devam ettim. Kırk birinci Yasin-i şerifi bitirdiğim anda başımı kaldırdım, işte Evrenosoğlu Ahmet Bey Camii karşımdaydı. Nasıl davranacağımı şaşırdım. Bulduğum için sevineyim mi, kubbesiz, minaresiz ve depoya çevrilmiş haline ağlayayım mı bilemedim.

Ağlamak en doğru olanıydı, hem onun haline, hem de onu inşa edip de koruyamayan bizlerin haline. Kubbesiz, minaresiz, ezansız, cemaatsiz, kolu-kanadı kırılmış hali, depo haline getirilmiş binasıyla cami bana baktı, ben ona. Etrafından türbe ve kabre benzeyen bir şey yoktu (Foto: 30).

Aklıma Arif Nihat Asya'nın Edirne'de harap olmuş camiler için yazdığı şiirlerden birkaç mısra geldi:

Delik deşik bir hâtıra
Eski güzel yapıdan,
Ayıramaz gelip geçenler,
Pencereyi kapıdan!
Merâk edip sorarsanız,
Adı, "Ahmet Bey Camisi",
Görünür kubbesinin aralıklarından
Gökyüzünün mavisi.

* * *

Kurumuş ağaçlarına
Leylekler gelip akşamlar,
Dünkü şakrak şadırvanı,
Şimdi ağalar gibi damlar.
Alemsiz kubbelerini

Ufukta aylar tamamlar.

Evet, eski güzel yapıdan geriye kalan yalnızca delik deşik birkaç hâtıraydı. Hemen kırk bir Yasini Abdullah-ı İlahi hazretlerinin ruhuna hediye eyledim. Gözlerimi kapattım, Türkiye'yi 21. yüzyılın lider ülkesi yapacak, benim de sonsuz saadete kavuşturacak sırrın gönlüme doğması, gönül gözüme gösterilmesi ümidiyle...

Bir müddet gözlerimi açmadan bekledim. Değişen bir şey olmadı. Şaşırdım... Ne yapmalı, nasıl hareket etmeliydim? Vakit daralıyordu. Hemen çekebildiğimce fotoğraf çekmeğe başladım.

Tam manasıyla hayal kırıklığı yaşıyordum. Bütün şartları yerine getirmiştim. Sırrı bulmak konusunda acele mi ediyordum? Yapabileceğim tek şeyi yaptım. Bir taraftan caminin etrafını gezip dikkatlice sağa sola bakarken diğer taraftan da her cepheden fotoğraf çekiyordum. Sırrı, caminin fotoğraflarında arayacaktım. Abdullah-ı İlahi hazretleri, "Sırrı Ahmet Beyin Camisi'nde bulacaksın." demişti.

Bir taraftan fotoğraf çekerden diğer taraftan da sağıma soluma bakıyordum, bir müdahale olur mu diye. Çünkü fotoğrafını çektiğim mahalle içinde bir yerdi, turistik bir mekân değildi.

Geç kalma endişesiyle acele ediyordum, tam manasıyla iki ayağım bir pabuca girmişti. Sırrı bulacağım söylendiği yerde, şöyle rahatça inceleme yapamıyordum, gezimin gayesi olan bu iş, tam da Vardar Yenicesi'nde ayrılacağımız ana denk gelmişti.

Çaresiz fotoğraf çekme işine son verdim. Bir şeyler görebilir miyim diye son olarak sağa sola baktım. Boynumu büküp, otobüsün bulunduğu yere doğru hızla yürümeğe başladım. Ahmet Bey Hamamının yanından geçerken acele fotoğrafını çektim (Foto: 31). Otobüsün yanına geldiğimde herkesin yerini aldığını beni beklediklerini gördüm.

Sefer Beyin "Nerde kaldın kardeşim?" serzenişine "Yolumu kaybettim." diyerek yerime geçtim. Otobüs hareket etti, dönüş yolculuğumuz başlamıştı.

37. HEY VARDAR HEY!

Daha Vardar Yenicesi şehrinden çıkmadan Vardar Ovası muhabbeti başladı. Kimse benim şehirde yaşadıklarımın, koşuşturmamın farkında değildi, biraz Sefer Bey fark etti, o da gazetecilik gayretime verdi.

"Vardar Ovası gibi bir ova bırakılır mı? Anadolu'daki dağ taş için savaşacağımıza buraları elimizde tutsaydık." diyenler Vardar Yenicesi'ndeki Abdullah İlahi hazretleri ve Evrenosoğulları gerçeğinden, bu şehrin bizim için neyi ifade ettiğinde de biraz bahsedebilselerdi ya...

Zihnim ve gönlüm, çözemediğim, bulamadığım sır ile meşguldü. Ama mecburen Vardar Ovası ve onu sulayan Vardar Nehri muhabbetine iştirak ettik. Çünkü Vardar Ovası üzerinde ilerliyorduk, biraz sonra da nice türküye konu olan, bu ovaya hayat veren Vardar Nehri üzerinden geçecektik.

Aklıma Vardar için yazılan "Vardar" isimli şiir geldi, şiirin her satırı ok gibi göğsümü deldi:

Maziyi ruhuma bir önsöz gibi
Derinden anlatıp çağlayan Vardar
Ümitsiz neşesiz bir öksüz gibi
Baygın baygın akıp ağlayan Vardar.
Anlat şu derdini niye gizlersin
Şu hasret nedendir kimi izlersin
Hedefin garp değil şarkı gözlersin
Koşarsın doğuya taşkınca Vardar.
.
Haklısın inleyiş devridir inle
Osmanlı marşını rüzgârdan dinle
Gazi Evrenos'a yanık sesinle
Hoş geldin diyerek kol açan Vardar.

Bir zaman bizlerdik hâkim burada
Anlı şanlı idik suda karada
Kosova Fatihi Sultan Murad'a
Rehberlik ederek yol açan Vardar.
Osmanlı neferler temiz suyunla
Abdest alıp namaz kılmış yanında
Şimdi ise şu küffar cümbüş oyunla
İçini kirletip pisletir Vardar.
Yaş dökmeden seni geçemiyorum
Zehir mi suyun ki içemiyorum
Bakınca bir türlü seçemiyorum
Karşımda pek garip yabancı Vardar.
Şu coşan hissimin tercümânı ol
Köpürüp taş Rumeli ummânı ol
Dertlerimin bari sen dermânı ol
Çoğaltma kalbimde hasreti Vardar.

Şair çok güzel anlatmış, Rumeli'yi şenlendirenlerin, şehit kanlarıyla, göz ve gönül nurlarıyla vatan eyleyenlerin torunlarının söylemek isteyip de söyleyemediklerini... Tuna, nasıl, bizim için bir nehirden çok öteyse, bizim için bir kızıl elmaysa, Vardar'da, Türkoğlu, özellikle de Rumeli'den göçenler için aynı şeydir.

Rumeli'den göç etmek zorunda kalan evlâd-ı fatihan torunları, Vardar'da hem en haşmetli günleri hem de boynu bükük dönüşleri, göç edişleri, denize, Anadolu'ya kavuşmayı görmüşlerdir. Bizim geleneğimizde, Güneye, Doğuya akan nehirler, mübarek, bereketli bilinir, Tuna, Vardar, Tunca, Arda ve Meriç gibi...

Önce Vardar Nehrini, sonra da Vardar Ovasını geride bıraktık. "Gözden ırak olan gönülden ırak olurmuş." derler. Hakikaten de öyle oldu. Vardar Ovası üzerinde koyulaşan sohbet, ovayı geçmemizle birlikte hızını kaybetti ve yön değiştirdi, "Kavala'da hangi balıktan yiyelim." Şekline dönüştü.

38. ACABA SIR NEYDİ?

Otobüsümüz hızla Vardar Yenicesi'nden Kavala'ya doğru yol alırken, ben Vardar Yenicesi'nde kala kalmıştım. Aklım Ahmet Bey Camisi'nde ve Abdullah-ı İlahi hazretleri tarafından kavuşacağım söylenen sırdaydı, beni ebedi saadete, Türkiye'yi de 21. yüzyılda cihan devleti yapacak sırda...

Sırra ne şekilde kavuşacağımı umuyordum ki? Şartları yerine getirip Ahmet Bey Camisi'ne gidince, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin mezardan kalkıp bana gözükeceğini mi sanıyordum?

Benim ebedi saadete kavuşmamla ilgili sır belliydi, Abdullah-ı İlahi hazretlerini örnek alarak hakiki imana kavuşma, nefsimi, egomu yola getirmemdi. Fakat bana söylenen, söz konusu sır, hem benim ebedi saadete kavuşmama hem de Türkiye'nin 21. yüz yılda cihan devleti olmasına sebep olacaktı.

Sır neredeydi, şartlarda mı, yoksa şartların sonunda gidilen Ahmet Bey Camisi'nde mi? Eğer şartların önemli olmasaydı, bunlar istenmez, doğrudan Ahmet Bey Camisi'ne gelmem istenirdi.

"Kırk günden kırk yıla kırmızı elmayı arayanlar"; burada hem kırklara hem de kızıl elmaya işaret vardı, bunların her ikisi de beni ebedi saadete, Türkiye'yi de cihan devletine götürürdü. Beş kırkın hepsinden de aynı neticeye ulaşmak mümkündü. Ama bütün bunlar yorumla varılan neticelerdi.

Yoruma ihtiyaç bırakmayan, ne söylediği, en anlattığı ilk bakışta anlaşılan bir şey olmalıydı. Eğer bir sır peşinde olmamış olsaydım, bu geziden çıkardığım dersler, beni en fazla etkileyen şeyler ne olurdu?

Birincisi, Türkçe konuşan, bizden birisi gibi hareket Anadolu Rumlarının çocuk ve torunları...

İkincisi, köy ve kasabalarda ecdadımıza ait tek bir mezar ve

mezar taşının ayakta olmaması...

Üçüncüsü, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin defin edildiği caminin ayakta olmasına rağmen, kabrinin belli olmaması.

Dördüncüsü, Evrenos Gazi ve torunu Ahmet Beyin türbelerinin ayakta olmalarına rağmen içinde kabirlerinin bulunmaması.

Kırk kişiyle yolculuk, kumrular, bülbüller, gelincikler, Osmanlı'dan kalmış harap vaziyette tarihi eserler, kırk gün devam edince şifa veren hamam, kırmızı elmayı arayanlar, karlı dağlar, Karacaova'daki kırk köy, kırk yıl hatırı olan bir fincan kahve... Hepsinde nice manalar gizli, yorumla yorumlayabildiğin kadar...

Ama bütün bunlar içinde her halde en çarpıcı olanı, akıncı beyi Evrenosoğlu Ahmet Beyin, gönüller sultanı Abdullah-ı İlahi hazretlerini Vardar Yenicesi'ne davet etmesi, onun gelmesi, geldikten sonra da onun için cami, medrese, tekke ve hamamıyla bir külliye inşa etmesi ve bundan sonra Vardar Yenicesi'nden nice şairlerin çıkması... Kısacası gönülle kılıcın buluşmasıydı...

Belki de aradığım cevap Ahmet Bey Camisi'nde çektiği fotoğraflardaydı. Onlara da ancak eve ulaştıktan sonra bakabilecektim, çünkü dizüstü bilgisayarım yanımda değildi. Çaresiz eve gidinceye kadar sır acaba bu mu, yoksa o mu diye yorum yapmakla yetinecektim.

39. KAVALALI BİR PAŞA

Zihnim, sırrın sırrına ulaşmağa çalışırken onlarca kilometre yol gitmişik farkında olmamışım. Herkes otobüsün sağ tarafına koşunca benim de dikkatim o tarafa yöneldi. Tarif edilmez bir güzellik. Denize ayaklarını uzatmış ve sırtını yamaca dayamış bir nazlı gelin... Karşısındaki sonsuz mavilikleri ve bu mavilik içinde koca bir dağ gibi yükselen Taşoz Adasını seyreden Kavala Şehri...

Kavala, 1.Murat Han zamanında 1374 yılında Osmanlı topraklarına katılmış bir liman şehri. Kavala deyince aklıma iki kişi geliyordu; biri Kavalalı Mehmet Paşa (1769-1849), bu küçük liman kasabasından levent olarak çıkıp Mısır'a kral yetkilerine sahip bir Vali olan, hanedanlığını kuran, İslamiyet'teki en büyük fitne olan Vehhabiliğe karşı mücadele eden... Diğeri de Kavalalı Mümin Pehlivan, 1865 Zigoş Köyü doğumlu. Güreşe aşk derecesinde tutkun birisi. Cihanı titreten Türk Koca Yusuf'u yenen tek pehlivan, bütün güreş hayatı boyunca bir defa olsun sırtı yere gelmemiş. Bize Mümin pehlivanın hayatını "Kavalalı Mümin Pehlivan-Galibiyette Mağlubiyeti Aradı." ismiyle roman tarzında yazmak kısmet oldu.

Otobüsümüz, vakit öğle sonrası, bizi rıhtımda bıraktı. Üç saatlik serbest vakit verildi. Mehmet Ali Paşa'nın külliye, konak ve kalenin bulunduğu tepeye çıkmak için hareketlendik. Ama daha ilk adımda vurulduk.

"Bu İbrahim Paşa Camisi'ydi, kilise çevrildi" sözüyle yüreğimize hançer saplandı. Kubbesiyle, dört duvarı, son cemaat yeriyle bizimdi, ama minare kaidesinin üzerinden bir çan kulesi yükseliyordu. Yapı aynı yapıydı amma, alameti değişmişti, tevhidin, birliğin, İslamiyet'in, Osmanlı'nın işareti, sembolü minarenin yanında şimdi çan kulesi vardı, Hıristiyanlığın sembolü (Foto: 32).

Zihnimden tam manasıyla halimize tercüman olan Rumeli

Marşı'nın sözleri döküldü:

Asırlarca atayurdu Rumeli,
Evimizdi, barkımızdı, bağımız,
Çekilince Plevne'den Türkeli,
Elin oldu Koca Balkan dağmız.
Tunca gamlı, Kamçı dertli, Arda küs,
Senelerdir Tuna yetim, biz öksüz.
Ah Rumeli, sesin gelir çağlardan,
Düşümüzde Deliorman, Dobruca,
Koparıldık Rodop denen dağlardan,
Ele kaldı yurt, bir uçtan bir uca.
Her köşede savaşanlardan anı var,
Toprağında şehidimin kanı var.
Genzimizde hâlâ barut kokusu,
Hâlâ sızım sızım kanar yaramız,
Bitsin artık, bitsin gaflet uykusu,
Ve çınlasın üç kıtada naramız.
Büyütelim yeni yeni Muratlar,
Şaha kalksın Kosova'da kıratlar.

Evet, tek evladımın ismi Murat'tı. Bakalım büyüttüğümüz Muratlar, atlarımızı Kosova'da, Niğbolu'da, Varna'da şahlandıracak mıydı? Artık atlar, kır atlar, al atlar değil, dijital atlar, bilgisayarlardı.

Camiyi yaptıran da çok ilginç bir kişiydi. Bir Hıristiyan çocuğu olan ve devşirilerek Osmanlı Sarayına getirilen, İbrahim ismini alan, sonra zekası, kabiliyeti ve çalışkanlığıyla Kanuni'nin veziriazamlığına yükselen Makbul İbrahim Paşa'ydı. Paşa, bir gün başını celladın kılıcına uzatır makbul iken maktul (katledilmiş) olur.

Ecdadımızın şeref-ül mekan bil mekîn (mekanın şerefi orada oturanlarla, orasının vatan eyleyenlerle, şenlendirenlerledir) diyerek toprak-vatan-insan gerçeğini bir cümlede özetlemişler. Artık Kavala'da 'Hak' diyerek oturanımız, burasını vatan bilenimiz kalmadığından camimiz kiliseye dönmüştü.

Biraz daha ilerleyince pencere pencere gönlümüze açılan su

kemeriyle karşılaştık, İstanbul'da Vezneciler ile Fatih arasındaki su kemerinin hemen hemen aynısıydı. Bu da bu şehre Kanuni Sultan Süleyman'ın yadigarıymış. İstanbul'a su getirmek için altın keselerini uç uca dizmekten bir an tereddüt etmeyen yüce Hakan, Kavala'yı da unutmamıştı (Foto: 33).

Bizi Kavalalı Mehmet Paşa'nın konağı ve külliyesinin bulunduğu tepeye (yarımada üzerinde) götürecek yokuşu tırmanmağa başladık. Her tırmanış, her yükseliş yeni ufuklaradır, bizim tırmanışımız ise bin bir güzelliğeydi. Her adım atışta, ecdada, Osmanlı'ya ait bir izle karşılaşıyorduk. Yolumuzun iki yanındaki kargir, şahnişin ve cumbalı evler her haliyle biz Osmanlı yâdigârıyız" diyorlardı (Foto: 34). Mehmet Ali Paşa, doğduğu şehre koca bir külliye hediye etmişti, medresesi, mektebi, aşeviyle... Kapılar kapalı olduğundan ancak dışardan seyredebildik. Heyecanla kapılar üstündeki Osmanlıca kitabelerin resmini çektik, ecdada ait sapa sağlam ayakta bir eseri görmekle sevindik (Foto: 35) .

Ve tepeye çıktığımız anda, sol tarafta Paşa'nın sarayıyla yüz yüze geldik (Foto: 36). Burada da kapılar kilitli olduğundan dışardan bakmakla yetindik. Ancak Yunanistan'da daha önce görmediğimiz bir şeyi gördük, Müslümanlara ait bir mezar taşı. Sarayın hemen yanında bir mezarlık vardı ve bu mezarlıkta üzerinden Osmanlıca yazılar bulunan mezar taşlarları ayaktaydı (Foto: 37).

Ekibimizdeki mübadil torunları ataların ruhuna bir fatiha göndermek için koca kuzey Yunanistan'da Müslümanlara ait tek bir mezar bulamamışlardı ama burada mezarlara dokunulmamıştı. Sonra mesele anlaşıldı, meğer bu saray ve çevresi Mısır'daki Mehmet Ali Paşa vakfına aitmiş, bunun için bunlara dokunulmamış. Tepeye tırmandığımızda iki şeyle karşılaştık. Biri, Ege Denizi içinde simsiyah siluetiyle yükselen Taşoz Adasıydı, diğeriyse elinde kılıç, atın üzerinde bütün heybetiyle duran Mehmet Ali Paşa'ydı. Paşa'nın heykelini Mısır'da doğru değil de Türkiye'ye doğru çevirmişlerdi, Mısır'dan sonra git Türkiye'ye de ele geçir demek istemişlerdi (Foto: 38).

Ayaklarım Kavala toprakları üzerinde, ama zihnim hâla Vardar

Yenicesi'nde, Ahmet Beyin Camisi'ndeydi. Camiyi hafızamda her bir tarafa döndürüyordum, acaba sırrı bulabilir miyim diye. Fakat boşunaydı. Tek bir umut vardı, fotoğraflar. Bir an önce Türkiye'ye dönmek istiyordum, fotoğrafları bilgisayarımın masaüstüne alabilmek ve onları iyice inceleyebilmek, sırrı keşfedebilmek için.

Doya doya ecdadımızın diliyle Adalar Denizi'ni (Ege Denizi), karşımızda bütün heybetiyle duran, dün bizim, bugün bizden ırak olan Taşoz Adasını seyrettikten sonra yokuş aşağı inmeğe başladık. res İyice de acıkmıştık ha... Yol arkadaşları tavsiyeli lokantaların manzaralı yerlerin kapatmışlardı. Biz de (Bilgin Bey, Fahrettin Bey ve ben Deliceli Halil Pehlivan) gönlümüzün yattığı bir lokantaya kapağı attık, denizi gören bir yere kurulduk. Oturur oturmaz orta Anadolu insanına benzeyen 35 yaşlarında bir kişi geldi, güler yüzünde güller açıyor, mavi gözlerinde lüfer balıkları yüzüyordu. Türkçe "Hoş geldiniz." dedikten sonra ne istediğimizi sordu, biz de "Balık" dedik. Kendisiyle tanıştık. İsmi Griforiadis'miş ve Kırım Rumlarındanmış, Türkçeyi orada Türklerden öğrenmiş.

Gezimizin en güzel yemeğini yedikten, balıkları mide denilen deryaya gönderdikten sonra teşekkür edip Allaha ısmarladık dedik, acele yokuş inmeğe başladık, çünkü verilen üç saatlik zaman dolmuştu. Otobüsün yanında geldiğimizde kırk bir kere maşallah ekibinin yarısından fazlasının daha gelmediğini gördük. Her zaman olduğu gibi yine zamana tecavüz olmuştu. Sonra öğrendik ki Sefer Bey, bu durumu göz önüne alarak en az yarım ihtiyat payı bırakırmış, iki saat içinde hareketi düşünüyorsa, 1,5 saat sonra otobüs hareket edecek diyormuş.

Yarım saat içinde kırk biri bulduk. Ekibimiz Sefer Beyle kırk bir kişi olduğu için "Kırk bir Kere Maşallah Ekibi" demiştik. Otobüsümüzün olduğu yerden Kavala Kalası ve külliye bütün haşmetiyle gözler önündeydi (Foto: 39).

Ve 19. yüzyıl sonunda 15 bin nüfusu, 5 cami, 3 tekke, 4 medrese ve 3 kilisesi bulunan (Foto: 40) ve gezideki son durağımız olan Kavala'ya elveda diyerek dönüş yoluna koyulduk.

Sabah namazı vakti ayrıldığımız İpsala Gümrük Kapısı'na tam Akşam Namazı vakti ulaştık. Gümrük işlemlerini tamam ettikten sonra yola devam ettik. Ben bir an önce yolculuk bitsin istiyordum, aklım fikrim, Ahmet Bey Camisi'ne ait fotoğraflardaydı. Sırrı öğrenmek için söz konusu fotoğraflara laptopda bakmak için sabırsızlanıyordum.

Yusuf Filiz aganın oğlu, bütün yol arkadaşlarını tek tek kameraya çekti, adres, telefon ve yol intibalarını alarak.

Saat 23 civarında Beylikdüzü'nde bindiğim yere ulaştık. Yol arkadaşlarıyla Tekirdağ'dan itibaren bir bir vedalaşmağa başlamıştık, ilk önce Çorluları, arka kısım yolcularını (Sedat Bey, Bilgin Bey ve Fahrettin Bey) bırakmıştım. Beylikdüzü'ne gelinceye kadar otobüs yarı yarıya boşalmıştı.

Ben de Allaha ısmarladık deyip herkese işlerinde başarılar dileyerek veda ettim. Uzaklaşan otobüste el sallayanlara el sallayarak indiğim yerde kala kalmıştım. Yüreğim çok sevdiklerime elveda demiş gibi sızlamıştı. Dört gün değil de yıllar yılı beraber olduklarımdan ayrılmış gibiydim. Sanki her birimizin gönlünde, Rumeli'yi vatan eyleyen atalarımızın yüzlerce yıllık hatırası vardı. Bu ortak hatıralar, aynı hasret, aynı sevda, Rumelili olmak bizi, öz kardeşten yakın kılmış gibiydi. Gönül sızım, dört günlük yol arkadaşlarından ayrılıkla açıklanacak gibi değildi.

40. SIR FOTOĞRAFLARDA MIYDI?

Kırk Bir Kere Maşallah Ekibi'ne dört gün yuvalık yapan otobüs görünmez olunca, valizlerime eğildim, ellerimin valizlere değmesiyle birlikte fotoğraflarda beni bekleyen sırrı hatırladım. Acele bir taksi çevirdim. Dört günlük ayrılık sonrası eve gelmemle birlikte hemen dizüstü bilgisayarına davrandım. Hanım kız kardeşindeymiş, canıma minnetti. Onun "Gelir gelmez bilgisayarın başına geçtin, yediğin-içtiğin senin olsun, hele gezdiğin yerlerden bahset." sözlerinden ve bu sözlerin arkasından gelecek meşguliyetten kurtulmuştum.

Fotoğraf makinesinden fotoğrafları bilgisayarın masaüstüne aldım. Heyecandan elim ayağına dolaşıyordu. Bana göre, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin istediği şartları yerine getirmiş, kırmızı ile beyazın buluştuğu günlerde, kırmızı elmanın hasretiyle ölenlerin torunlarıyla yolculuk yapmış, beş kırkı buluşturmuş, hediyemi de götürmüştüm.

Merakla bakmağa başladım, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin defnedildiği Ahmet Bey Camisi'nin fotalarına, hem de en büyük boyda. Hiçbir ayrıntıyı kaçırmamak için nokta nokta tarıyordum.

Cami ve bahçesi depo olarak kullanılıyordu. Kapı ve pencereler kalın demir saçlarla kaplanmıştı. Kubbesi yıkılmıştı. Her taraf araç lastikleri, kaporta parçalarıyla doluydu. Ağaç olarak duvar kenarlarında bitmiş erkek ceviz fidanları vardı. Bir köşede karyola, karyola üzerinden döşek vardı.

Görebildiğim bunlardı. Tam bir hayal kırıklığı içindeydim, oturup ağlamak için kendimi zor zapt ediyordum. Bu gördüğüm şeylerin hangisini, Türk Devletini 21. yüzyılda cihan devleti yapacak, beni de ebedi saadete kavuşturacak sır olarak yorumlayabilirdim? Hiç birisini...

Peki, gördüğüm rüya, bu rüyada istenilen şartların gerçekleşmesi... Bütün bunlar bir şeyin işareti değil miydi?

Yoksa fotoğrafları nokta nokta görmek yerine bir bütün olarak mı değerlendirmeli miydim? Buna yapmağa çalıştım. Ne vardı? Akıncı beyin davetine uyarak gelen bir gönül eri Abdullah-i İlahi hazretleri için yaptırılmış bir cami. Caminin kubbesi yoktu, Abdullah-ı İlahi hazretlerinin kabri belli değildi. Kitaplarda Allahü tealanın evliya kullarının cesedini toprak çürütmediği yazılıydı. Bu kubbesiz, ezansız camiye mekân olan toprakta bir gönül erinin mübarek cesedi vardı, ama nerede olduğu belli değildi.

En önemlisi de Abdullah-ı İlahi gibi bir büyük evliyayı Vardar Yenicesi'ne göç ettiren sır neydi? İstanbul'da el üstünde tutulurken ta Vardar Yenicesi'ne niçin gelmişti? İstanbul'un, herkesin gelmek için ömrünün yarısını seve seve vereceği dünyanın incisi bir şehri niçin terk etmişti?

Onu davet eden Evrenosoğlu Ahmet Bey kimdi? Akıncı beyiydi, kılıç ve aklın temsilcisiydi, Avrupa'da, Rumeli'nde Osmanlı'nın ileri koluydu.

Bir gönül eriyle, kılıç erinin Vardar Yenicesi'nde buluşmasında 21. yüzyıl için mesaj neydi?

Aklım duracak gibiydi? Evrenosoğlu Ahmet Bey ile Abdullah-ı İlahi hazretlerinin buluşmasını, her ikisinin de gömülü olduğu yerlerin ayakta olmasını, ancak kabirlerinin belli olmamasını yorumlayarak onlarca işarete, sırra ulaşabilirdim, Türk oğlunu 21. yüzyılda cihan devleti yapacak ve beni iki cihan saadetine kavuşturacak...

Amma elle tutulur bir işaret olmalıydı.

Gelincikler açarken, Karacaova'nın dağları karlıyken, kırk köyün gelincikler misali açtığı Karacaova'da kırmızıyla (gelincikler) beyazın (dağların zirvesindeki kar) buluştuğu günlerde Vardar Yenicesi yollarına düşmüş, istenilen şartları yerine getirmiş, Abdullah-ı ilahi hazretlerin defnedildiği Ahmet Bey Camisi'ni

bulmuştum... Ama sırrı öğrenememiştim. Bu anlamlı seyahatimiz iki tarafı gelincikler bezenmiş yollarda olmuştu.

Çok şey anlatan gelinciklere dönüş yolunda Kavala'ya girerken rastlamıştım. Otobüsten çektiğim fotoğraf çok anlamlıydı (bu kitabın kapak fotoğrafı).

Gelincikler, yol kenarındaki bir kilisenin bahçesindeydiler. Fotoğrafta gelincikler boyun bükmüş duruyorlardı, kilise bahçesini çeviren demir parmaklıklar ve üzerinde Yunan bayrağı ve büyükçe bir haç bulunan giriş kapısı arasında. Demir parmaklıklar haç işaretiyle süslenmişti.

Bu fotoğraf, Yunanistan topraklarındaki maddi-manevi hatıralarımızın halini çok açık bir şekilde anlatıyordu. Boynu bükük gelincikler, eski Osmanlı toprağı bu ülkedeki maddi-manevi mirasımızı temsil ediyordu. Gelincikler, haç ve Yunan bayrağı arasında boyun bükmüş duruyorlardı.

Kilise bahçesindeki gelinciklere bakarken beynimde bir şimşek çaktı. Acaba doğru mu hatırlamıştım? Hemen büyük sırrı aradığım ama bir türlü bulamadığım Evrenosoğlu Ahmet Bey Camisi'nin dijital fotoğrafına döndüm. Büyütebildiğim kadar büyüttüm. Büyük bir dikkatle taramağa başladım. Boyun bükmüş bir kırmızı arıyordum. Cami arsasını çeviren ve avlu vazifesini gören demir-saç teneke parçaları arasında bir kırmızılık görür gibi oldum. Dikkatlice baktım evet oydu, bir gelincik çiçeğiydi, belli belirsiz. Demir yığınları arasında bir mermer sütuna dayamıştı zayıf boynunu. Hemen yanında da boyun bükmüş başağı, ince gövdesiyle buğday bitkisi vardı. Mermer sütun bir buçuk metre kadar boyundaydı. Onu görmekle Edirne Üç Şerefeli Camisi'nin avlusundaki sadaka taşı aklıma geldi. Heyecanla uç tarafına baktım evet çukur vardı.

Yerimden fırladım. Çılgınca "Buldum! Buldum!" diye bağırdım. Maçın uzatma dakikalarında gol atmış futbolcu gibi sevindim.

Evet, bulmuştum, aradığım sırrı, Türkiye'yi 21. yüz yılda cihan devleti yapacak beni de sonsuz saadete kavuşturacak sırrın cevabı,

gelincik çiçeğinde, buğday başağı ve sadaka taşındaydı.

Beni ebedi saadete götürecek sır belliydi, gelincikte, gönül eri Abdullah-ı İlahi hazretlerinin örnek hayatındaydı, imanda, amelde ve ihlâsta onun gibi olmağa çalışmaktaydı.

Türkiye'yi 21. yüz yılda cihan devleti yapacak sırrın cevabı, gelincik, buğday başağı ve sadaka taşının neresindeydi?

Bu sırra erişmek için gelincik, buğday başağı ve sadaka taşına bir de dijital teknolojiyi de ilave etmemiz gerekecekti. Çünkü bu sırra bu teknoloji vasıtasıyla ulaşabilmiştim.

Peki, bütün bunlarda Türkiye'yi 21. yüzyılda cihan devleti yapacak sır neredeydi? Cihan Devleti, üç şeyin; kılıç, kalem ve gönlün bir araya gelmesiyle ve ahenkle çalışması, kılıcın kalem ve gönle tabi olmasıyla mümkündür.

Her şey tamam da gelincik, buğday başağı, sadaka taşı ve dijital teknolojide gönül, kalem ve kılıcı nasıl görmüştüm?

Nasıl mı?

Gelincik çiçekleri, ebedi güzellikler diyarı Cennete, hakiki aşka, hakiki aşka kavuşmuş gönül erlerine işaretti, remzdi

Sadaka Taşı da, kılıcı temsil ediyordu. Sadaka taşlarına zenginler tarafından konula paranın çalınmadan, emniyet içinde fakirlere ulaşmasını sağlayan kılıcın gücü, sağladığı otorite, nizamdı. Kılıcın gücünden korkan hiçbir el, hırsızlık amacıyla sadaka taşlarına bırakılan paraya uzanamazdı. Sadaka Taşı, Batının hayal bile edemeyeceği bir medeniyet zirvesiydi. Kılıç, kalem ve gönlün işbirliğiyle devlet-millet bütünlüğü öyle bir hale gelmişti ki, zenginler, kimse görmeden (gösterişe, gurura kapılmamak için) sadaka taşına para bırakıyor, fakirler de isteme zilletine düşmeden, bu taştan yalnızca ihtiyacı kadar para alıyordu, ne bir kuruş fazla ne de bir kuruş noksan. Hiçbir hırsız da cesaret edip de buradan kuruş bile çalamıyordu. Ancak masallarda olur denilen böyle bir durumu, Osmanlı Medeniyeti gerçekleştirmişti.

Dijital teknoloji de kalemin temsilcisiydi. Artık bilgi, dijital teknolojiyle aktarılıyor, depolanıyor, yeni bilgilere ulaşılıyor. Dijital teknoloji de geri kalanın bırakın cihan devleti olmayı, ayakta kalması mümkün değil.

Buğday başağı da ebedi saadete kavuşmuş kişiyi anlatıyor, cihan devletini kuracak Türk milletini anlatıyordu.

İnsan hakikatini, Yaradan, yaratılan gerçeğini buğday başağı ne güzel anlatır. Buğday başağı tane ağırlaştıkça boynunu büker, olgunlaştıkça boyun büküş de fazlalaşır. Kâmil insan, üzerindeki bütün güzellikleri ve iyilikleri Allahü tealanın bir ihsanı bilir. Üzerinde iman, bilgi, mal, makam gibi nimetler çoğaldıkça, bunlara nasıl şükrederim diye boyun bükmesi çoğalır. Allahü teala karşısında en fazla boyun büken peygamberler (aleyhisselam) sonra da evliya kullarıdır.

Güzel ülkemizde, kılıç, kalem ve gönlün birleşmesiyle buğday başağı insanımız ne kadar çoğalırsa, Türkiye'nin 21. yüz yılda cihan devletine yükselmesi o kadar hızlı olacaktır.

İŞTE, Abdulah-ı İlahi hazretlerinin defnedildiği Evrenosoğlu Ahmet Bey Camisi'nde bulduğum işaretlerden ulaştığım BÜYÜK SIR...

Rüya, rüyada söylenenlerin gerçekleştiği bir seyahat, Ahmet Bey Camisi'nde bulduğumu söylediğim sadaka taşı, gelincik ve buğday başağı... Bunlara yaptığım yorum... Ve bu yorum sonrası "İŞTE BÜYÜK SIR" demem... Bütün bunlara dudak bükebilir, gülüp geçebilirsiniz.

Fakat bundan sonra yazdıklarıma bütün kalbinizle katılacağına inanıyorum.

Dört günlük seyahatten anladığın, aldığın ders nedir derseniz, birkaç satırla yazayım:

"Yalnız insanlar değil devletlerde geçici, belli bir ömürleri oluyor. Rumeli'nde medeniyetlerin en güzelini kuran koca Osmanlı'dan geriye kalan birkaç mimari eser, dillerde kelimeler ve gönüllerde hatıralar, tarih sayfalarında satırlar...

Baki kalan kubbede bir hoş seda imiş... Eğer kubbede hoş seda bırakamadıysak, içinde yaşadığımız zamanı ve mekânı en iyi şekilde değerlendirerek ebedi güzelliklere kanat açamadıysak, işte o zaman vah bize, vah bize...

Ha aklımdayken sizi iki kırktan daha haberdar edeyim. Yeter yahu bulduğun kırklar yetmedi mi dediğinizi duyar gibiyim. Ama bu gezi ve sonrasında yaşadıklarımı yazmazsam siz okuyuculara ihanet etmiş olurum.

Yazmayı ve fotoğraf seçmeyi bitirdikten sonra sıra bölümleri ve fotoğrafları numaralandırmaya geldi. Yazımın kırk bölüm, seçtiğim fotoğrafların da kırk adet olduğunu gördüm.

Her halde asıl sır bu olsa gerek...

Ansiklopedik Bilgiler

ABDULLAH-I İLÂHÎ;

Anadolu evliyâsının büyüklerinden. Şah-ı Nakşibend Behâeddîn-i Buhârî hazretlerinin yolunu, Buhârâ'da Ubeydullah-i Ahrâr'dan alarak Anadolu'ya ve Rumeli'ne (Avrupa'ya) ilk olarak getirip yayan âlim ve evliyadır. Kütahya'nın Simav kasabası civârında bir köyde doğdu. 1491 yılında Rumeli'nde Vardar Yenicesi'nde vefat ederek oraya defnedildi.

Günün dini ve fen ilimlerini İstanbul ve İran-Kirman'da tahsil etti. Fakat bir türlü tatmin olmadı. Kalp ilimleriyle uğraşmayı arzu etti. Hattâ bütün kitaplarını yakmak veya suya atmak gibi bir düşünceyle karşı karşıya kaldı. Yanına gelen evliyâdan bir zâtın tavsiyesi ile ihtiyâcı olmayan kitapları satıp parasını fakirlere dağıttı. Bilahare Semerkant'a gitti. Bu sırada Semerkant'ta Yâkub-ı Çerhî hazretlerinin talebesi ve halîfesi Hâce Ubeydullah-ı Ahrâr, Hâce Nakşibend Behâeddîn-i Buhârî'nin yolunu yaymak ve insanlara İslâm ahlâkını anlatmakla meşgûldü, ona talebe oldu.

Yıllarca Ubeydullah-ı Ahrâr hazretlerinin hizmetinde bulunup tasavvufta yüksek derecelere kavuşarak icâzet aldı. Sonra Seyyid AhmedBuhârî ile birlikte Anadolu'ya gönderildi. Gelirken Herat'ta Mevlânâ Abdurrahmân Câmî (v.1492) ve diğer büyükler ile görüşüp sohbet etti. Anadolu'ya gelip memleketi olan Simav'da yerleşti. Hak âşıkları, kısa zamanda onun büyüklüğünü anlayarak etrafına toplandılar. Sohbetinde bulunmayı câna minnet bildiler.

Abdullah-ı İlâhî hazretleri de, hocasından öğrendiklerini Anadolu'da yaymayı kendisine vazîfe edinip, insanların huzur ve saâdete kavuşmaları için gece gündüz çalıştı. Muhammed Behâeddîn-i Buhârî hazretlerinin dergâhından aldığı feyzleri Anadolu'da ilk yayan velî oldu. Fâtih Sultan Mehmed Hanın vefât ettiği günlerde İstanbul'a geldi (1481). Kâdıasker Mehmed

Çelebi'nin gösterdiği odaları ve teklifleri kabul etmeyip, daha önce ilim tahsîl ettiği ZeyrekCâmii etrâfındaki vîrâne hâline gelmiş boş medrese odalarını tercih etti. Orada yerleşti. Şeyh Ebü'l-Vefa Konevî gibi Allah dostları ile sohbet etti. İstanbullular onun gelişini rahmet bilip, sohbetine koştular. Az zamanda halktan ve devlet adamlarından birçok kimse, Abdullah-ı İlâhî'nin talebeleri arasında yer aldı.

Halkın ve devlet erkânının iltifatları, Abdullah-ı İlâhî hazretlerini İstanbul'dan uzaklara gitmeye zorladı. Zâten meşhur Osmanlı kumandanı Evrenos Beyin torunu Ahmed Bey, sancakbeyi olduğu Vardar Yenicesi (Selanik yakınlarında)' ne dâvet edip duruyordu. Abdullah-ı İlâhî hazretleri çok sevdiği Ahmed Beyin arzusuna uyup Vardar Yenicesi'ne gitti. Seyyid Ahmed Buhârî hazretlerini İstanbul'da yerine halîfe bıraktı. Teşrifi ile Vardar Yenicesi şenlendi. Şehir onun hürmetine îmâr edildi. Câmiler, hanlar, medreseler, darü'l-hadîs, tekke ve türbeler inşâ edildi. İnsanlar bu Allah adamının sohbetinden istifâde etmek, meclisinde bulunmak için yarış ettiler.

Serdengeçti akıncılar yanında, özellikle onları gazaya teşvik edecek, gaziliğin ve şehitliğin faziletlerini nakledecek, onları ruhen besleyecek kişilere ihtiyaç vardı. Medreselerde yetişmiş, işin daha çok zahiri tarafıyla ilgili bilginler bu rolü yerine getiremezdi. Bu işi, kışın kışlaklarda, baharla birlikte ise akıncılarla birlikte coşup taşan yarı meczup ermiş şairler, dahası Anadolu'nun tamamlanan fethiyle artık faaliyetlerine Rumeli'de devam etmekte olan Horasan erenleri yerine getirebilirdi. Kısacası akıncıların nasıl kendilerini çekip çevirecek komutanlara ihtiyaçları varsa, bu konumdaki insanları yetiştirecek kurumlarda da mihver şahsiyetler olmalıydı. İşte Vardar Yenicesi'nde dikkatimizi çeken bu nitelikteki isim, Nakşibendiyye tarikatını Anadolu'ya getirenlerden biri olan Şeyh Abdullah-ı İlâhî'dir (ö. 1491).5 Akıncı beyi Evrenoszade Ahmed Bey'in, sözünü ettiğimiz fonksiyonları yerine getirmek üzere ısrarla Yenice'ye getirdiği İlâhî, bu şehirde yaşayan aydınları tesiri altına alıp hepsine ortak özellikler kazandıran bir merkez şahsiyet olmuştur.

Ahmet Beyin himayesi ve Abdullah-ı İlahi hazretlerinin

himmetiyle Yenice, XVI. yüzyıl sonuna kadar çoğu Osmanlı devletinin asırlar boyu da oldukça tanınmış şairlerini yetiştiren önemli bir beldesi oldu. Hatta Yenice'de yetişen şairler, bir fabrikadan çıkmış standart mamuller gibi benzer özellikler taşımaktaydı. Din birliği üzerine kurulan büyük medeniyetlerde bu manzara karşılaşılan bir özellik olmakla birlikte, İlâhî ile Vardar Yeniceli şairlerde bu ortak tavır, daha belirgin bir özellik kazanmıştı.

Abdullah-ı İlâhî hazretleri, Vardar Yenicesi'nde uzun yıllar insanlara Allahü teâlânın dînini anlattı. İnsanlara rehberlik, zevk erbabına pîrlik, şevk, istek sâhiplerine şeyhlik yaptı. Sırların kaynağı, doğruların dayanağı, ilâhî sırların açıklayıcısı oldu. 1491 yılında burada vefat edip, şehir içinde yüksek bir yerde, Evrenosoğlu Ahmet Beyin yaptırdığı mescit, medrese, tekke, dârülhadîs ve türbeden müteşekkil külliyenin türbesine defnedildi. Türbesi Osmanlıların son zamanlarına kadar ayakta kalmış, ziyâret edilmiş, fakat daha sonra ortadan kaldırılmıştır.

AKINCILAR

Bir askerî tabir olan akıncılık, Osmanlı hafif süvari birliklerine verilen isimdir. Başlangıçta daimi süvari ve piyade askerlerinin teşkiline kadar Osmanlı'nın temel askerî gücünü akıncılar teşkil etmiş, Gazi Evrenos Bey'in (ö. 1417) katkıları ile sistem bir ocağa dönüşmüş, Yeniçeri ocağı kurulunca da görevleri sadece hudut boylarıyla sınırlı kalmıştır. Akıncılar, özellikle Rumeli'de serhat boylarına yakın yerlerde otururlar ve genellikle yaz aylarında zaman zaman düşman topraklarına akınlar yaparlardı. Geçimleri, düşmandan aldıkları ganimetle sağlanırdı. Akıncı kumandanlarını devlet tayin etmekle birlikte bu görevler hemen daima Mihal, Evrenos, Turhan, Yahyalı ve Malkoçoğlu gibi meşhur akıncı ailelerine verilmişti. Bu yüzden akıncılar Evrenoslu, Mihallı Turhanlı ve Malkoçoğlu akıncıları gibi mensup oldukları ocakların adlarıyla anılırlardı. Genellikle soylu bir aileden gelen beylerin etrafında toplanmış olan akıncıların üzerinde yöneticilerin nüfuzu mutlaktı. Onun sevdiği sevilir, düşmanı herkesin düşmanı olurdu.

Akıncılar kale muhasarası gibi işlerle meşgul olmazlar, kitle

halinde düşman topraklarına dalar, yol kavşağı, geçit ve köprü gibi yerlerde bölüklere ayrılırlardı. Akıncı fedailerinden olan serdengeçtiler kuşatılmış kalelere girer, dalkılıçlar ise, düşman içerisine dalarlardı. Bunlar çoğu kez bile bile ölüme giderlerdi. Çünkü bu dönemde idealize edilen akıncı, savaşta her türlü zorluğa göğüs geren icabında gözünü kırpmadan ölüme giden savaşçıydı.

Akıncı aileleri olan Evrenosoğulları, Mihaloğulları Turhanlılar, Yahyalılar ve Malkoçoğulları birer yönetici olarak çevrelerinde daha çok şair olmak üzere çeşitli sanatçıları bulundurmaya özen göstermişler böylece akıncılık aynı zamanda kültür ve sanatı besleyen önemli bir kaynak özelliği kazanmıştır.

Sözü edilen bu akıncı beyleri her ne kadar serhat bölgelerinde yaşamakta ve hayatlarını akınla sağlamakta ise de sonuç olarak bunların her birinin kendi konumlarına göre birer merkezi, bir başka ifade ile İstanbul modeline göre tertip edilmiş bir başkentleri bulunmaktaydı. Nitekim bu ailelerin önde gelenlerinden olan Evrenosoğulları Vardar Yenicesi'ni, Mihaloğulları Plevne'yi, Turhanlılar ise Mora'yı kendileri için merkez seçmişlerdi. Seçilen bu merkezler, hiç kuşkusuz onların faaliyet alanlarına yakın yörelerdi. Beyler, akınlarda elde ettikleri ganimeti akıncı gaziler arasında paylaştırdıktan sonra önemli bir kısmını da bir nevi kültürel alt yapı olarak yatırıma dönüştürmekte, bilime ve sanata destek olacak iş ve kişilere de pay ayırmakta idiler.

EVLİYA ÇELEBİ

Seyâhatnâme'siyle meşhur bir Türk yazarı ve seyyahı. 1611'de İstanbul'un Unkapanı semtinde doğdu.

Aslen Kütahyalı olan âilesi, fetihten sonra İstanbul'a yerleşmiştir. Babası Saray-ı Hümâyûn kuyumcubaşısı Derviş Mehmed Zıllî Efendidir. Devrin büyük imâmlarından Evliyâ Mehmed Efendiye çok hürmet duyduğu için oğlunun ismini Evliyâ koydu.

1635 yılında,teyzezâdesi Silahdâr Melek Ahmed Ağa vâsıtasıyla Ayasofya Câmiinde Dördüncü Murad Hana takdim edilen Evliyâ Çelebi, yüksek seviyede devlet adamlarının, ilim erbâbının ve

askerî şahsiyetlerin yetiştiği kaynakların en büyüklerinden biri olan Enderûn Mektebine alındı. Burada dört yıl kaldıktan sonra 40 akçeyle sipâhî zümresine katıldı.

Evliyâ Çelebi, genç yaşta (1630'larda) seyâhat etmek, yeryüzünde yaşayan çeşitli toplulukları, kurulan medeniyetleri, mîmârî eserleri tanımak arzusuna düştü. Buna, içinde yaşadığı çevrenin büyük ölçüde sebep teşkil ettiği görülmektedir. Babasının Kânûnî Sultan Süleymân Han devrinden kalma, güngörmüş bir kişi olması, hepsi hoş-sohbet kimseler olan babasının arkadaşlarının anlattığı şeyler, zâten insanları, yer yüzünü tanımaya meraklı olan Evliyâ Çelebi'yi gezip görmeye, tanımaya daha da heveslendirdi. Evliyâ Çelebi, Aşure Gecesi,

rüyâsında, Yemiş İskelesindeki Ahi Çelebi Câmiinde kalabalık bir cemâat arasında Peygamber efendimizi (sallallahü aleyhi ve sellem) görmüş, huzûruna varınca; "Şefâat yâ Resûlallah!" diyecekken, heyecanla; "Seyâhat yâ Resûlallah!" demiştir. Peygamber efendimiz de tebessüm buyurup, bu gence hem şefâatini müjdelemiş, hem de seyâhati ihsân etmiş, orada bulunan Sa'd bin Ebî Vakkas (radıyallahü anh) da gezdiği yerleri ve gördüklerini yazmasını tavsiye etmiştir.

Evliyâ Çelebi'nin ilk faaliyeti olan İstanbul gezileri netîcesinde başlı başına bir İstanbul târihi sayılabilecek Seyâhatnâme'nin birinci cildi meydana gelmiştir.

İstanbul'da dört yıl kaldıktan sonra, Yûsuf Paşa ile Hanya Seferine katılan Evliyâ Çelebi, sonra tekrar İstanbul'a döndü. Ertesi yıl (1647'de) Defterdârzâde Mehmed Paşa ile Erzurum'a gitti ve bu arada Tiflis ile

Bakü'yü gezdi. Defterdârzâde'nin Şuşik Beyi üzerine yaptığı sefere de katılan Çelebi, Âzerbaycan ve Gürcistan'ı da görmek fırsatını buldu. 1650'de Melek Ahmed Paşanın sadrâzam olması üzerine, Evliyâ Çelebi'nin eline pek çok yeri gezme fırsatı

geçti. Sadrâzam, Özi Beylerbeyliğine tâyin olununca, Evliyâ Çelebi'nin de ilk Rumeli seyâhati başladı (23 Ağustos 1651-Haziran

sonları 1653).

Seyâhate, bâzan Melek Ahmed Paşa ile bâzan da yalnız çıktı. Rusçuk'tan İstanbul'a mektup getirip götürdü. Silistre'ye gitti. Özi eyâletinin kasaba ve köylerini dolaştı. Baba dağı köylerinde gördüklerini yazdı. Sofya'da bulundu.

Vasvar Antlaşmasından sonra elçi olan Kara Mehmed Paşanın maiyetinde Viyana'ya gitti. 1668'de ise İstanbul'dan çıkıp kara yolu ile Batı Trakya, Makedonya (VARDAR YENİCESİ, VODİNA, KESTERYE-KAVALA, DRAMA, SEREZ) ve Teselya'yı gezdi. Mora sâhillerine ve oradan da Kandiye'nin fethinde bulunmak üzere Girit Adasına geçti. Mayna İsyânı üzerine tekrar Mora'ya dönüp, Adriya sâhillerini dolaştı. Senelerce at üzerinde seyâhat etmesi, cirit oynaması, iyi silâh kullanması, Evliyâ Çelebi'nin çevik ve sıhhatli bir yapıya sâhib olduğunu göstermektedir. Ölüm târihi kat'î olarak bilinmemekle birlikte, 1682 olduğu tahmin

edilmektedir.

Evliyâ Çelebi, gerek pâdişahlar ve gerekse diğer ileri gelen devlet erkânıyla, yakın ahbaplıklar kurmuş olmasına rağmen, hiçbir makam-mevki hırsına kapılmadığı görülüyor. O, ömrünü, gezip-görmeye, yeni insanlar ve beldeler tanımaya, onlar hakkında bilgiler edinmeye adamıştır.

Evliyâ Çelebi'nin kendinden sonrakilere, bilhassa târih ve coğrafya alanında büyük hazîne olarak bıraktığı Seyâhatnâme'nin aslı on cilttir.

Seyâhatnâme ilk olarak 1848'de Kâhire Bulak Matbaasında Müntehâbât-ı Evliyâ Çelebi adıyla yayınlanmıştır. Günümüzde (2010) piyasada tam veya seçme olarak çeşitli baskıları bulunmaktadır.

EVRENOSOĞULLARI

Osmanlıların Rumeli'yi fethi sırasında büyük ün yapmış ve Evrenosoğulları akıncı ocağının kurucusu Evrenos Gâzinin

(1300?-1417) kahramanlar yetiştiren âilesi. Evrenos Gazi, Osman Gazi'nin silah arkadaşıdır.

Âilenin reisi olan Îsâ Bey ile oğlu Evrenos Bey, Karasi Beyliği ümerâsından iken, Beyliğin Orhan Gâzi tarafından fethedilmesi üzerine Osmanlıların hizmetine geçtiler.

Şehzâde Süleymân Paşanın maiyetine verilen Evrenos Bey, onunla birlikte Rumeli'ye ilk ayak basan yiğitler arasında yer alıp; İpsala, Malkara, Dimetoka vesâir kalelerin alınmasında son derece mühim rol oynadı. Babası Îsâ Bey ise, bu akınların birinde şehit düştü. Şehzâde Süleymân Paşanın vefâtı üzerine Rumeli'de meydana gelen gerileme esnâsında Evrenos Bey ile Hacı İlbeyi'nin üstün gayretleri netîcesinde vahim bir durum meydana gelmedi. Aynı zamanda karşı akına geçen bu kumandanlar, Keşan ile İpsala'yı zapt ederek Rumeli'ye geçmiş olan Murâd Hüdâvendigâr Gâzinin iltifâtına mazhar oldular. Sultan, Evrenos Bey'i Edirne üzerine yürüyen ordunun sol koluna tâyin etti ve Makedonya'daki Sırp kuvvetlerinin üzerine gönderdi. Evrenos Bey daha sonra Serez'de akıncı kumandanı olarak görülür. Burasını kendisine karargâh yapan akıncı beyi, Makedonya'ya yaptığı akınlarla mühim kale ve şehirleri fethetti. 1385 yılında vezir Çandarlı Halil Paşa ile Makedonya'nın ele geçirilmesi harekâtına katıldı. Bu harekâtın tamamlanmasından sonra hacca giden Evrenos Gâzi, dönüşünde Kosova Savaşına katılmış ve Sultan Murât onun tecrübelerinden çok

faydalanmıştı.

Evrenos Gâzinin yedi oğlu oldu. Bunlardan, Ali Bey ile Îsâ Bey içlerinde en çok hizmet eden ve isimlerini duyuranlardır.

Ali Bey, daha babasının sağlığında gösterdiği kahramanlıklarla, kendisini tanıttı. Bundan dolayı Ali Beye "Ay yürekli-Çifte yürekli" lakâbı verildi. Bu başarılarından dolayı Yıldırım Bâyezîd, Ali Beye Engürü sancağını verdi. Yıldırım Bâyezîd'in vefâtı ile ortaya çıkan fetret devrinde Mehmed Çelebi'nin pâdişâh olmasında yardımcı oldu. 1430'da Selânik'in fethinde büyük kahramanlık gösterdi.

1432 târihinden îtibâren Macaristan'a yaptığı akında, 70 bin esirle döndü. İstanbul'un fethinde ve Fâtih'in Eflak Seferinde (1462) bulunan Ali Beyin vefât târihi belli olmayıp, Vardar Yenicesi'ne defin edilmiştir, ancak kabri belli değildir.

Ali Beyin, Evrenos, Şemseddîn Ahmed (Abdullah-ı İlahi hazretlerinin talebesi) ve Hüseyin isminde üç oğlu olup, Bunlar da meşhur akıncı beylerinden idiler. Ahmet Bey, Fâtih'in İşkodra Seferine katıldı. Fâtih, orduy-ı hümâyûn ile buradan çekilirken, Ahmed Beyi 40 bin kişilik bir kuvvetle kaleyi abluka altında tutmak üzere İşkodra'da bıraktı.

Evrenos Beyin diğer oğlu Îsâ Bey de akıncı sancak beylerinden olup, Arnavutluk üzerine yaptığı akınlarla Adriyatik Denizi kıyılarına kadar indi. 1443'te Haçlılarla yapılan Morava Muhârebesinde büyük yararlıklar gösterdi. 1455'de 40 bin kişilik bir ordu ile İtalya-Arnavutluk ordusunu yok etti. Îsâ Beyin vefâtı, birâderi Ali Beyden sonra olup, Vardar Yenicesi'ndeki türbesine defnolunmuştur. Îsâ Beyin burada câmi ve imâret gibi hayır kurumları vardı, ancak hepsi yok olmuştur.

Evrenos âilesi Rumeli'de Evlâd-ı Fâtihân teşkilâtının başında olarak 19. yüzyıl ortalarına kadar geldi. On dokuzuncu yüzyıldan sonra siyâsî ve idârî görevlerde eski tesirlerini kaybeden Evrenos âilesi mensupları, Mübadele ile birlikte Türkiye'ye göç etmişler, çeşitli kollar hâlinde zamânımıza kadar devam etmişlerdir (2010).

Evrenos oğulları başta Vardar Yenicesi ve Gümülcine olmak üzere, Osmanlı'nın Avrupa topraklarını çok sayıda hayır eseriyle süslemişlerdir. Torunu Ahmet Bey, büyük veli Abdullah-ı İlahi hazretleri için cami, medrese, dergah ve hamamı bulunan bir külliye yaptırmıştır. Vardar Yenicesi'nde Evrenos oğullarına ait 30 adet vakıf eser vardı.

GÖÇLER (RUMELİ'DEN)

Balkanlardan (Rumeli'den) Türkiye'ye yönelik göçlerin ve acıların tarihi 17. yüzyıla kadar gitmektedir. 1687'da Avusturya güçlerinin Üsküp'ü bombalamasıyla ilk büyük göç hareketi

başlamıştır.

İkinci Viyana kuşatması da başarısızlıkla sonuçlanınca, Avusturya ordusu ile savaşan Osmanlı ordusu tarihinde ilk defa geri çekildi. Avusturyalılar, Osmanlı"nın İstanbul"dan çok önce, 1389"da, fethettiği Üsküp"e kadar gelerek şehri yaktı. Üsküp, Saraybosna ve Selanik ile birlikte Balkanlar"daki en önemli üç merkezden biri. 1687"deki bu olay sonrası Üsküp"ten İstanbul"a gelen göçmenler Unkapanı civarında bir mahalle kurdu.

Asıl yoğun muhaceret ise 19. yüzyılın başından, Yunan isyanından itibaren yaşanmıştır. Hatta 1927 yılına gelindiğinde, 11 milyona ulaşan Türkiye Cumhuriyeti nüfusunun, 7 milyonunun göç sonucunda Anadolu'ya geldiği tespit edilmiştir.

Amerikalı tarihçi Justin McCarthy Ölüm ve Sürgün isimli kitabında, son iki yüzyıldır Balkanlardan Türkiye'ye yönelik göçlerle ve sonuçlarıyla ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Balkanlardaki Müslümanların çoğu gitmiştir. Ya ölmüşler ya da göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Kalanlar Yunanistan'da, Bulgaristan'da, Yugoslavya'da adacık durumundaki yerleşim bölgelerinde yaşamaktadırlar. Ayaklanmalar, savaşlar sırasında İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde çoğu Türk olan milyonlarca Müslüman ölmüş; milyonlarcası da Türkiye'ye sığınmıştır. 1821 ile 1922 yılları arasında Müslümanların yaklaşık 5.5 milyonu kimi savaşlarda açlıktan ve hastalıktan canını yitirerek ölmüş, 5 milyondan fazlası ise ülkelerinden sürülüp atılmıştır. Balkanlarda olsun diğer bölgelerde olsun, kurulan her yeni devlet, ayrılıp gitmiş, göç etmiş bulunan sakinlerinin çilesi üzerine kurulmuştur."

Osmanlı nüfusu konusundaki çalışmalarıyla tanınan Wisconsin Üniversitesi öğretim üyesi araştırmacı Prof. Dr. Kemal Karpat ise, günümüze kadarki süreci ele alan demografik çalışmasında, göç ettirilen Türklerin ve Müslümanların sayısı ile ilgili olarak 9 milyon rakamını vermektedir. Bunun 7 milyonunu, Girit ve Ege Adalarını da içine alan Balkanlardan gelenlerin, 2 milyonunu ise Kırım,

Kafkasya ve Arabistan Yarımadasından göç edenlerin oluşturduğunu belirtmektedir.

Yunanistan'dan. 1820'de Mora isyanından sonra, Sakız, Girit, Epir ve diğer adalardaki Türklerin korunması Osmanlılar için büyük bir mesele oldu. Avrupa'dan gelen gönüllü askerlerle Rum çeteciler, Teselya ve Ege adaları ile Mora'da oturan Türk ve Müslüman halka zulmetmeye başladılar ve 32 bin Müslüman Türkü öldürdüler.

1828'de Rusya harp ilan edince, Osmanlı Devleti, zor durumda kaldı. Edirne'ye ve Erzurum'a kadar Osmanlı toprakları saldırıya uğradı. Anadolu'ya göç başladı. İmzalanan Edirne Antlaşması'yla (1829) savaş son buldu. Yunanistan, Osmanlı Devleti tarafından tanındı. Bölgedeki Türklerin göç anlaşması İstanbul'da kabul edildi (1830). Mora'dan Türk göçü başladı. Girit'te Rum katliâmı şiddetlenince (1864), buradaki Türk halkı zor durumda kaldı. Neticede Girit'ten Anadolu'ya ve İstanbul'a 60 000 kişi göç etti.

Bu süreçte yaşanan en büyük kitlesel göç, 93 Harbi olarak bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında yaşanır. Justin McCarthy'ye göre bu savaşta yaşanan katliam ve tehcir sonucu göç edenlerin sayısı 1 milyon 253 bindir.

Balkan savaşında da göç ve nedenleri konusunda yaşananlar 93 Harbinden pek farklı değildir. Yine yüz binler kurtuluşu, geleceği Anadolu'da aramak zorunda kalmıştır.

Konuyla ilgili olarak McCarthy şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Bulgarların, Ermenilerin, Rumların uğradığı kıyımları anlatan ders kitapları, tarih kitapları, Türklerin uğradığı aynı tür kıyımları anmazlar. Çünkü böyle bir yaklaşım tedirgin edici bir tarih yaklaşımıdır. Çünkü bu yaklaşım, Türkleri kurban olarak göstererek öyküyü anlatmaktadır. Oysa, emperyalizmin tarih anlayışında Türklere biçilen rol bu değildir. Emperyalizmin Türklere biçtiği rol barbarlıktır, çağdışılıktır. Belki de günümüzde uluslararası barışın önündeki en büyük engel batının, doğu halklarına bakışındaki bu çarpıklıktır."

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Yunanistan'daki Türklerden bir kısmı, Anadolu'ya göç ettiler. Kurtuluş Savaşı 'nı takip eden Lozan Antlaşması hükümlerine göre yapılan mübadele sonunda, Türkiye'ye pek çok Türk ailesi göç etti (1923-1933 yılları arasında 384 000 kişi). Göçler, 1934-1960 arasında da devam etti 23 788 kişi Türkiye'ye geldi. 1960-1970 arasında 2081 kişi Yunanistan'dan Türkiye'ye yerleşti.

Türklerin üzerindeki etkisi bakımından Balkan Savaşları 93 Harbinde (1877-78 Osmanlı-Rus Harbi) görülenlere çok benzer etkiler meydana getirmiştir. Her iki savaşta da öldürme, ırza geçme ve soygunlar Türklerle diğer Müslümanları evlerinden barklarından söküp atmış, Osmanlı İmparatorluğunun elinde kalabilmiş topraklara sürmüştür.

Öte yandan, Doksanüç Harbi ile 1912/13 Balkan Savaşları arasında farklar da vardı. Doksan üç Harbi sadece Rusya'nın güdümünde yapılmıştı. Türkleri göç etmeye zorlayacak etkili planı yürürlüğe koymuşlardı. Balkan Savaşlarında ise savaşan birkaç devlet vardı. Zafer kazanan her biri de zapt ettiği topraklarda Müslümanların varlığının son bulunmasını istemekteydi. Şurası kesindir ki Balkan Savaşlarının etkisi 93 Harbinden daha kötü oldu.

1885-1923 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye 500 bin kişi göç etti. 1927'den sonra yeniden şiddet hareketleri görüldü. 1923-1933 yılları arasında göç edenlerin sayısı 101 507'dir. Yine Bulgaristan'dan 1934-1960 arasında 272 971 kişi T ürkiye'ye göç etti. 1951-1952 yıllarında Bulgarlar, 154 385 Türk vatandaşını Edirne'ye gönderdi. Türkiye'ye 1960-1970 arasında Bulgaristan'dan gelen serbest göçmenlerin sayısı 13125'tir.

1970-79 arası 115"bini aşkın kişi Türkiye"ye ulaştı. 1989 yılında Türkiye 2. Dünya Savaşı"ndan sonra Avrupa"da görülen en yoğun ve zorunlu göç akımıyla yüz yüze kaldı. 230 bine yakın Bulgar vatandaşı soydaşımız Türkiye"ye göç ettirildi

Besarabya, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından sonra Rusların eline geçti. Dobruca, Rumenlere verildi. Devam eden Rus saldırılarından zarar gören Tü rkler, göç etmeye başladılar. Sonraki

yıllarda Dobruca'dan 80-90 bin Türk, yurtlarını terk ederek Anadolu'ya yerleştiler. Bölgede kalan Türklerin Romen ordusuna alınmak istenmesi üzerine, Türkiye'ye yeniden göç başladı (1883). 1899'daki kıtlıkta Türk ahâli, Tulça sancağından Kö stence ve Tulça yoluyla, denizden Anadolu'ya geçtiler. 1900-1923 arasında, göçlerde bir azalma görüldü. 1923'ten sonra, Dobruca'dan yeni göçler başladı. 1923-1933 arasında 33 852 kişi göç etti. Türklerden boşalan yerlere yerleştirilen Makedonyalı Ulahlar, takındıkları sert tavırlarla, Türk halkını fazlasıyla rahatsız ettiler. Bu durum, yeni Türk göçlerine sebep oldu. 1934'te 15 321 kişi göç etti. Romen hükümeti ile yapılan anlaşmalarla, göç işleri bir düzene sokuldu. 1935-1939 arası, toplam olarak 64 570 kişi göç etti. Romanya, 1939'da güney Dobruca'y ı Bulgarlara bıraktı ve burada kalan 8 bin Türk, 1952'de Türkiye'ye gönderildi. 1934-1960 yılları arasında Romanya'dan göç edenlerin sayısı 87 476'dır.

1804'te isyan eden Sırpların şiddet hareketleri sırasında, Semendire'ye bağlı yerlerde Türklere karşı girişilen katliâmdan kaçanlar, Rumeli ve Bosna-Hersek'e göç ettiler. 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşının başlamasıyla Ruslardan yardım gören Sırplar, Türkler üzerindeki şiddet hareketlerini ve baskıyı daha da arttırdılar. Bu sırada kaçabilen Türkler, Manastır, Üsküp ve Kosova'ya yerleştiler. 1826'da imzalanan Akkerman antlaşmasıyla, 150 bine yakın Türk, Sırbistan'dan çıkarıldı; Belgrad ve diğer Türk kalelerinden 15 bin kadar Türk, Anadolu'ya göç ederek Sakarya ırmağı çevresine yerleşti. 1908-1923 yılları arasında 300 bin, 1923-1933 arasında da 108 179 Türk, Türkiye'ye göç etti. Yugoslavya'daki rejim değişikliğinden sonra da göç hareketleri devam etti. 1934-1960 yıllarında 160 922 kişi Türkiye'ye yerleşti. Yugoslavya'dan göçler, daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. 1960-1970 arasında 43 753 serbest göçmen gelmiştir.

1992 yılında bağımsızlığını ilan etmesiyle Sırp katliamına sahne olan Bosna-Hersek"te yüz binlerce kişi ülkesini mecburen terk etti. Bunlardan 20 bin kadarı da Türkiye"ye getirildi. Bir bölümü İstanbul"un Pendik ve Bayrampaşa ilçelerinde ikamet eden akrabalarının yanına yerleşirken, önemli bir bölümü ise Kırklareli"ndeki göçmen kampında ikamet ettirildi.

Türkiye"ye son göç 1993 yılında gerçekleşti. 150 Ahıska Türk

ailesi Rusya"dan Anadolu"ya getirilerek iskan ettirildi.

Bugün Türkiye nüfusunun yüzde 20"sinin muhacir kökenli olduğu tahmin ediliyor.

MÜBADELE

30 Ocak 1923 yılında imzalanan Mübadele Anlaşmasıyla, Yunanistan topraklarında yaşayan Müslümanlarla Türkiye topraklarında yaşayan Ortodoks Rumların, karşılıkla göç ettirilmesine karar verildi. Batı Trakya'da yaşayan Müslümanlar ve İstanbullu Rumlar, bundan hariç tutuldu. Bu antlaşma uyarınca 1923 Kasım-1925 tarihleri arasında Türkiye ve Yunanistan'da yüzbinlerce kişi anavatanlarını ayrılarak, Türkiye'den göç edenler Yunanistan'da, Yunanistan'dan göç edenler de Türkiye'de yerleşmek mecburiyetinde bırakıldılar.

VARDAR YENİCESİ (GİANİTSA)

Kuzey Yunanistan'da Vardar Nehrine yakın, günümüzde (2009) nüfusu 30 bin civarında olan bir şehirdir. İsmini, Üsküp-Şar Dağlarından doğup Ege'de denize kavuşan Vardar Nehrinden almaktadır. Şimdiki ismi Gianitsa'dır. Akıncı Beyi ve Osman Gazi'nin silah arkadaşı Evrenos Gazi tarafından kurulmuştur. 1923 Mübadele Antlaşması sonrası buradaki Müslüman nüfus Bursa ve çevresine göç etmiştir. Buraya da Trabzon tarafındaki Pontus Rumları yerleştirilmiştir. Evliya Çelebi'ye göre 1600'lü yıllarda, 17 cami, 12 mescit, 1 medrese, 7 mektep, 3 hamam, tekke, çok sayıda han ve kervansaray bulunmaktaydı.

En meşhur akıncı beyi ve Osman Gazi'nin silah arkadaşı Gazi Evrenos'un (1300?-1417) kurduğu ve soyundan gelenlerin nice eserle yeryüzünün en güzel köşelerinden biri haline getirdikleri Vardar Yenicesi'nde akıncı yadigârı tarihi eserler yok olmak üzere. Evliya Çelebi'nin yüzlerce Osmanlı eserinin varlığından söz ettiği, sadece Evrenos oğullarına ait 30 eserin bulunduğu Vardar Yenicesi'nde (Gianitsa) bugün yalnızca beş Osmanlı eseri kalmış.

Bunlardan üçü de (2009) harap vaziyette.

Evrenosoğulları'nın merkezi olan Vardar Yenicesi çok dikkate değer bir örnek olarak karşımızda durmaktadır. Günümüzde Yunanistan sınırları içinde Giannitsa adını taşıyan ve hafızalarımızda kaybolup gitmiş Selanik yakınlarındaki bu küçük kasaba, ilk bakışta bilinen klâsik kültür merkezi kalıplarıyla izah edilemeyecek farklı bir yapı sergilemektedir. Şehir, önemli bir yol güzergâhı üzerinde değildir. Ciddî bir medrese geleneğinden de mahrumdur. Bu durumda kültür merkezi özelliği taşımaması gerekir. Oysa şehir Osmanlı kültür coğrafyası içinde en çok şair yetiştiren yöreler sıralamasında on beşinci sırada yer almaktadır. Vardar Yenicesi bu özelliğini sadece Evrenosoğulları ailesine borçludur. Buraya 1430'lu yıllarda önce kalabalık Türkmen grupları iskân edilmiş ve akıncılarla şehir, önemli bir askerî merkez haline gelmiştir. Evrenosoğulları ailesi daha sonra şehir ve çevresinde pek çok vakıf kurarak burayı aynı zamanda bir kültür merkezi haline getirmeye gayret etmişlerdir. Evrenosoğulları ailesi Rumeli'nin ilk vakıf kurucularındandır.

Bu vakıflar aracılığı ile bölgeye yeni bir düşünce, hayat anlayışı ve medeniyet gelmiş, camilerin yanında ve onlarla iç içe eğitim öğretim merkezleri teşekkül ettirilmiş, daha sonra medreseler ve tekkelerle birlikte şehrin kültürel alt yapısı oluşturulmuştur. Şehir, coğrafî konumunun kendisine sağladığı olumlu imkânlar ya da bağlı olduğu uygarlığın kendisine olan ihtiyacı doğrultusunda siyasî ve ekonomik açıdan gelişip serpilirken sözü edilen bu kültürel kurumlarla da yeni kimliğini kazanmıştır.

Fotoğraf Altyazıları

Foto 1: Yunanistan seyahatimiz boyunca gelincikler yolumuzun her iki tarafında kırmızı halı gibi serilmişlerdi.

Foto 2: Gümülcine sokaklarında gördüğümüz ak yaşmaklı ve feraceli annelerimiz, Anadolu'nun her hangi bir kasabasında gibiydiler.

Foto 3: Drama'ya bağlı Nusratlı Köyündeki Osmanlı'dan kalma tren istasyonu.

Foto 4: İbiş Ağanın torunları dedelerinin evinin olduğu yeri buldular, ancak evden yalnızca birkaç taş kalmıştı.

Foto 5: İhtiyar bir Rum kadını, Mustafa Durkaya Beye anne vasiyetini yerine getirebilmesi için bahçesinden toprak verdi.

Foto 6: İbişağalar sülalesinin fertleri dedelerinin arkadaşı 102 yaşındaki Tanaş Çakiroglu'na öz dedeleri gibi ilgi gösterdiler.

Foto 7: Drama'da her yerinden sular akan mesire bölgesinde hem yorgunluk attık hem de yemeklerimizi yedik.

Foto 8: Yüksekçe bir tepe üzerindeki Serez Kalesine çıktık. Buradan Serez ayaklar altındaydı

Foto 9: Selanik'te deniz kenarındaki meşhur Beyaz Kule.

Foto 10: Mübadil çocuğu Yuhannis (elinde Türkçe kitaplar olan), yine bir mübadil çocuğu Yusuf Filiz ile.

Foto 11: Türk Konsolosluğuyla aynı bahçe içindeki Atatürk'ün doğdu ev üç katlı ve Atatürk Müzesi haline getirilmiş.

Foto 12: Selanik Kalesinin ayakta kalan kısımları olan surlar, restore edilmiş.

Foto 13: Sevindikli'de yalnız birkaç duvarı kalmış okulun önünde topluca fotoğraf çektirdik.

Foto 14: Mübadil dedelerimizden kalan evlerin ağıl olarak kullanıldığını görmekle yıkıldık.

Foto 15: Nalbant sülalesinin fertleri dedemizin evi diyerek harap olmuş evin önünde fotoğraf çektirdiler.

Foto 16: Orman içinde bir göl, gölün ta ortasına uzanan bir kol ve elin üzerinde binalar, işte Kesriye şehri...

Foto 17: Anlatılmaz güzellikteki Kesriye Gölü kıyısında, gün olur hayali cihana değer diyerek.

Foto 18: Kesriye'de daha ilk yokuşu çıkmağa başladığımızda, ecdadın en namlı, şanlı iziyle karşılaştım, Defterdar Kesriyeli Ahmet Paşa (ö: 1749) tarafından yaptırılan medrese ile.

Foto 19: Hristo Karakedi, arkadaşımız İskender Özsoy (şapkalı) ile koyu bir sohbete daldı.

Foto 20: Şelale sanki bulutların arasından yeryüzüne döküyor gibiydi.

Foto 21: Vodina'da yediğimiz öğle yemeği sonrası baylar olarak objektife mutluluk pozları verdik.

Foto 22: Karacaova'yı çevreleyen dağlar kar, ovasında da gelincikler vardı, kırmızı ile beyaz buluşmuştu.

Foto 23: Kosta Tuğbaz'ın babası Yozgat-Mağden'den gelmiş. Korkusundan Türkiye'ye gidememiş.

Foto 24: Niko, aldı mikrofonu eline bizim bilmediğimiz 1920'li yıllara ait türküleri söyledi.

Foto 25: Evrenos Gazi'nin türbesi restore edilip kütüphane haline getirilmiş, ancak içinde kabir yoktu.

Foto 26: Evrenosoğullarından Şerifoğlu Ahmet Bey tarafından yaptırılmış saat kulesi.

Foto 27: Evrenos Gazi'nin torunu Ahmet Beyin türbesi ayaktaydı, ancak içinde mezarı yoktu.

Foto 28: Vardar Yenicesi Ön Asyalılar Derneği Başkanı Dimitris

Grigorios (sağda), Sefer Güvenç'le birlikte görülüyor.

Foto 29: Dimitris Grigorios, geziye katılanlara bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır diyerek kahve ısmarladı.

Foto 30: Evrenosoğlu Ahmet Bey Camisi ayaktaydı, fakat harap haldeydi, türbe ve mezar yoktu.

Foto 31: Evliya Çelebi'nin kırk gün devam eden mutlaka şifa bulur dediği Ahmet Bey Hamamından geri kalan yıkık dökük bir harabe...

Foto 32: Kavala'daki İbrahim Paşa Camisi kiliseye çevrilmişti.

Foto 33: Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılan ve Kavala'yı suya kavuşturan su kemeri.

Foto 34: Kavala'da Paşa Sarayına çıkan yolun iki yanındaki kargir, şahnişinli ve cumbalı evler her haliyle biz Osmanlı yadigârıyız diyorlardı.

Foto 35: Mehmet Ali Paşa, doğduğu şehre koca bir külliye hediye etmişti, medresesi, mektebi, aşeviyle

Foto 36: Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Sarayı bütün haşmetiyle ayaktaydı.

Foto 37: Mehmet Ali Paşa'nın Sarayının hemen yanında bir mezarlık vardı ve bu mezarlıkta üzerinden Osmanlıca yazılar bulunan mezar taşlarları ayaktaydı.

Foto 38: Paşa'nın heykelini Mısır'da doğru değil de Türkiye'ye doğru çevirmişlerdi.

Foto 39: Otobüsümüzün olduğu yerden Kavala Kalası ve külliye bütün haşmetiyle gözler önündeydi.

Foto 40: 19. yüzyıl sonunda 15 bin nüfusu, 5 cami, 3 tekke, 4 medrese ve 3 kilisesiyle Kavala Osmanlının incisiydi.